کورتەی مێژوی ژیانی پێغەمبەر

صلی الله علیه وسلم

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

وەرگێڕانی
ئازاد نجم الدین

التفسیر

کورتەی
مێژووی ژیانی
پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)

نووسینی

رابطة العالم الاسلامي

وەرگێڕانی

ئازاد نجم الدين

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ
نوسینگەی تەفسیر

ناوی کتێب: کورتەی مێژووی ژیانی پێغەمبەر
نوسەر: الرابطة العالمي الإسلامي
وەرگێرانی: ئازاد نجم الدين
بلاوکردنەوەی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بلاوکردنەوەو راگەیاندن/ هەولێر
نەخشەسازی ناوەوە: جمعە صدیق کاکە
خەت: نەوزاد کۆیی
بەرگ: أمین مخلص
نۆرەو سالی چاپ: چوارەم 1434ك - 2013ز
تیراژ: 5000 دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان
ژمارەی سپاردنی (1731) ی سالی 2008 دراوەتێ

تەفسیر
بۆ بلاوکردنەوە و راگەیاندن
هەولێر- شەقامی مەلاگ - ژێر تونێلی شیرین پالاس
ت . ٢٢٢٠٦٩٤ - ٢٢٣٠٩٠٨ - ٢٤٥٨١٢٨
موبایل : ٠٧٥٠ ٤٦٠ ٥١ ٢٢ - ٠٧٧٠ ١٢٨ ٧٢ ٩٠
tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com
www.al-tafseer.com

بسم الله الرحمن الرحيم

انَّ الحَمْـدَ للهِ نَحْمَـدُهُ ونَسْـتعينُهُ ونَسْـتغفِرُهُ، ونَعوذُ باللهِ مِنْ شُرورِ أنفُسِنا ومِـنْ سَيِّئاتِ أعمالِنـا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فلا مُضِلَّ لـهُ، وَمَـنْ يُضلِلِ فَلا هـادِيَ لهُ. واشْهَدُ أنْ لا الـهَ إلا اللهُ وأشْهَدُ أنَّ محمـداً عَبـدُهُ ورسُولهُ.

يـا أيُّهـا الـذينَ آمَنـوا اتَّقـوا اللهَ حَـقَّ تقاتِـهِ ولا تمُوتنَّ إلاَّ وانتمْ مُسلِمونَ

يـا أيُّهـا النّـاسُ اتّقُـوا رَبَّكُـمْ الـذي خَلَقَكُـمْ مِـنْ نَفْسٍ واحدةٍ وخَلَقَ منها زَوجَها وبَثَّ مِنهُمـا رِجَالاً كَثيراً ونِساءً واتّقُوا اللهَ الذي تَسـاءَلُونَ بِـهِ والارْحَـامَ إنَّ اللهَ كانَ عليكُمْ رَقيباً

يا أيُها الذينَ آمنوا اتقوا اللهَ وقولوا قولاً سَديدَاً، يُصلِح لكُمْ أعمالكُمْ ويَغفِرْ لكُمْ ذنوبَكُمْ وَمَن يُطِع اللهَ ورسولهُ فقدْ فازَ فوزاً عَظيما

أمّا بعدُ: فإنَّ أصدَقَ الحَديثِ كِتابُ اللهِ، وخَيرَ الهَدي هَديُ محمدٍ ﷺ وشَرَّ الامُورِ مُحدَثاتها، وكُلَّ مُحدَثةٍ بدعَة وكُلَّ بدعَةٍ ضَلالة، وكُلَّ ضَلالةٍ في النارِ.

پێشەکی و پێناسە

الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام علی رسوله الامین محمد وعلی آله وصحبه أجمعین

خوێنەری بەڕێز

ئەمـە کورتەیـەکی مێـژوی ژیـانی پێغەمبـەری پێشـەوامانە ﷺ کـە زۆر بـە کـورتی نوسـراوە، ئـەو ڕۆژەی (2005/9/30) کــە گۆڤــاری یولانــدس پۆســتنی دانمــارکی ڕەسمــە کاریکاتێرەکــانی بــۆ سوکایەتی کردن بە پێغەمبەری خۆشەویستمان بڵاو کردەوە، هەر ئەم کتێبەم لەبەر دەستدا بوو، منیش بــۆ کاردانــەوەی بەســوود و تــەعبیرێك لــە

خۆشەویستیمان بۆ پێغەمبەری نازدار ﷺ بڕیارم دا وەریگێڕمە سەر زمانی کوردی، دەشمزانی کتێب لەسەر سیرەی پێغەمبەری نازدارمان ﷺ بە کوردی دەمێکە نوسراوە، بەڵام هەر دەمووت ئەمەی بەردەست چونکە کورتەیەکە زووترو دەکەوێتە بەر دەست خوێنەرانی کوردو ئاسانتریش دەکەونە خوێندنی، خۆ دەشێت ئەم کورتەیە بکرێتە کتێبی خوێندنی سەرەتایی سیرەی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ پاشان هەر کەس وویستی زیاتر شارەزا بێت دەتوانێت بچێتە سەر کتێبەکانی مامۆستا عبدالعەزیزی پارەزانی رەحمەتی یان ژیاننامەکەی مامۆستا عەبدولعەزیز عەلادین یان ئەوەی مامۆستا ئەحمەدی مەلا فایەق.خوای گەورە خێری ئەوان بنوسێت و ئێمەش لە پاداشتی خۆشویستنمان بۆ خواو پێغەمبەری خوا مەحروم نەکات.. ئامین

ئەسڵی کتێبەکە وەزارەتی کاروباری ئیسلامی کوەیتی نوسیبووی و بڵاوی کردبۆوە، بەو هیوایەی لە ئاڵقەکانی قورئان لەبەر کردنی مزگەوتەکاندا بخوێندرێت کە گەنجە موسوڵمانەکانی تێدا فێری ئیسلام دەکرێت.. سەرچاوەکانی هەمووی سەرچاوەی باوەڕ پێکراوی ئەهلی سوننەتن، زیاتر هەوڵدراوە لە کتێبەکانی حەدیسەوانی وەربگیرێن والحمد للە.. ئینجا ئەمینداریێتی ئەنجومەنی باڵای جیهانی بۆ کاروباری مزگەوتەکان کە سەر بە ڕابیتەی جیهانی ئیسلامیە لە شانشینی عەرەبی سعودی وەکو خۆیان لە پێشەکیەکەیدا نوسیویانە: (کە زانیمان سوودی زۆرە) چاپ و بڵاویان کردەوە، ئەمەی ئێستا بە کوردی لەبەردەستدایە چاپی پێنجەمی ئەو کتێبەیە، بۆ ڕەزامەندی وەرگێڕانی بۆ کوردی و بڵاو کردنەوەی پەیوەندیمان کرد بە ڕابیتەی سعودیەوەو

ئەوانیش خوا خێریان بنوسێت ڕەزامەندی خۆیان دەربڕی..

خوای گەورە ئەم کتێبەو رەنجەکانی ترمان بۆ خۆی بسازێنێت و بیکاتە کێشێکی تای تەرازووی قیامەتمان و بە دەست ماچ کردنی پێغەمبەری خۆشەویستمان شاد کات.. ئامین

وصلى الله على سيدنا و نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

ئازاد نجم الدین

جومادی دووەمی 1428 ك

حوزەیرانی 2007 ز

کورتـەیەك
لە ژیـانی پێغەمبەر
(صلى الله عليه وسلم)

ڕەچەڵەکی بەڕێزی

نەسەبی بەڕێزی پێغەمبەر ﷺ لە بەناوبانگترین نەسەبی عەرەبە، ئیمامی موسلیم لە واثلەی کوڕی الاسقەعەوە ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەگێڕێتەو کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((إِنَّ اللهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِن وَلَدِ إسماعيلَ و اصْطَفَى قُرَيشاً مِن كِنانةَ و اصطفى من قريشٍ بَنِي هَاشِمٍ و اصطفاني من بني هاشم)) واتە: خوای گەورە کینانەی لە نێوان کوڕو نەوەکانی ئیسماعیلدا هەڵبژارد، هۆزی قورەیشی لە نێوان بەرەبابی کینانەدا هەڵبژارد، تیرەی بەنی هاشمیشی لە نێو قورەیشیاندا هەڵبژارد، منیشی لە ناو بەنو هاشمییەکاندا هەڵبژاردووە..

ڕەچەڵەکی لە خەتی باوکیەوە:

هـەموو نەسـەبزانان لەسـەر ئـەوە کـۆن کـە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ نـاوی پـیرۆزی محمـدی کوڕی عبداللەی کوڕی عبـد المطلب ی کوڕی هاشمی کوڕی عەبدومەنافی کوڕی قُصَي کـوڕی کـولابی کـوڕی لوئـەی کـوڕی غـالبی کـوڕی فـەهری کـوڕی مـالیکی کـوڕی النضـری کـوڕی کینانـەی کـوڕی خوزەیمـەی کوڕی مودریکەی کوڕی ئیلیاسی کوڕی مُضَری کـوڕی نەزاری کوڕی مەعدی کوڕی عەدنانە..

ئیبنـو مەسعود ـ خـوا لێـی ڕازی بێـت ـ دەفـەرموێ: (ﷺ) کـە نەسـەبی خـۆی دەفـەرموو، کـە دەگەیشـتە مەعـدی کـوڕی عـەدنان دەوەسـتاو دوو سـێ جـار دەیفـەرموو: (كَـذبَ النسَـابون) واتــە: نەسـەبزانان لێرەوە هەرچی بڵێن درۆ دەکەن..

بەڵام هەموو لەسەر ئەوە ڕێکن کە شەجەرەی دەگاتەوە سەر سەیدنا ئیسماعیلی کوڕی سەیدنا ئیبراهیم. سەلامی خوایان لێ بێت..

ڕەچەڵەکی لە خەتی دایکییەوە:

دایکی ناوی: ئامینەی کچی وەهەبی کوڕی عەبدومەناف کوڕی زوهرەی کوڕی کولابی کوڕی موڕڕەی کوڕی کەعبە.. ئیدی شەجەرەی دایکی لەگەڵ شەجەرەی بابی لە کولابدا بەیەك دەگەنەوە

لەدایك بوونی

لـە سـەحیحی موسـلیمدا هـاتووە کـە لـە ڕۆژی دووشـــەممەی نۆهـــەم، یـــان دوازدەهـــەمی مـــانگی رەبیعول ئەووەلی سـاڵی فیـل لـەدایك بـووە، ئەمـەش کۆڕای زانایانی لەسەرە، کـە لـەو سـاڵەو لـەو مانگـەدا بووە، چونکە لەو ساڵەدا بوو کە ئەبرەهەی حەبەشی بە لەشکرێکی زۆرەوە ـ کە فیلیان پێ بوو ـ هێرشی هێنا بۆ رماندنی کەعبە، بەڵام خوای خاوەن کەعبـە رێی گرتن و مانی بە فیلەکان گرت و لە دەورو بەری شـاری مەکـە وەسـتاندنی، هـەنگاوێك بـەرەو ئـەوێ نەچوون، خوای گەورە ئـەم روداوەی لـە قورئانـدا لـە سورەتی (الفیل) دا تۆمار کردووە، ئەو ڕۆژە دەکاتە 571/4/20 ی زاییینی.. زۆر ریوایەت هەن کە باسی شتی نائاساییان کـردووە، کـە کـاتی حـەمل و لـەدایك

بوونی پێغەمبەری نازدار ﷺ روویداوەو خەڵکی دەماو دەم گێڕاویانەتەوە..

ناونانی

عبد المطلبی باپیری ناوی لێنا محمد ﷺ ، بەڵام پێغەمبەر ﷺ ناوی تریشی هەیە کە لە سیفەتەکانی خۆیەوە وەرگیراوە کە پێیانەوە مەتح دەکرێت وەکو ئەحمەد بە مانای ئەوی لە خەڵکانی تر زیاتر سوپاس دەکرێت، العاقب: ئەوی کۆتا پێغەمبەروەو کۆتایی بە نێرراوانی خوا پێ هاتووە، هەروەها:المتوکل.. بەڵام بەناوبانگترین ناوی: محمدە.[1]

---

1. سەیر ئەوەیە کە تا ئێستاش لە هەر هەموو جیهاندا ناوی محمد یەکەمین ناوە، لە ساڵی 1999دا لە بەریتانیا ناوی محمد یەکەمین ناوی تۆمارکراوی وڵات بوو !! ئاخر

بەخێو کردنی

پێغەمبەر ﷺ بە هەتیووی لەدایك بووە، چونکە ئەو کاتەی ئەم لە سکی دایکیدا بووە، عبداللەی باوکی - چوو بوو بۆ ماڵی خزمەکانی لە بەنون نەججار لە مەدینە (ئەو زەمانە مەدینە ناوی یثرب بوو) ئەو کاتە کۆچی دوایی کردووەو هەر لەوێ لە مەدینە بە گۆڕ سپێرراوە.

کە پێغەمبەر ﷺ لەدایك بوو ئافرەتێك کە ناوی (حەلیمەتوس سەعدییە) بوو، بووە دایەنی و وەکو عادەت و نەریتی ئەو زەمانەی عەرەبەکان، ئەویش ئەمی بردە لای خۆی، بەڵام هەر لە ژێر سەرپەرشتیاری دایکی خۆشیدا بوو، تا ئەو کاتەی کە دایکیشی - کە لە سەردانی ماڵی خزمانی لە مەدینە

ئائەمەیە کە خوای گەورە دەفەرموێ (ورفعنا لك ذكرك) والحمد لله.. (و)

دەهاتـەوە، لـە ناوچـەی (الابـواء) کـە وا لـە نێـوان مەککەو مەدینەدا، کۆچی دوایی کرد. ئەو کاتـە ئـەم تەمـەنی پـیرۆزی شـەش ساڵان بـوو، ئیـدی بـاپیری بردیـە لای خـۆی، بـەڵام دوای دوو سـاڵان ئـەمیش کۆچی دوایی کـرد! ئیـدی ئـەبو تـاڵیبی مـامی بردیـە ماڵی خۆی..

گەشەو نەش و نمای

خـــوای پـــەروەردگار خـــۆی سەرپەرشـــتی پـەروەردەی پێغەمبـەری ﷺ کـردووە، بۆیـە ئـاوا لەسـەر لوتکـەی ئـەدەب و ڕەفتـاری بـەرز سـرەوتووە، خوای گەورە هەر لە منداڵییەوە پێغەمبەری ﷺ بۆ پێغەمبەرێتی سازداوە، بۆیە هەر لـە سـەرەتای مێـرد منداڵییەوە ڕەوشتی ڕەسەن و ڕەفتاری پەسـەن بـووە پێناسـەی محمـد ﷺ، ئـەو هـەر لـە منداڵیـەوە دوور بوو لە هەموو هەڵس و کەوتێکی منداڵانە، دوور بوو

لە هەر ڕەفتارێك كە بۆ مرۆڤی گەورە ببێتە پەڵە، نـانی دەسـتی خـۆی دەخـوارد، هـەر لـە دە سـاڵیەوە لەسەر كەسابەت ڕاهات، لـە تـاق جوانی و لاوێتیـدا ـ بـە مووچـەیەكی كـەم، بـە چـەند قیراتێـك كـە هـەر مەسـرووف خـۆی دەردەهێنـا ـ بـووە شـوانكارەی مـەڕو ماڵاتی خەڵكی مەككە... تا بە تەمەنتر دەبوو گـەورە تـر دەبـوو ! تـا گـەورەتریش دەبـوو بـەناوبانگترو بـەڕێزتر دەبـوو، بۆیـە نازنـاوی ڕاسـتگۆی دەسـتپاك (الصـادق الأمـین)یـان لـێ نـا.. هـەرگیز درۆی لـێ نەبیستراوە، قەت كەس بـە خیانـەتێك، بـە غـەدرێك، تاوانباری نەكردووە، هەر ڕاسپاردەیەكیان لا دا دەنـا، بە ساغ و سەلامەتی وەریان دەگرتـەوە.. ئـەو جارەی كە مامە ئەبوتالیبی لەگەڵ خۆی بۆ بازرگـانی بـردی بۆ شـام، لـە ناوچـەی (بوسـرا) ڕاهیبێكـی مەسـیحی كـە نـاوی بـەحیرا بـوو دیـتی، بـە مامەكـەی ووت: بگەڕێوەو ئەو منداڵەی ببەوە.. لە دەسـت جوولـەكان

بیپارێزە، کوڕە ئەم منداڵە کارێکی زۆر گەورەی پێ دەسپێررێت.

پێغەمبەر ﷺ بەشداری هەموو کارێکی خێرو چاکەی قەومەکەی خۆی دەکرد، لەجەنگی (ئەلفوجار)ی نێوان کینانەو قەیسی کوڕی عیلاندا ـ کە ئەو کاتی تەمەنی پیرۆزی بیست ساڵان بوو ـ بەشداری کرد، لە پەیماننامەی (الفضول) دا بەشداری کرد، کە پەیماننامەیەك بوو لە ماڵی عبداللەی کوڕی جەدعان ـ دوای بیست ساڵان شەڕو جەنگی نەپساوە ـ مۆر کرا، یەکێك لەبەندەکانی ئەوە بوو کە هەموو تیرەو هۆزەکانی قورمیش لەسەر ئەوە ڕێك کەوتن، کە نابێت بهێڵن کەس لە مەککەدا مەزلوم ببێت، چ دانیشتووی مەککە بێت، چ دەرەکی، چ لە ئەهلی مەککەوە زوڵمەکەی لێ کرا بێت، چ لە خەڵکی دەرەوەی مەککەوە بڕیار درا کە هەموو

لەگەڵ ستەم لێکراوەکەدا دەبن تا مافی خۆی بۆ وەردەگیرێتەوە.

لە حەدیسدا، لە کتێبەکانی سیرەدا هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ دوای بە پێغەمبەر بوونی دەیفەرموو: ((لَقَدْ شَهِدْتُ فِي دارِ عبدِاللهِ بنِ جَدْعَانَ حِلْفَاً مَا أُحِبُّ أنَّ لي بِهِ حُمُرُ النَّعَمِ، ولَو دُعِيتُ بِهِ فِي الاسلامِ لأجِبْتُ)) واتە: لە ماڵی عبداللەی کوڕی جەدعان ئامادەی پەیمانێك بووم لە هەرچی جۆر وشتری نایاب هەیە بەلامەوە چێترە، حەزم دەکرد لە ئیسلامیشدا داوام لێ بکرایە تا وەدەنگیەوە بچوومایە

هەروەها لە کتێبەکانی سیرەدا هاتووە، پێغەمبەرﷺ کە تەمەنی پیرۆزی سی و پێنج ساڵان بوو، بەشداری دروست کردنەوەی کەعبەو دانانەوەی بەردەڕەشی کەعبەی کردووە، فەزڵ و حیکمەتی ئەو بوو کە نەیهێشت شەڕو پێکدادان لە نێوان تیرەو

هۆزەکانی مەککەدا ـ بە هۆی دانانەوەی بەردەرەش ـ دروست ببێت، کە کەعبەیان ـ دوای لافاوو رمانی ـ دروست کردەوە، کە گەیشتنەوە ئەو ئاستەی کە دەبێ ئیدی بەردەڕەش بخەنەوە جێی خۆی، لێیان بووە مشت و مڕو ناکۆکی، کە کێ خاوەنی ئەو فەزڵو پلەو شەرەفەیە، کە بەردەڕەش تاوداتێ و لە جێی خۆی دابنێتەوە، چونکە هەر یەکەیان دەیووت من شایەنترم، تا لە کۆتاییدا لەسەر ئەوە پێك هاتن کە سبەی بێنەوەو ڕازی بن بە داوەری ئەو کەسەی کە یەکەمین کەس ـ لە غەیری خۆیان ـ دێتە کەعبەوە، ئەو بکەنە حەکەمی نێوانیان. ئیدی بۆ سبەی قەدەری خوا وابوو، کە یەکەمین کەس هاتە کەعبە پێغەمبەری نازدارمان بوو ﷺ ئەوانیش لێك رەزامەندییان لەسەر داوەرییەکەی وی دەربڕی، چونکە هەموو ووتیان: ئەوە پیاوی ئەمین و سەرراست هات ! ئەویش فەرمانی دا کە پارچە

پۆشاکێکیان ڕاخست و داوای کرد لە هۆزەکان هەر یەکەو لای خۆیەوە چمکێکی پۆشاکەکە دەست داتێ، ئینجا ئەمیش بە دەستی پیرۆزی خۆی بەردەڕەشەکەی خستە ناو پۆشاکەکەوەو فەرمووی: بلندی کەن، کە گەیاندیانە ئاستی جێی خۆی، ئەم بەدەستی پیرۆزی خۆی هەلی گرت و لە جێی خۆی داینایەوە..

دەبینین کە پێغەمبەرﷺ لە زەمانی پێش پێغەمبەرێتیەکەیدا لە هەموو بۆنە خێرخوازیەکانی قەومەکەیدا بەشدار دەبوو، لە هەموو بەشداریەکیدا شارەزاییەکی دی زیاد دەکرد و سەرنجی خەلکی بۆ خۆی ڕادەکێشا.. ئەمانەش کاریگەری خۆیان دواتر لە بلاو بوونەوەی بانگەوازەکەیدا زۆر بوو، مەگەر نابینیت کە دوای پێغەمبەرێتییەکەیﷺ کە بە خەلکەکەی فەرموو: ((أَرَأَيْتُمْ لَو أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيلاً وَرَاءَ هذا الوادي تُرِيدُ أَنْ

تَغِيرَ عليكُم أكُنتُمْ مُصَدِّقِي ؟! قالوا: مَا جَرَّبْنَا عليكَ كَذِبَا أبَدَاً)) واتە: ئەرێ ئەگەر پێتان بڵێم: ئەوە کۆمەڵێك چەکدارو سوارچاك لەو دیوو ئەو دۆڵەوەن و دەیانەوێت هێرشتان بێننە سەر، بە ڕاستگۆم دەزانن؟! ووتیان: قەت درۆمان لێ نەبیستوویت.

ژن هێنانی

کە ناوبانگی بە ڕاستگۆو دەستپاك دەرچوو، خەڵکی هەموو بە ڕەوشتی ڕەسەن و ڕەفتاری پەسەنەوە دەیانناساند، خەدیجەی کچی خوەیلید - خوا لێی ڕازی بێت- کە ئافرەتێکی ناسراوو دەوڵەمەندو خاوەن پلەو پایەی ناو هۆزەکەی خۆی بوو، ناردی بە شوێنیدا تا بازرگانی بە سامانەکەیەوە بکات، ئەویش ڕازی بوو، ماوەیەکی کەمی برد، خەدیجە دیتی قازانجی چەندین بەرابەر بووە، دیتی ڕاستە زۆر دەستپاکە، زیرە، لێزانە، بۆیە حەزی بە

نزیکی کرد، بۆ ئەمەش کەسانی ڕاسپارد کە مەسەلەی خواستنی ئەمی بخەنە پێش چاو، داخوا چ دەڵێت؟! ئەو زەمانە خەڵکێکی زۆر هەبوون تەمەنناى خاتوو خەدیجەیان دەکرد، چونکە لە لایەکەوە نەسەب و تیرەو هۆزی بەهێزی لەپشت بوو، لە لایەکی تریشەوە خۆی وەکو ئافرەتێک خاوەن شەرەف و پلەو پایەو ناوداریی هەبوو، ئەمانە جگە لە دەوڵەمەندییەکەی، پێغەمبەرﷺ مەسەلەکەی خستە بەر ڕاوێژی مامەکانی و پرسی پێ کردن، ئەوانیش ڕەزامەندی خۆیان دەربڕی، پاشان مامە حەمزەی و مامە ئەبو تاڵیب و پیاوماقوڵانی تیرەی موزەڕ وەکو وەفدی داخوازی چوونە لای مامی خەدیجەو داخوازییان کرد، ئەبو تاڵیب لە مەجلیسەکەدا هەستاو باسێکی خانەوادەی خۆیان و نەسەبی باوان و جێ و پلەو ڕەوشت و

ڕەفتاری شیرینی محمەدی کرد.. ئیدی خوازراو مارەییەکەی دراو پاشان گوێزرایەوە..

ئەو کاتی تەمەنی پیرۆزی ئەمﷺ بیست و پێنج ساڵان بوو، خاتوو خەدیجەش چل ساڵان بوو.. بەڵام بۆی بووە باشترین هاودەم و هاودەنگ و هاوڕازو هاوسەر.. ئیدی بە غیرەت و جوامێری، بە سۆزو خۆشەویستی، بیرو ژیری، بە پارەو سامانی خۆی بووە ئەو قەڵایەی پیاوی خاوەن پەیام لە سێبەریدا دەحەوێتەوە.. هەزاران جار بەر ڕەحمەتی خوای گەورە کەوێت..

پێغەمبەرﷺ لەگەڵ خەدیجەدا وەك دوو هاوسەری نموونەیی مانەوە، خوای گەورەش منداڵی پێ بەخشین (هەموو منداڵەکانی پێغەمبەر ﷺ لەخەدیجەن جگە لە ئیبراهیمی کوڕی) هەر وا پێکەوە مانەوە تا ساڵی دەیەمی پێغەمبەرێتی، کە ئیتر خوای گەورە خەدیجەی بردەوە کەناری ڕەحمەتی

بەرفراوان و چەتری سوکنای رەزامەندی خۆی.. ئەو ساڵەی ئـەو کۆچی دوایی کـرد، هـەر هـەمووی بـووە خەم و پـەژارەی جودایی بۆ ئـەوو بۆ پشتیوانە بـە دەسەڵاتە مەعنەویەکەی تری؛ مامە ئەبو تالیبی، کـە ئــەویش هــەر ئــەو ســاڵە کۆچــی دوایــی کــرد و موسوڵمانان هەر وا لە سەرەتای رێوە، کەوتنە تاس و کسپەو سوێوە..

سەرەتای پێغەمبەرێتیەکەی

پێغەمبەرﷺ کە دەیبینی وا قەومەکەی لەو هەموو گومڕاییەدان، عەقیدەیان چەوتە، پەرستنیان شیرکە، ڕەوشتیان زڕتەو، ڕەفتاریان هەر شەراب و قومارەو، ئازایەتییان هەر بۆ جەردەیی و شەڕی هۆزگەرایی و تۆڵەی تیرەپەرستییە، خەمی لێ دەخواردن، لەوە پەژارە دایدەگرت، کە دەیبینیی کۆمەلگەکەی شیرازە پساوە: بەهێز لاواز هەڵدەلوشێت، شانازی بە سەروەت و سامان و ڕەچەڵەك و وەچەوە دەکات، نەداریش کۆیلە دەکرێت! گەورە خۆی بە شان و باهوو نەسەبییەوە با دەدات، لەولاوەش زۆر هۆز لە برساندا ڕۆڵەکانی خۆیان زیندە بەچاڵ دەکەن!! ئەمیان کچی بەڕێزەو ئەویان لەبەر شورەیی و چاوشۆڕی ! زیندەبەچاڵی

دەکـات ! دەبیـنی ئەمـە کۆمەڵگـە نییـە، زەلکـاوە، بۆگـەنی ئـەم نزمـی و خۆپەسـەندی و سـتەم و بـێ دادیی زۆنگاوە، هەموو سیفەتێکی ماقوڵ و پیاوانـەی ڕەسـەنی ژێـر نـاوە، زۆر بـە دیققـەت نەبویتایـە جـوامێری و سـەخاوەت و ئازایـەتی و سەربەسـتی پیاوماقوڵانت نەدەدی !!

پێغەمبەر ﷺ کە ئاهی هەڵ دەکێشا تەمـەنناى شیفاى کۆمەڵگەکەی دەکرد، خۆزگەی دەخواست کـە خواى گەورە بە لـوتفی خـۆی لـەو بۆگەنییـە دەریـان بهێنێت.. بۆیە زۆرجـار لـەم دیمەنـە ناقۆڵایانـە دوور دەکەوتەوەو تەشریفی دەبـردە جێیـەکی دوورتـر، تـا بۆ ماوەیەکیش بێت خۆی گۆشەگیر بگرێ لەو حاڵ و بارودۆخـەی لـە ناخیـدا توشـی خەفـەتی دەکـرد، زۆرجار لە خەڵوەتگایەکی کـەناردا لەگەڵ بـە زەیـنی دڵـی دابـین و هەسـتی کـڕو بـیری قـووڵ و دیـدی دوورەوە سـەرنجی ئاسـەواری دەسـەڵاتی خـواى

کردگاری دەدا، دڵی گەورەی هێندەی تر پڕ دەبوو لە باوەڕو قەناعەتی رەها بە دانایی و بە توانایی پەروەردگار، تا ڕۆژێك کە ئەو لەو سکونەتی نەشکەوتی حەڕائداو لە دەریای قوڵی سەرنج و کۆڵینەوەی چل ساڵی خۆیدا بوو، جوبرەئیلی لێ پەیدا بوو، فریشتەی پەیامبەری خوای کردگار، هاتە لای و پەیامی بۆ هێناو مژدەی پێغەمبەرێتی پێ دا!!

باشترین و ڕاسترین ریوایەتی ئەو ڕۆژو ساتە، حەدیسەکەی ئیمامی بوخارییە، کە لە دایکە عائیشەوە دەیگێڕێتەوە، کە فەرموویەتی: یەکەم دیاردەی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر ﷺ بینینی خەونی ڕاست بوو، هەر خەونێکی دەدیت وەکو سپێدەی بەیان دەهاتە دی، چۆنی لە خەونەکەدا دیبوو، ئاوا بە حەقیقەتی دەیدییەوە، ئینجا حەزی دەکرد بچێتە نەشکەوتی حەڕاء کە لە چیایەکی نزیکی مەککەدا بوو، ڕووەو ڕووی کەعبە بوو، ئیدی

لەوێدا چەندین شەو بۆ خواپەرستی دەمایەوە زادو خۆراکی ئەو شەوو ڕۆژانەشی لەگەڵ خۆی دەبرد، کە خۆراکی تەواو دەبوو، دەهاتەوە لای خاتوو خەدیجەی خێزانی و هی تری دەبرد، تا ئەو ساتەی حەقی بۆ هات، واتە وەحی خوایی، ئەوە بوو جوبرەئیل هاتە لای و پێی فەرموو: بخوێنەرەوە، دەیویست بەم فەرمانەی سەرنجی بۆ دواتر ڕاکێشێت، ئەمیش فەرمووی: من خوێندەوار نیم، ئەوجا جوبرەئیل باوەشی پێدا کردوو توند بە سینەی خۆیەوەی گوشی و بەرەلای کردەوە، پێی فەرمووەوە: بخوێنەرەوە، ئەمیش هەر فەرموویەوە: من خوێندەوار نیم، تا سێ جاری ئاوا لێ کرد، ئینجا فەرمووی: ﴿ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ﴿٢﴾ ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ﴿٣﴾ ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴾ ﴿العلق: 1ـ5﴾ واتە: بە ناوی ئەو

خوایەی خۆتەوە بخوێنـەرەوە، کـە دروسـتی کـردووە، ئەوی کە مرۆڤی لە خوێنپارەیـەك دروسـت کـردووە، بە ناوی ئەو خوا بەرێزەوە بخوێنەرەوە کە پێنووسی فێـر کـرد، کـە ئـەو شـتانەی فێـری مـرۆڤ کـرد کـە نەیدەزانی..

ئەوجا پێغەمبەر ﷺ بـە دڵە کوتێـوە تەشـریفی هێنایەوە ماڵێ، تا هاتەوە ژوورەوە بـۆ لای خەدیجـەو فەرمووی: دامپۆشن، دامپۆشن، (واتە جێم بۆ ڕاخەن تا ڕاکشێم)، خێرا جێیان بۆ ڕاخست و دایان پۆشـی، تـا هێـدی بـووەوە، ئینجـا هەواڵەکـەی بـۆ خـاتوو خەدیجـە گێڕایـەوە، ئـەویش دڵخۆشـی دایـەوەو پێـی فـەرموو: مـژدەت لـێ بێـت، بـە خـوا قەسـەم، خـوای گەورە پشتت تـێ ناکات و فەرامۆشـت ناکات، تـۆ بـە دەم خزمانەوە دەچیت، ڕاستگۆیت، کۆڵی هـەموانت بەسـەر شـانەوەیە، یارمـەتی لێقـەوماوو ئاتاجـان دەدەیت، ڕێـزی میوانـان دەگریـت و هاوکـاری هـەموو

کەسێك دەکەیت کە تووشی کوێرەوەرییەك دەبێت.. پاشان بردی بۆ لای وەرەقەی کوڕی نەوفەلی ئامۆزای، وەرەقە لە سەردەمی جاهیلییەتدا بوو بوو بە مەسیحی، دەیزانی ئینجیل بخوێنێتەوە، کابرایەکی پیر بوو، چاوەکانیشی کوێر بوو بوون، کە خاتوو خەدیجە هەواڵەکەی پێغەمبەری ﷺ بۆ وەرەقەی ئامۆزای گێڕایەوە، وەرەقە رووی کردە پێغەمبەر ﷺ و ووتی: ئەمە هەر ئەو فریشتەیە کە هاتبوو بۆ لای موسا، خۆزگە زەمانی گەنجێتیم دەبوو، خۆزگە بە زیندووی دەگەیشتمەوە ئەو زەمانەی قەومەکەی خۆت لە شار دەرت دەپەڕێنن ! پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: من دەردەپەڕێنن ؟! ووتی: بەڵێ تۆ، چونکە کەس ئەم پەیامەی فریشتەی بۆ نەهاتووەو قەومەکەی دەریان نەکردبێت، هەر کەس ئەم وەحییەی بۆ بێت قەومەکەی دوژمنداریێتی دەکەن لەسەری، خۆزگە تا ئەو زەمانە دەژیام و تا

ئەو کاتەی بانگەوازەکەت تەشەنەی دەکرد، جا ئەو کاتە زۆر سەرڕاستانە پشتم دەگرتیت.. وەرەقەی کوڕی نەوفەل، دوای سێ ساڵ لەو کاتە کۆچی دوایی کرد و بە موسوڵمانێتی لە مەککە نێژرا..

سەرەتای بانگەوازەکەی

پێغەمبەر ﷺ زانی ئیدی ئەوا بۆتە نێرراوی خوای گەورە، هەر لە یەکەمین دیداری ئەشکەوتەکە، گوێی لێ بوو جوبرەئیل تا تەشریفیشی برد هەر دەیفەرموو: من جوبرەئیلم و تۆش بوویت بە نێرراوی خوا.. ئیدی دواتر سورەتی (المدثر)ی بۆ هاتە خوارەوە کە سەرەتاکەی دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ﴾ ﴿المدثر: 1ـ2﴾ واتە: ئەی ئەو کەسەی خۆی داپۆشیووە، هەستە ئەو خەڵکە ئاگادار کەوە..ئیتر تا ماوەی سێ ساڵان بە نهێنی خەڵکی بۆ

دینەکەی بانگهێشت دەکرد، تا خوای گەورە فەرمانی پێدا کە بانگەوازەکەی ئاشکرا کات، پێی فەرموو: ﴿ فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴾ ﴿الحجـر/94 ﴾ واتە: ئەوی بۆت هاتووە ئاشکرای کەو گوێ مەدە موشریکان.. ئەویش بە ماڵ و کەس و کارە نزیکەکانی خۆی دەستی پێ کردو هەموویانی ئاگادار کردەوە، چونکە خوای گەورە لە ئایەتێکی تردا پێی فەرموو: ﴿ وَأَنذِرۡ عَشِيرَتَكَ ٱلۡأَقۡرَبِينَ ﴾ ﴿الشعراء: 214﴾ واتە: خزمە نزیکەکانی خۆت ئاگادار کەرەوە.. تا دەهات بەرهەڵستکاری زیاتری لە گەورەکانی قورەیشەوە بۆ دروست دەبوو، بە تایبەتی لە مامە ئەبو لەهەبی خۆیەوە! بەڵام کۆمەڵێك کەس باوەڕیان پێی هێناو بوونە شوێن کەوتووی گیانی بە گیانی، وەکو خەدیجەی خێزانی و ئەبوبەکری سددیق و عەلی کوڕی مامە ئەبو تالیبی کە لە

سایەی سەرپەرشتی ئەودا گەورە بوو بوو، هەروەها زەیدی کوڕی حاریسە کە خزمەتکاری خۆی بوو، کەسانی تریش...

پێغەمبەر ﷺ شانی لە بانگەوازی خوای خۆی قایم کردو، بە هەموو تیرەو هۆزەکانی گەیاند ! تا سەرەنجام لە سنووری عەرەبەکانیشی بردە دەرەوەو گەیاندییە نەتەوەو میللەتانی تر.. چونکە پەیامی ئیسلامەتی گشتییە تا ڕۆژی دوایی بۆ هەموو خەڵکی سەر زەمینە، لە هەر کات و شوێنێکدا بژین.. بانگەوازی پێغەمبەرانی پێشوو، هی هەر یەکەیان بۆ قەومێکی تایبەت بوو، بەڵام ئیدی پەیامی دی بە دووی پەیامەکەی محمدی پێغەمبەرو پێشەوادا ﷺیە، هەر دەبوو ئەوەی ئەم ببێتە جیهانی و بۆ هەموو مرۆڤی سەر زەمین بێت..

موعجیزەی قورئانەکە

موعجیزە: کارێکی نائاسابیە خوای گەورە لەسەر دەستی نێرراوانی خۆی ئەنجامی دەدات، کە بە هەموو مرۆڤی تر ئەنجام نادرێت و هەموویان دەستەوسان لەبەر دەمیدا دەوەستن، ئەمەش پشتگیرییەکی خواییە وەکو ئەوەی بفەرموێ: (ئەو نێرراوەم ڕاست دەکات و پێغەمبەری منەو هەرچی دەیلێت بە ڕەزامەندی منە). وەکو موعجیزەکەی حەزرەتی موسا کە دار عەساکەی دەبووە ئەژدیها، یان کە دەستی دەخستە بن باڵی و دەری دەهێنایەوە، بێ ئەوەی هیچی لێ هاتبێت، سپی دەبوو دەدرەوشایەوە، یان وەك موعجیزەکانی حەزرەتی عیسا، کە بە ئیزنی خوا کوێری زگماك و گەڕو گولی چاك دەکردەوەو مردووی زیندوو دەکردەوە، وەکو

کە خوای گەورە لە سورەتی﴿ال عمران: 94﴾ و سورەتی ﴿الشعراء: 32.31﴾ باسی فەرمووە..

لەبەر ئەوەی هەموو موعجیزەیەك کە پێغەمبەران هێناویانە لەو شتانەدا بووە کە ئەو قەومانە پێی بەناوبانگ بوون و تێیدا سەرکەوتوو بوون، دەبوو موعجیزەکەی پێغەمبەریش ﷺ هەر لەو مەیدانەدا بێت، کە عەرەبەکانی ئەو سەردەمە تێیدا سەرکەوتوو بەناوبانگ بوون، کە بریتی بوو لە رەوانبێژی و زمان پاراوی، بۆیە قورئانەکە بووە موعجیزەی پێغەمبەر ﷺ جگە لەو موعجیزانەی تر کە لەسەر دەستی روویان دەداو لە کاتی خۆیاندا دەبینران. بەڵام لەبەر ئەوەی ئیسلام بۆ هەموو مرۆڤایەتی (لە هەموو کات و شوێنێکیاندا) هاتووە، هەر دەبوو موعجیزەیەکی ژیریيانەی واش بخاتە روو، کە لە رووی هەموو مرۆڤایەتیدا، هەتا هەتایە لە مەیدانی زۆرانبازیدا بێت وبفەرموێت: فەرموو

وەرنــــە مەیــــدانی ڕووبــــەڕوو بوونــــەوەم، ئــــەم موعجیزەیـەش قورئانەکەیـە.. بۆیـە پێغەمبـەر ﷺ دەیفەرموو: ((مَا مِن نَبِيّ اِلّا وَقَدْ اُعْطِيَ مِنْ الايات مَا مِثْلُه آمَنَ عَليهِ البَشُ، وانِمَّاَ كانَ الذي اُتِيتُهُ وَحْيَاً اَوحَاهُ اللّهُ تَعالى اِلَيَّ فَأرجُو أنْ أكونَ أكْثَرُهُم تَابِعَاً يومَ القِيامَةِ)) البخاري ومسلم واتـە: هـەموو پێغەمبـەرێك چـەندەها بەلگـەو نیشانە (مـوعجیزە) ی دراوەتـێ، تـا ئـەوەی خوا حەز بکات لە مرۆڤ باوەڕی پـێ بهێنێـت، منـیش ئــەوەی خــوا داویمــەتێ، ئــەو وەحیەیــە کــە بــۆی نــاردووم، ئومێـدم هەیـە لـە ڕۆژی قیامەتـدا شـوێن کەوتووم لە هەموویان زیاتر بێت

موعجیزەی قورئان:

پێغەمبەر ﷺ بۆ هەموو عـەرەب هاتـە مەیـدانی بەربــەرەکانێوەو داوای لــە هــەموویان کــرد، ئەگــەر ڕاست دەکەن و نکوڵی لەوە دەکەن، کـە ئـەم قورئانـە

لە لایەن خوای گەورەوە هاتووە: فەرموون ئێوەش قورئانێکی وا بهێنن، یان هەندێك سورەتی وا بهێنن، بەڵام هەموو دەسەوسان وەستان، ئەمەش بووە بەڵگەیەکی ڕۆشن، کە ئەو قورئانە لە لایەن خوای گەورەوە بۆ پێغەمبەر ﷺ هاتووەو هیچ کەسێکیش ناتوانێت وەك ئەو بهێنێت.. هەموو عەرەبە کافرەکانی ئەو سەردەمە لە رووبەڕوو بوونەوەی ئەم قورئانەدا، مات و مەلوول و بێ دەسەڵات کەوتن! هەموو دەیانزانی کە پێغەمبەر ﷺ نەخوێندەوارەو مومکین نییە خۆی قورئانێکی ئاوا رەوانبێژ بۆ بەربەرەکانێی ئەوان بهێنێتە مەیدان، دەشیانزانی کەسی وای لێوە نزیك نییە فێری شتی وای بکات، فێر بوونیش کاتی تەواوی دەوێت ! بۆیە کە هەر تەسلیمی نەبوون کەوتنە درۆو دەلەسەو پاڵانتەی بێ سەروبەر دژی: ﴿ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ قُلْ فَأْتُوا۟ بِعَشْرِ

سُوَرٍ مِّثْلِهِۦ مُفْتَرَيَٰتٍ وَٱدْعُواْ مَنِ ٱسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ فَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾

﴿هود:13ـ14﴾ واتــە: دەیـانووت: ئەمـە هـەر قسـەی هەڵبەسـتراوە، بڵـێ: باشـە ئێـوەش . ئەگـەر ڕاسـت دەکـەن . دە سـوورەتی وەك ئـەو هەڵبەسـتراو بهێـنن، کێش هەیە ببێتە هاوکارتان . جگە لە خـوا . هـاواری ببەنــە لاو داوای یارمــەتی لــێ بکــەن. گــەر وەدەم بانگەوازەکەتــەوە نــەهاتن، ئــەوە بــزانن کــە ئــەم قورئانــە بــە زانیـاری خـو... گـەورە دابەزێنراوەتـە خـوارێ ، بشـزانن کـە هـیچ خوایـەك نییـە شـایانی پەرسـتن بێـت جگـە لـە خـوای پـەروەردگار، دەی سـا ئێوە موسـوڵمانن ؟ یـان دەفـەرموێ: ﴿ وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِۦ ﴾

﴿البقـرة:23﴾ واتـــە: ئەگـــەر ئێـوە لـــەوەی ئێمـــە بـــۆ

بەندەکەی خۆمان ناردۆتە خوارەوە، لە گوماندان، دەی سا سورەتێك وەك ئەو بهێنن.. هەروەها دەفەرموێ: ﴿ قُل لَّئِنِ ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾ ﴿الاسراء:88﴾ واتە: بلێ: ئەگەر هەر هەموو مرۆڤ و پەریان، بۆ ئەوە کۆ ببن کە نموونەیەك وەك ئەم قورئانە بهێننەوە، ناتوانن وەکو ئەو بهێنن، با هەر هەمووشیان پشتیوانی یەکتری بن..

موعجیزەیەکی تری قورئان، ڕەوانبێژی و داڕشتنەکەیەتی، کە هەر هەموو عەرەبی دەستەوسان خست، بێ گومان غەیری عەرەب دەستەوسانتر دەکەونە لاوە.. لایەنێکی تری موعجیزەکە: وردەکاری ئەحکامەکانێتی، بەرزی و پارسەنگی تەعلیماتەکانێتی، کە هاوشان لەگەڵ هەموو

گۆڕانکاریەکانی، ئەوە بە ئەوەی مرۆڤایەتیدا پێ هەڵ دەگرێت، لە هەموو زەمانێکدا و بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی هەموو ناوچەیەك ئاڕاستەی گونجاوی خۆی دەکات، ئاڕاستەکانی هەموو بوارەکانی ژیانی هەموو کۆمەلگەیەکی مرۆڤایەتی دەگرنەوە.. لایەنێکی تری موعجیزەکە، ڕاستی ئەو هەواڵانەیە کە دەربارەی نادیار، داوێتی، لە زەمانێکدا کە پێغەمبەر ﷺ هیچ هۆکارێکی زانستیانەی پێشکەوتووی لەبەر دەستدا نەبووە، ئەمانەو دەیان لایەنی تری موعجیزەێتی: کە لەگەڵ قۆناغەکانی پێشکەوتنی زانستدا زیاتر ئەمانیش دەردەکەون.. بۆیە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ﴾﴿فصلت:53﴾ واتە: لە داهاتوودا بەردەوام نیشانەو بەلگەکانی خۆمانیان نیشان دەدەین ج

ئەوانەی لە ئاسۆی گەردووندان چ ئەوانەی لە ناو خۆیاندان، تا بۆیان دەرکەوێت کە خوا هەقە.

قورئان هەتا دنیا دنیایە، هەتا مرۆڤ توانای توێژینەوەو لێکۆڵینەوەی هەبێت و تا زیاتری لێ کەشف کەن و لەسەر ببنووسن، هەر بە نفت و نوێیی دەمێنێت و وەکو حەدیس دەفەرموێ؛ بوارەکانی سەرسوڕهێنانی قەت تەواو نابن..

هەڵوێستی قورەیش لە بانگەوازەکە

لەگەڵ ئەوەشدا کە قورەیش لە بەرهەڵستی قورئانەکەو رووبەڕوو بوونەوەیدا دەستەوسان کەوت، لەگەڵ ئەوەشدا کە دڵنیا بوون لە ڕاستگۆیی و دەستپاکی پێغەمبەر ﷺ کەچی هەر سەرسەختانەو کەللە ڕەقانە بەرەنگاری بوونەوە، هەر بەغیلی ئەوەیان پێ دەبرد کە چۆن ئەم هەڵبژاردنە خواییە، ئەم پلەو ڕێزە بە نرخە چۆن بۆ دەوڵەمەندو

دەسەڵاتدارانی ئەوان نەبوو ! خوای گەورە دەربارەی ئـــەم هەڵوێســـتەیان دەفـــەرموێ: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ ﴿النمل:14﴾ واتـە: لـە نـاخی دڵ و دەروونیانـدا قەناعـەتیان پێـی هـەبوو، دەیـانزانی پێغەمبەرایەتییەو ڕاستە کەچی ـ لەبـەر زاڵمـێتی و لـووت بـەرزی خۆیـان ـ هـەر نکوڵییـان سەرزارەکی لێ دەکـرد. یـان دەفـەرموێ: ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ﴾ ﴿الزخرف:31﴾ واتـە: ئـەرێ بـا ئـەم قورئانـە بـۆ پیاومـاقوڵێکی گـەورەی ئـەم دووشـارە بهاتایەتـە خوارەوە.

بەرەنگاربوونەوەکەی قوڕەیش چەندین شێوازی لە نێوان تەماع بەر نان و هەڕەشەو گوڕەشـەدا گرتـە بـەر، لـە لایەکـەوە گاڵتـە پـێ کـردن و جنێـودان و

ئەشکەنجەدانی بێ دەسەڵاتەکان زیادی دەکرد، لە لایەکی تریشەوە تین و فشاری قورەیش لەسەر پێغەمبەری بە ئارام ﷺ زیادی دەکرد، موسوڵمانانی دەروبەریشی موستەزعەفانە دەوەستان و نەیاندەتوانی هیچ بکەن، بەڵام خۆگری و دلێری و نەبەزییەکەی پێغەمبەر ﷺ بۆ هەموویان دەبووە زادی یەقین و گیانی ورە بەرزی.. تا ئەو زەمانەی هەلی کۆچ کردن بۆ حەبەشە ڕەخسا، ئەوی کۆچی کرد، کردی و قورەیش هەرچەندی کرد نەیتوانی بیانهێنێتەوە! ئەوانی تر کە مابوونەوە، دەبوو بە دزییەوە لە ماڵی ئەرقەمی کوڕی ئەبول ئەرقەمی مەخزومی کۆببنەوە، ئینجا کە عومەری کوڕی خەتتاب و حەمزەی مامی پێغەمبەر ﷺ موسوڵمان بوو، پارسەنگی هاوکێشەی بانگەوازەکەی ڕاگرت، ئینجا سالانی تولانی گەمارۆدان دەستی پێ کرد، پێغەمبەر ﷺ و یاوەرانی سێ ساڵی ڕەبەق لە شیوو

دۆڵەکانی ئەبو تالیبدا گەمارۆ دران، لەساڵێکیاندا بوو کە پاڵپشتانی پێغەمبەر ﷺ و موسوڵمانان خەدیجە خان و ئەبو تالیبی مامی، کۆچی دواییان کرد، ئیتر ئەوەندەی تر ئەشکەنجەو ئازار لەسەر موسوڵمانان زیادی کرد، تا پێغەمبەر ﷺ بە هیوای لایەنگر پەیدا کردن بە بانگەوازەکەیەوە ڕووی کردە طائف، هەروەها ساڵانە لە کاتی حەجی عەرەبەکاندا بۆ مەککە، هەوڵی دەدا دیاریان لەگەڵدا بکات و بۆ بانگەوازی دینەکەی خۆییان بانگ بکات.. ئاوا تا ماوەیەکی دوور هەر بەو ئارامییەی خۆیەوە ئەم بانگەوازەی لەو بارودۆخە قورسەدا هەر بڵاو دەکردەوە، کەسی وا بەدەنگیەوە نەهاتن، لەو ئان و ساتانەیدا بوو، لە ئاخرو ئۆخری ڕۆژانی پڕ کوێرەوەری مەککەدا بوو، کە ئەوەندەی تر خوای گەورە ڕێزی لێنا، بەوەی بانگهێشتی کرد بۆ ئاسمانەکان، بۆ میعراج.. تا نیشانەی گەورەیی خۆی

و بەلگەی پێغەمبەرێتی ترو رێزو پلەو پایەی لای خۆی نیشاندا، تا ئارامی زیاتر شەحن کاتەوەو تین و تەوژمی بداتەوە بەرو لە هیواو ئامانجی دلنیاتر بێت. لەگەرمەی راپەراندنی پلانی ئەم و پیلانی دوژمنانیدا، قورەیش هەولی تیرۆر کردنی پێغەمبەریاندا، هەولیان دا لە تاریکی شەوو لە گەرمەی خەودا بە دەستیەك لە سوارچاکانی هەموو خێل و هۆزەکانیان بیکوژن، بەلام (الحمد للە) سەرکەوتوو نەبوون و ئەو ساتە فەرمانی کۆچ کردنی بۆ مەدینە لە خوای گەورەوە بۆ هاتبوو، بۆیە لەگەل ئەبو بەکری سددیقی یارو یاوەری گیانی بە گیانییدا کۆچی کرد بۆ مەدینەو لەوێ کۆمەلگەی نوێی ئیسلامی پێکهێنا. لەوێ کیانی سیاسی و دەسەلاتی بۆ دروست بوو، ئیتر هەر دەبوو رووبەروو بوونەوەکانی قورەیش بە جۆرێکی تر پەرە بستێنێت، بۆیە غەزاکان دەستی پێ کردو

هەشتساڵیان خایاند، تا پێغەمبەری پێشەوا ﷺ بە یارمەتی خوای گەورە بە سەرکەوتوویی نەك هەر هاتەوە شارە خۆشەویستەکەی خۆی مەککە، بەڵکو کردیە مایەی ڕزگار کردن و دیندار کردنی هەموو نیوە دورگەی عەرەب.. ئیدی خەڵکی پۆل بە پۆل موسوڵمان دەبوون و دەهاتنە ڕیزی ئەهلی ئیسلامەوە، تا ئەو کاتەی ئیتر خوای پەروەردگار پێغەمبەرە خۆشەویستەکەی ﷺ دوای حەجی ماڵئاوایی و بیست و سێ ساڵ لە گەیاندنی تەواوی پەیامەکەی خوا، بۆ خزمەت خۆی بردیەوەو کۆچی دوایی پێ کرد، تەمەنی پیرۆزی شەست وسێ ساڵەی پڕ ڕەنج و جیهادی بەو شێوەیە کۆتایی پێ هێنا، کە لە لاپەڕەکانی مێژوو تۆماری کردووەو ئێمەش ئێستا دەمانەوێت کەمێکی لێ باس بکەین.

دانوستانی قوڕەیش و ئەبو تالیب

قوڕەیش هەرچەندی دەکرد ئەوەی پێ قبووڵ نەدەکرا، کە یەکێك لە پیاوانی لێی هەڵگەڕێتەوەو باس لە عەیب و عاری خواکانیان بکات و خۆشیان بە گەلۆرو گەمبۆڵ بناسێنێت ! بۆیە هەموو کۆبوونەوەو دەستەیەك لە پیاوماقوڵانیان هەڵبژارد، کە بچنە لای ئەبوتالیبی مامی پێغەمبەر ﷺ و قسەو باسی دانوستانی لەگەڵدا بکەن، بەو هیوایەی لەسەر شتێك رێکەون ! چوونە لای و پێیان ووت: محمدی برازات لەو بانگەوازەی مەنع کە.. ئەویش ناردی بە شوێن پێغەمبەردا ﷺ و داوای لێ کرد ئەو داوایەی قوڕەیش قبووڵ کات ! بەڵام ئەو ﷺ بە توندی خودی عەقیدەکە خۆی و بە عەزمی پێغەمبەرانە و بە فەرمایشتێکی شیرین وەڵامی دایەوە، پێی فەرموو: ((يَا عَمِّ وَاَللَّهِ لَوْ وَضَعُوا الشَّمْسَ

فِي يَمِينِي، وَالْقَمَرَ فِي يَسَارِي عَلَى أَنْ أَتْرُكَ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يُظْهِرَهُ اللَّهُ أَوْ أَهْلِكَ فِيهِ مَا تَرَكْتُه)) واتە: مامە گیان، بە خوا قەسەم، گەر خۆرم بۆ داگرن و بیخەنە سەر شانی ڕاستم، مانگیشم بۆ داگرن و بیخەنە سەر شانی چەپم تا واز لەم دینە بهێنم، وازی لێ ناهێنم، تا یان خوای پەروەردگار سەری دەخات، یان لە ڕێیدا سەرم دادەنێم..

لەگەڵ ئەم هەڵوێستە ڕەسەن و عەقائیدیەشدا، قورەیش هەر لە ئەبو تالیب هیوابڕاو نەبوو، ئەمجارەیان عومارەی کوڕی موغیرەیان ـ کە قۆزترین لاوی مەککە بوو ـ لەگەڵ خۆیان هێنایە لای ئەبوتالیب و پێیان ووت: ئەمە عومارەیە، کە جوانترین لاوی قورەیشە، بۆمان هێناویت، بیکەرە کوڕی خۆت و برازاکەتمان بدەرێ، پیاوێك بە پیاوێك.. ئەبو تالیب وەڵامی دانەوە: (هەی نەفرین لە مامەڵەی وا، کوڕەکەی خۆتانم دەدەنێ بۆتان

بەخێو کەم و منیش کوڕەکەی خۆمتان بدەمێ بیکوژن!! بە خوا قەسەم ئەمە هەر نابێ..).

ئینجا کە دانوستانەکەی قوڕەیش سەرکەوتوو نەبوو، هێندەی تر بە خەشم و قیندا چوون، کەوتنەوە وێزەی موسوڵمانان، ئەشکەنجەو ناسۆریان زیاتر کردن، هەر تیرەو هۆزێك سزادانی کوڕە موسوڵمانەکانی خۆی پێ سپێررا ! دەبوو هەر تیرەیەك ئەو ئەندامانەی خۆی کە موسوڵمان بوون ـ بە هەر شێوەیەك بە کاریگەری دەزانێت ـ وا ئەشکەنجە دات تا لە ئیسلام ژێوانیان دەکاتەوەو لە پێغەمبەریان دادەبڕن ! لەملاشەوە ئەبوبەکری سددیق یەك کۆیلە موسوڵمانەکانی لە خاوەنەکانیان دەکڕییەوەو ئازادی دەکردنەوە، بە تایبەتی ئەوانەیان کە زۆرتر خرابوونە ژێر ناسۆری ئەشکەنجەوە، وەکو بیلالی کوڕی رەباحی حەبەشی و خەببابی کوڕی ئەرەتت و سوهەیبی ڕۆمی و

عـــــەمماری کـــــوڕی یاســـــرو خانەوادەکـــــەی.. بەناوبانگترین‌و دڵڕەقترین کەسانێکیش کە بەرپرسی مەیـــدانیی ئەشـــکەنجەکەیان بـــوو ئـــەبو جـــەهل (ئەلحەکەمی کوڕی هیشام) و ئەبو لەهەب (عەبدول عیـززا) و وەلیـدی کـوڕی مـوغیرەو النضـری کـوڕی الحارث و عوقبەی کوڕی ئەبو موعەیط بوون..

کۆچ کردن بۆ حەبەشە

که ئەشکەنجەو ئـازاری موسوڵمانان زیـادی کـرد، پێغەمبـەریش ﷺ نەیـدەتوانی پارێزگارییـان لـێ بکـات، رێـی پێـدان کـۆچ بکـەن بـۆ حەبەشـە، پێـی فەرموون: حەبەشە پاشایەکیان هەیـە، کـەس زوڵمـی لای ئـەو لـێ ناکرێـت، فەرمانیشـی پێـدان، کـە هـەر لـەوێ بمێننـەوە، تـا خـوای گـەورە دەروویـەکی خێرییان لێ دەکاتەوە.. بۆیە دوازدە پیـاوو چـوار ژن بـوون چـوون، لەوانـە عوسمـانی کـوڕی عـەففان و

خێزانەکەی کە ڕوقییەی کچی پێغەمبەر بوو ﷺ هەروەها زوبەیری کوڕی عەووام و عبدالرحمانی کوڕی عەوف و عوسمانی کوڕی مظعون و عبداللەی کوڕی مەسعوودو ئەبو سەلەمەی مێردی ئوم سەلەمە.. ئەمە کە کۆچی یەکەمی موسوڵمانان بوو بۆ حەبەشە، لە مانگی ڕەجەبی ساڵی پێنجەمی پێغەمبەرێتیدا بوو.

ئەو کاتەی ئەمان لە حەبەشە بوون، هەواڵیان پێ گەیشت کە خەڵکی مەککە موسوڵمان بوون و قوڕەیش وازی لە ئازاردانی پێغەمبەر ﷺ و موسوڵمانان هێناوە ! ئەمانیش گەڕانەوە، کەچی کە گەیشتنەوە مەککە دیتییان ئازارو ئەشکەنجەی قوڕەیش زۆر لەوسا توندتر بووە ! دوژمنایەتی پێغەمبەریش ﷺ زۆر لەوسا سەختتر دەکەن، بۆیە هەندێکیان دیسان بە ناچاری گەڕانەوە بۆ حەبەشەو هەندێکی تریان کەسانی خزم و ناسیاوی خۆیان

دەسکەوت کە دالّدەیان بدات وبە ئەمانی خۆی بیانباتەوە بۆ مەککە.

زۆری نەبرد ئەوانەی لە حەبەشە گەڕابوونەوە زیاتر کەوتنەوە ژێر ئەشکەنجەو ئیهانەو کوێرەوەرییەوە، بۆیە دیسان پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێدانەوە کە کۆچ بکەنەوە بۆ حەبەشە ! ئەمجارەیان هەشتاو سێ پیاوو نۆزدە ژن بوون.. کە لە حەبەشە بوون ئەمجارە بیستیان کە پێغەمبەر ﷺ کۆچی کردووە بۆ مەدینە، ئیدی سیو سێ پیاوو هەشت ژنیان لە حەبەشەوە یەکسەر کۆچیان کرد بۆ مەدینەو هەندێکیان فریای غەزای بەدر کەوتن.. ئەوانی دی کە هەر لە حەبەشە مانەوە، هەر وا لەوێ بوون تا ساڵی حەوتەمی کۆچی کە خەیبەر ئازاد کرا ئەوانیش گەڕانەوە مەدینە، جەعفەری کوڕی ئەبو تاڵیبیشیان لەگەڵ بوو.

قوڕەیش و کۆچەرەکان:

قــــوڕەیش کـــە دەیبیســـت وا موســـوڵمانە ڕاکردووەکـــانی بەردەســـتی وا لـــە حەبەشـــە لـــە ئەمانـدان‌و حـەواوەن، زۆر نارەحـەت دەبـوون، بۆیـە عەمری کوڕی عـاس و عەبداللەی کوڕی ڕەبیعـەیان بـــە دیـــاری و خـــەڵاتێکی زۆرەوە نـــارد بـــۆ لای نەجاشی، بـۆ حەبەشـە، دیاری و خەڵاتـەکانیان بـۆ بـەتریك و قەشـەی دەوری نەجاشـی بـوو، چـوون و داوای گەڕانـــەوەی موســـوڵمانەکانیان کـــردەوە، بـــە بەهانـــەی ئـــەوە کـــە بـــە ســـەلامەتی و ئـــەمان دەیانگەێننەوە دەست خزمەکانیان، بـەڵام نەجاشـی نەیدانـەوە، پێـی ووتـن: جـارێ بـا گـوێ لـە قسـەی خۆیـان بگـرم. کـە هێنایـانن، نەجاشـی پرسـیاری دینەکـەیانی لـێ کـردن، جەعفـەری کـوڕی ئـەبو تـــالیبیش بـــۆی ڕوون کـــردەوە کـــە چـــۆن پـــێش

پێغەمبەرێتی محمد ﷺ ئەهلی جاهیلییەت بوون و ئیسلامیان بۆ هاتووەو بەڕاستی ڕزگاری کردوون، فەرمووی: ئێمە خەڵکێکی نەفام بووین، بتمان دەپەرست، تۆپیوو مردارەوەبوومان دەخوارد، داوێن پیسی و خراپەکاری پیشەمان بوو، سیلەی ڕوحممان دەپسان و خزمایەتیمان لەبەرچاو نەبوو، بۆ دراوسێ خراپ بووین.. تا خوای گەورە لە نێو خۆمان پێغەمبەرێکی بۆ هەڵبژاردین، ڕەچەڵەکی باب و باپیرانی دەناسین، ڕاستگۆیی و دەستپاکییەکەیمان لا ئاشکرایە، ئیدی ئەو تەشریفی هێناو ئێمەی بۆ یەکخواپەرستی بانگ کرد، فەرمانی نوێژی پێ کردین، ئێمەش بە ڕاستمان زانی و باوەڕمان پێی هێنا، لەبەر ئەمە زلهێزەکانی قەومەکەمان کەوتنە دەستدرێژی کردنە سەرمان، ویستیان لە دینەکەمان پاشگەزمان بکەنەوە،، کە ئازارو ئەشکەنجەیان زیادی کرد لەسەرمان، هەڵاتین بۆ وڵاتەکەی جەنابتان و

پـەنای کەسـی تـری غـەیری جـەنابتمان پـێ قبـووڵ نەبوو، ئومێدیشمان هەر ئەوە بوو کە لای جـەنابتان زوڵممان لێ نەکرێت، ئینجا چەند ئایەتێکی سـورەتی مەریـەمی بـۆ خوێندنـەوە.. نەججاشـی گریـا، ووتـی: (ئەم قسانەو ئـەوەی کـە عیسـا هێنـای هـەر لـە یـەك جێوە سەرچاوەیان گرتووە)! ئینجـا هـەموو دیـاری و خەڵاتەکانیشـی کـۆکردەوەو دایـەوە بـە دوو نێرراوەکەی قورەیش و پێی ووتـن: (بگەڕێنـەوە، بـە خوا قەسەم هەتا هەتایە تەسلیمتانیان ناکەمەوە)..

موسوڵمان بوونی حەمزەو عومەر

دوای ئەوەی کۆچـەریەکانی حەبەشـە مەککـەیان جـێ هێشـت و دەنـگ و باسـیان بـڵاو بـۆوە، ڕۆژێـك حـەمزەی مـامی پێغەمبـەر ﷺ لـە ڕاو دەگەڕایـەوە، کچێك هەواڵی دایێ کە ئەبو جـەهل ئـەمڕۆ ئیهانـەی برازاکـەتی کـردووەو ئـازاری داوە ! ئـەویش یەکسـەر

چوو بۆ ئەبو جەهل، دیتی وا لە ناو تیرەو خزم و کەسەکانی خۆیدایە، یەکسەر هەڵمەتی بردێ و بە کەوانەکەی کە لە شانی داگرتبوو، کێشای بە دەم و چاویدا، دەم و چاوی پڕ کرد لە خوێن، و بەسەریدا هاواری کرد: من چوومەتە سەر دینەکەی و تۆش دەوێریت جنێوی پێ بدەیت، دەی ئەوا من هەر ئەوە دەڵێمەوە کە ئەو دەیفەرموێ، گەر لە تواناتدا هەیە لێم دەوە !! ئیدی کە ئەو موسوڵمان بوو، قورەیش هەستی کرد کە پێغەمبەر ﷺ پشتی قایم بوو، بۆیە وازیان لە زۆر شێوەی ئیهانە کردنی هێنا..

دوای ئەو عومەری کوڕی خەتتاب موسوڵمان بوو، ئەویش ئەوە بوو کە ڕۆژێك خۆی پێچایەوەو ویستی بچێت پێغەمبەر ﷺ بکوژێت ! ڕوی کردە ماڵی فاتیمەی خوشکی، لە دەرەوە گوێی لێ بوو قورئانیان دەخوێند ! خەبابی کوڕی ئەرەت ڕۆژانە دەچوو فێری دەکردن، هەرچەند لە ژوورەوە لێی

دان، بەڵام کە قورئانەکەیان بۆ هێناو خوێندییەوە، کەوتە ژێر کاریگەرییەوەو مەبەستەکەی گۆڕی ، کە زانی پێغەمبەر ﷺ لە ماڵی ئەرقەمی کوڕی ئەبول ئەرقەمی مەخزومییە لە گەڕەکی سەفا چوو بۆ خزمەتی و، حەمزەش لەوێ بوو، پێغەمبەر ﷺ بانگی کرد بۆ ئیسلام، ئەویش وەری گرت و (الحمد لله) موسوڵمان بوو، ئیتر هەواڵی موسوڵمان بوونی ئەمیش ـ هەر ئەو ڕۆژە ـ بە هەموو مەککەدا بڵاو بووەوە ! ئینجا هەموو ئەو موسوڵمانانەی لە ماڵی ئەرقەم کۆبووبوونەوە، هەموو بە کۆمەڵ هاتنە دەرەوەو ڕویان کردە کەعبە، تا خوا بە ئاشکرا بپەرستن !!

باسی تابلۆی ئیعلانەکە

کە نەجاشی گێڕانەوەی موسوڵمانە موهاجیرەکانی لای خۆی بۆ مەککە ڕەفز کرد،

سەرانی قورەیش هەموو کۆبوونەوەو پەیماننامەیەکی گرنگیان لە نێو خۆیاندا مۆر کرد کە دەڵێ: نابێت کەس هیچ جۆرە مامەڵەیەك لەگەڵ بەنی هاشم و بەنی عبدالمطلب و بەنی عەبدومەنافدا بکات، نابێت کەس هیچیان پێ بفرۆشێت و هیچیان لێ بکڕێت، نابێت ژن و ژنخوازییان لەگەڵدا بکرێت، نابێت کەس هاتوچۆیان بکات تا محمد تەسلیم بە قورەیش دەکەن. ئینجا بۆ پیرۆز ڕاگرتن وزیاتر بایەخ پێدانی پەیماننامەکە، تابلۆکەییان بردو بە کەعبەدا هەڵیان واسی، ئیتر هەموو ئەندامانی ئەو سێ بەرەبابە ـ جگە لە ئەبو لەهەبی مامی ـ هەرچەندە هەمووشیان موسوڵمان نەبوو بوون هەموو ـ کە پێغەمبەریشیان ﷺ لەگەڵدا بوو ـ چوونە دۆڵەکانی ئەبو تالیبی مامییەوەو لەوێدا ماوەی سێ دانە ساڵی ڕەبەق گەمارۆ دران ! کە لە کۆتایی سێ ساڵەکەدا موسوڵمانان زۆریان تین

بــۆ هــات، زۆر دامــاوو برســی و ڕووت و ڕەجــاڵ کەوتبوون، تەنانەت ئەو کەسەی بە نزیـك دۆڵەکـەدا بڕۆیشتایە لە دوورەوە گوێی لە گریـان وکڕوزانـەوەو لالانەوەی زارۆك و ژنەکانیان دەبوو کە لـە برسـاندا دەیاننالاند !!

ئەم حاڵەتە سەختە هەر وا بـەردەوام مایـەوە تـا ئـەو کاتـەی کـە دەسـتەیەك لـە سـەرانی قـوڕەیش و هاوپـــەیمانانیان کــــە هــــەر لــــە ســــەرەتاوە گەمارۆدانەکـەیان بــە دڵ نــەبوو، لەوانــە زوهــەیری کوڕی ئەبو ئومەییەو ئـەبول بـوختری کـوڕی هیشـام وموتعـەمی کـوڕی عـەدی بڕیاریانـدا بڕۆنـە کەعبـەو تابلۆکـە لـێ بکەنـەوە، کـە چـوون دیتیـان کرمێکـی گچکە هەموو تابلۆکەی خواردووە، تەنها ئـەو دێـڕەی پێوە ماوە کە دەڵێ: (باسمكَ اللهُمَّ) واتـە خوایـە بـە ناوی تۆوە ! بەم کارە جوامێرییەی ئـەوان گەمارۆکـە

لەســەر ئــەو ســێ بەرەبابــەو لەســەر موســوڵمانان هەڵگیرا!

کۆچی دوایی ئەبو تاڵیب و خەدیجە:

دوای شی بوونــەوەی گەمارۆکــە بــە شــەش مــانگ ئەبو تالیبی مامی پێغەمبەر ﷺ کۆچی دوایی کرد، سێ ڕۆژ دوای ئەویش خاتوو خەدیجە خانی خێزانی ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ کۆچی دوایی کرد، بە مردنی ئەم دوو پاڵپشتە، ناسۆرو کوێرەوەری زۆر هاتە ڕێی موسوڵمانان، ئەو هەموو ئازارو ژانەی دەمێك بوو قورەیش لە دڵیدا پەنگی پێ خواردبۆوەو لەبەر ئەبو تالیب نەیدەتوانی بیخاتــە ســەر پێغەمبــەر ﷺو موســوڵمانان، بــە مردنــی ئــەبو تالیــب بــواری بــۆ کرایــەوەو وەك ئاگرپــڕژێن بەســەر موســوڵماناندا بــە تایبــەتی بەســەر موســتەزعەفەکانیاندا تەقییــەوە، پێغەمبەر ﷺ خۆی دەیفەرموو، کە قورەیش ـ تا

ئەبو تالیبی مامی لە ژیاندا مابوو ـ نەیتوانی ئازاری پێ بگەیێنێ..

کۆچی دوایی ئەم دوو پایە پاڵپشتە سێ ساڵ پێش هیجرەت بوو.

هەڵوێستی قورەیش لە پێغەمبەر ﷺ

دوای ئەوەی قورەیش پێغەمبەری ﷺ بە درۆ خستەوە، هەوڵێکی زۆری دا کۆڵی لە بانگەوازەکەی پێ بدات، بۆ هێنانەدی ئەم مەبەستەشی زۆر پەناو پێچی هەمەجۆری بەرمنگاری گرتە بەر، سەرانی کاریگەری لە کەعبە کۆبوونەوەو وەفدێکیان نارد بۆ خزمەت پێغەمبەر ﷺبۆ قەناعەت پێ کردنی کە واز لە بانگەوازەکەی بهێنێت، بەلام ئەو ﷺ هەر رەفزی کرد، ئینجا وەفدێکی تریان ناردەوە خزمەتی، تا ئەمجارە بە پارە ڕازی کەن، یان بە پلەو پایەیەك

یان ئەگەر دەزانێت نەخۆشە با چارەسەری بکەن ! بەڵام ئەو ﷺ هەر لای بەلای ئەمانەدا نەکردەوە.. ئینجا کەوتنە تانەو تەشەر لێدانی ئاشکرای و جنێو پێدانی ڕاستەوخۆی نێو خەڵکی.. ئینجا گاڵتە کردن بەو وەحییەی کە بۆی دێت، بەڵام ئەو ﷺ هەر گوێی نەدانێ وسوور بوو لەسەر بانگەوازی خۆی.. ئینجا ژن وپیاویان کەوتنە پەلاماردان وئازاردانی جەستەیی، ئوم جەمیلی هاوسەری ئەبو جەهل بە کۆڵ دڕکەزی دەهێناو دەیخستە سەر ڕێی پێغەمبەر ﷺئەبوجەهلی مێردیشی جارێك بە تاوێرە بەرد هەوڵی کوشتنی دا، بەڵام سەری نەگرت و خوای گەورە پاراستی..جارێك کە لەکەعبە بوو، لەساتی سوجدەدا گەلۆرە ڕقنەکانی قوڕەیش چوون ڕیخۆڵەو پیسایی ووشترێکی سەربڕاویان هێناو خستیانە سەر شان وملی پیرۆزی، بێئەوەی کەس هەبێت بوێرێت لەسەری لادا .. جارێکی تریش یەکێك لە سەرە

ڕقنەکانی قورەیش پەلاماری داو، عەباکەی وا لە قورگی پیرۆزیدا توند کرد، کە خەریك بوو بخنکێت.. دەیان جۆر ئازاری جەستەیی تری ئاوا. تەنانەت جاری وا هەبوو ئەو ئازارو ناڕەحەتییانەی بۆی دەهاتە پێش، هەر لە دراوسێ نزیکەکانی خۆیەوە بوون، بەڵام ئەو ﷺ ـ کە هەر بە ئارام و نەفەس درێژ بوو ـ درك ودالْ و پیساییەکەی سەر ڕێی لادەبردو لەوە زیاتری نەدەفەرموو: ئەریْ ئەی تیرەی بەنو عەبدومەناف ! ئەمە کەی دراوسێیەتییە؟!

چوونی بۆ طائف

پێغەمبەرﷺ بەو ئومێدەی هۆزی ثەقیف موسوڵمان ببن، لەگەڵ زەیدی کوڕی حارثە دا تەشریفی برد بۆ تائیف، لەوێ لەگەڵ کوڕەکانی عەمری کوڕی عومەیردا (عەبدی یالەیل و

مەسعوود و حەبیب) دا کە بە حساب پیاوماقوڵانی ئەوێن، کۆبووەوەو بۆ ئیسلامەتی بانگ کردن، بەڵام ئەوان نەك هەر موسوڵمان نەبوون، بەڵکو زۆر بێ ئەدەبیش بوون بەرامبەری و زۆر خراپ وەڵامیان دایەوە، هەرچی منداڵ و هەرزەیان هەیە تێیان بەرداو ناکەس بەچەکانی خۆیان بۆ گاڵتەجاڕی خستە دوو، ئینجا بە هەموان بەردەبارییان کرد، ئەویش ﷺ بە جەستەی پڕ ژان وبە دڵ شکاویەوە تەشریفی هێنایەوە بۆ مەککە.. لەوێ بوو کە ئەو دوعا بەناوبانگەی کرد کە هەمووی خواناسی و خواوویستی و گیانی وورە بەرزیە، لە ڕێی ئەو تائیفییە کەللە ڕەقانە بوو کە دەستی پیرۆزی بۆ نزا بەرەو خوای گەورە بەرز کردبۆوەو دەیفەرموو: ((اللهُمَّ إليكَ أشْكو ضَعْفَ قُوَّتِي، وقِلَّةِ حيلَتِي، وهَوَانِي عَلَى النَّاسِ. يا أرْحَمُ الرَّاحِمينَ إلى مَنْ تَكِلُني؟ إلى عَدُو يَتَجَهَّمُنِي أمْ إلَى قَريبٍ مَلَّكْتَهُ أمْري؟ إنْ لَمْ تَكُنْ سَاخِطَاً

عَلَيَّ فَلا أُبالي، غَيرَ أنَّ عَافيتَكَ أوسَعُ لي. أعُوذُ بِنورِ وَجْهِكَ الكَريمِ الذي أضَاءَتْ لَهُ السَّمواتُ والأرضُ، وأشْرَقَتْ لَهُ الظلماتُ، وَصَلَحَ عليهِ أمْرُ الدنيا والآخرةِ، أنْ تَحِلَّ عَلَيَّ غَضَبُكَ، أو تَنْزِلَ عَلَيَّ سَخَطُكَ، وَلَكَ الْعُتْبَى حَتَّى تَرْضَى، ولا حولَ ولا قوةَ إلا بِكَ))[1]

---

1 ـ واتە: (ئەی پەروەردگار شکاتی لاوازی و بێ دەسەلاتی و فێڵ نەزانی و سووکیم لە لای خەڵکان، تەنها لە لای تۆ دەکەم، کە بەبەزەییترینی هەموو خاوەن بەزییەکانی، تۆ خاوەنی چەوساوەکانی و خاوەنی منی، بۆ لای کێم دەنێریت؟! بۆ لای دوژمنێك کە رووم لێ گرژ دەکات، یان بۆ لای دوژمنێك کە کاری منت خستۆتە ژێر دەستی، ئەگەر جەنابت لە من تووڕە نەبووبیت من هەر باکم نییە، بەلام سەلامەتی جەنابت چاکترە، پەنا بەو نوورەی رووت دەگرم کە هەرچی تاریکی هەیە لە بەرامبەریدا روناك بۆتەوە، ئەو نوورەی کە کاروباری دنیاو ڕۆژی دوایی پێ چاکراوە، من خەمی ئەوەمە جەنابت رقت لێم هەستێت، دەنا گلەییت جێی خۆیەتی تا رازی دەبێت، من هیچ جۆرە تواناو هێزێکم نییە ئیللا ئەوە نەبێت کە بە تۆ هەمە) مامۆستا محمد ناصرالدین الألباني لەکتێبی (تمام المنة)دا دەڵێ: (ئەم

لـە سـەحیحی بوخـاری موسـلیمدا هـاتووە کـە جیبریـل - سـەلامی خـوای لـێ بێـت - فریشـتەی بەرپرسی چیای لەگەڵدا بوو، کە پێغەمبـەری ﷺ بانگ کرد، ئەگەر دەیەوێت، با ئەم ئەو دوو چیایەی دەوری مەککـەیان بەسـەردا وێـك بهێنێتـەوە، بـەڵام ئەو فەرموی: ((بلْ ارجو انْ يُخْرِجَ اللهُ مِـن أَصْـلابِهم مَـنْ يَعبدُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَحدَهُ لا يُشرِكُ بِهِ شَيئاً)) واتە: نـا، مـن ئومێدی ئەوەم هەیە لە وەچەو رەچـەڵەکیان یـەکێك هـەر پەیـدا ببێـت خـوای گـەورە بـە یـەك بناسـێت و بیپەرستێت و شەریکی بۆ بڕیار نەدات.

ئەمە گەورەترین بەڵگەیە لەسەر ئارامگریی ئەم پێغەمبەرە دڵسۆزە ﷺ لەسـەر ئـەو پشوو درێـژی و

حەدیسە هەرچەند لە کتێبەکانی (سیرە) ئەوانەی ژیاننامەی پێغەمبــەریان نوســیوە، بــاوە، بــەڵام ئەمــە حەدیســێکی (ضعیف)ە... (و)

گەشبینییەی ! بۆیە جێی خۆیەتی داعی موسوڵمان وئامۆژگاران ئەمە لەبەرچاو بگرن..

پاشان پێغەمبەر ﷺ کە تەشریفی هێنایەوە مەککە، چووە داڵدەی موتعەمی کوڕی عەدی[1] ئەمەش بە پێی عورفی ئەو سەردەمە وەکو پەناهێندەیی ئەم زەمانە بوو، بۆیە کەس نەیتوانی قسەی پێ بڵێت..

1 ـ لە هەموو زەمانێکدا ئەم داڵدە دانە بە شێوەیەك لە شێوەکان هەیە، ئەویش ئەوەیە کە پیاوماقوڵ و دەسەڵاتدارێك ئیعلان دەکات کە فلان کەسی خستە ژێر سەرپەرشتیاری خۆی و وا لە ژێر باڵی ئەودا، ئیدی کەس بۆی نییە دەستدرێژی بکاتە سەر ئەو فلان کەسە، چونکە هەر دەستدرێژییەك بۆ سەر ئەو، بە دەستدرێژی حسێبە بۆ سەر داڵدەدەرەکە.. لای ئاغای کوردەواریش هەر وا بوو. (و)

ئیسرا و میعراج

لە نێو تەم و مژی ئەم ناسۆرانەدا، لە ژێر تین و تەوژمی ئەم خەم و خەفەتانەدا خوای پەروەردگار رێزێکی تایبەتی بە (ئیسراو میعراج) لە پێغەمبەرە نازدارەکەی ﷺ نا، تا لەوە دڵنیای کات کە وەك تەکلیفی گەیاندنی دینەکەی لێ کردووە، پشتیشی دەگرێت، تایەڤینیی چەندین ئەوەندەی تر رۆچێت ولەسەر بانگەوازەکەی بە عەزم و جەزمتری کات، تا لەسەر تەوحیدەکەی سوورتری کات و فێری کات کە ئەوی رێی راست کردنەوەو ئیسلاحی کۆمەلگا دەگرێتە بەر، دەبێت بەجەرگ بێت، پشوو درێژ بێت، هەموو کەندو کۆسپەکانی سەرڕێی پێ ئاسان بێت مادام چاوی لە هێنانەدی ئامانجی بڕیووە، دیسان تا بۆ شوێن کەوتوانی ببێتە هێمتو نموونەی خۆگری وکۆڵنەدان و نەبەزین، تا ئەوە بە

کردەوە بسەلمێنێت کە هەر کەس دەیەوێت پەیامی ئەم بانگەوازە لەگەڵ ئەم و لە دوای ئەم هەلگرێت ڕاستگۆو ئازاو بێ باکانە هەڵیگرێت.. دیسان بۆ ئەوەی لەو گەشتە ناسایییەیدا ئەو پێغەمبەرە ڕاستگۆو پشوودرێژانە ببینێت کە خەڵکی بە درۆی دەخستنەوەو هەر کۆڵیان نەداو سەربەرزانەش گەیشتنە ئامانجی خواویستییان.. تا ئەمیش دڵی بەو مژدەیە گەش بێتەوە کە خوای گەورە پێی دەفەرموێ: بە کوێرایی چاوی کافرەکانی مەککە و موشریکانی دنیا بانگەوازی دینەکەت سنووری مەککە دەبڕێت و ئەوەندەت دەسەڵاتە دەبێت کە قورەیش نەتوانێت نە خۆت نە یاوەرانت بچەوسێنێتەوە..

ئیســـراء:

ئیسـرا وشـەیەکی عەربیـەومانای (گەشـت بـە شەو)ە، مەبەستیش لێرەدا گەشتەکەی پێغەمبـەری خۆشەویست بـوو ﷺ بـە شـەو لە مزگـەوتی حـەرام (لـە کەعبـەی پـیرۆزەوە لـە مەککـە) بـۆ مزگـەوتی ئەقسا لـە شـام، ئەمـەش ساڵێك یان کـەمێك زیـاتر پێش کۆچی پیرۆزی بوو بۆ مەدینـە. خـوای گـەورە دەفـــەرموێ: ﴿سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴾ ﴿الاسـراء:1﴾ واتە: پاك و بێ خەوشی بۆ ئەو خوایەی کە گەشتی شەوی بە بەندەکەی خۆی لە مزگەوتی حەرامـەوە بۆ مزگەوتی ئەقسا کرد، ئەو مزگەوتـەی کە هـەموو دەوروبەریمان بەفەڕو بەرەکەت کردبوو، تا هەنـدێك

لە نیشانەو بەڵگەکانی خۆمانی نیشان دەین، خوای گەورە بیسەرو بینەرە.

ناشێت کەس لەبەر ئەوەی ژیریی دەرك بە ئەنجامدانی ئیسرا ناکات ئینکاری بکات، لەبەر ئەوەی گەشتێکی ئاوا دوورو درێژی لە مەککەوە بۆ قودس بە تەنها شەوێك، بە شتێکی ئیستیعاب نەکراوو مەحاڵ دەبینێت، ئینکاری بکات، چونکە ئەوی کارەکەی ئەنجامداوەو رێسا گەردوونیەکەی بۆ گۆڕیووە، خوای گەورەیە کە کردگاری گەردوون وخاوەنی رێساکانی بەڕێوەبردنێتی. خوای گەورە - کە دەسەڵاتی بەسەر هەر هەموو شتێکدا دەشکێت - هەر ئەو ئەم کارەی بۆ پێغەمبەرەکەی ﷺ ئەنجامداوە..

ئیسرا بە گیان و جەستە بوو، نەك هەر بە گیان، واتە لە خەودا نەبووە، بەڵکو بە حەقیقی بە

رۆح و لاشـــە ئەنجامـــدراوە، ئەگـــەر وانەبوایـــە کافرەکانی قورەیش ئاوا سەخت ئینکارییان نەدەکرد، گەر بیفەرموایە: من ئەمشەو لە خەونمدا گەشتم بۆ قودس کـردو لـەوێوە بـۆ ئاسمانـەکان بـەرز کرامـەوە، هیچی مایەی ئینکاری تێدا نـەدەبوو، چونکە خـەون بیـنین دیاردەیەکـە بەسـەر هـەموو کەسێکدا دێـت و خـەڵکیش لـە خەونەکانیانـدا شـتی سـەیرو سـەمەرە دەبینن، کەسیش ئینکاری خـەونی کەسـی تـر ناکـات، بۆیە خوای گەورە دەفـەرموێ: ﴿وَمَا جَعَلْنَا ٱلرُّءْيَا ٱلَّتِيٓ أَرَيْنَٰكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ﴾ ﴿الاســـراء:60﴾ واتـــە ئـــەو خەونەی کە نیشانماندایت هـەر بـۆ تـاقی کردنـەوەی هەڵوێستی خەڵکی بوو[1]..

---

1 ـ پێغەمبەر ﷺ پـێش ئـەو شـەوەی کـە ئیسـرای پـێ کـرا، خەونێکی بینی، لـە خەونیـدا دیـتی سـێ فریشـتە هاتوونەتـە کەعبە، یەکیان لە هاوڕێکانی پرسی کامیـان محمـدە؟ یـەکیان

حــەدیس لــە هــەردوو سەرچــاوەی ســەحیحدا هــاتووە کــە ئیســراکەی بــە ســواری بــۆراق بــووە، فریشتەش هاوڕێی پێغەمبەر بوون هەر لە مەککەوە تــا مزگــەوتی ئەقســای قــودس، لــەوێ خــوای گــەورە هەموو پێغەمبــەرانی بــۆ کــۆکردەوەو بــە ڕەزامەنــدی هەموویان پــێش نوێــژی بــۆ کــردن.. کــە بــۆ ســبەینێ پێغەمبــەر ﷺ باســی ڕوداوەکــەی بــۆ قــوڕەیش گێڕایەوە، لێی پشت پــەل کــەوتن و ئینکاریــان کــردو هەواڵەکەیان بە ناو خەڵکیدا تەشەنە پێدا تــا ئــەوی بــاوەڕی هێنــاوە بیخەنــە ســەر گومــان و خەڵکەکــەی تریش لە دینەکە دوور خەنەوە، لەو ڕۆژەدا بــوو کــە قوڕەیش چوونە لای ئەبو بەکری سددیق ـ خوا لێــی ڕازی بێــت ـ و بــە تەوســەوە پێیــان ووت: هاوڕێکــەت

فەرمووی: ئــەوەی ناوەڕاســتیانە، ئــیتر هــاتوون و بردیانــە بــۆ ئاسمــان، ئــیتر بــۆ ســبەی خەونەکــەی بــە حەقیقــەت بــینی.. (بڕوانە:ابن کثیر: تفسیر القرآن العظیم/دارالمفید ب3 لا5). (و.)

پالآنتەی ئەوە لێ دەدات کە ئەمشەو چۆتە قودس و لەوێشەوە بۆ ئاسمان، ئەویش فەرمووی: ئەگەر ئەو وای فەرموو بێت، ڕاست دەکات، بۆیە لەو ڕۆژەوە لەبەر ئەوباوەڕە پتەوەی پێغەمبەر ﷺ نازناوی (سدديق: ڕاستگۆوان)ی پێ بەخشی..

میعـــراج:

میعـــراج گەشـــتە ئاسمانیەکـــەی پێغەمبـــەری نـــازدارە ﷺ لـــە ســـەر زەویـــەوە بـــۆ ئاسمانـــەکان تـــا گەیشتنی بەو شوێنەی کە پێی دەوترێت سیدرەتول مونتـــەها.. لـــە حەدیســـی ســـەحیحی بوخـــاری و موسلیمدا هاتووە کە پێغەمبـەر ﷺ لە ئاسمانەکانـدا پێغەمبـــەرەکانی دەبـــینی و دیـــداری لەگەڵیانـــدا دەکردن، هەر لەو شەوەشدا بوو کە پێنج نوێژ ـ بە

پاداشتی پەنجا نوێژ - لەسەر ئوممەتەکەی فەرز کرا..

میعراجیش بە حەدیسی سەحیح سەلمێنراوەو قابیلی ئینکار کردن نییە، ئەوی فەرمانی بەم کارە کردووەو ئەنجامی داوە خوای پەروەردگارە، هەر چەندە هەندێك زانا ئەو ئایەتانەی سورەتی النجمیان کردووە بە بەلگەی سەلماندنی ئەم ڕوداوە، کە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ الْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ﴾ ﴿النجم:13-15﴾ واتە: جوبرەئیل جارێکی تریش پێغەمبەری لە سیدرەتول مونتەهاوە بینییەوە، لەوێ کە بەهەشتی مەئوای لێیە، لەوێ بەلگەو نیشانە گەورەکانی خوای خۆی دی.

لە وەرگرتنی باسەکانی ئیسراو میعراجدا، هەر ئەوەندە دەتوانین بە ڕاست بزانین کە بەسەنەدی

ڕاستەوە گێڕراونەتەوە، ئەمما ئەوی سەنەدەکەی وا نییە، ناچار نین هەر وەری بگرین..

بانگهێشتی هۆزەکان

پێغەمبەر ﷺ هەموو ساڵێکی ـ کاتی حەج کردن ـ دەچووە لای وەفدی حاجیەکان و سەردانی خێوەتگاکانیانی دەکردو قسەی بۆ دەکردن و بانگهێشتی ئیسلامەتی دەکردن، هەروەها بەردەوام دەچووە شوێنی قەرەباڵغی وکۆڕو کۆمەڵەکانیان لە بازاڕی عوکازو مەجنەو زیلمەجازو ئەوانە، بە خەڵکی دەفەرموو: (خەڵکینە، بڵێن لا الە الا اللە، ئاسوودە دەبن، بیڵێن با هەموو عەرەبتان بێتە بەردەست) بەڵام قورەیش نەك هەر وەڵامی نەبوو، بەڵکو پێ بە پێ وشوێن بە شوێن بە دوویدا دەڕۆیشتن ولە هەموو کۆڕو کۆمەڵێکدا بەدرۆیان

دەخستەوە و بە خەڵکیان دەووت: گوێی لێ مەگرن، ئەمە لە دینی باب و باپیرانی خۆی هەڵگەڕاوەتەوە.. چونکە قورەیش ناودارو دەسەڵاتدار بوو، کاریگەری لەسەر خەڵکی زۆر بوو، بۆیە کەسی وا بەدەم بانگەوازەکەی پێغەمبەرەوە ﷺ نەدەهات ! بەڵام ئەو سوودەی بوو کە سەرنجی هەموو عەرەبی بۆ بانگەوازەکە ڕا کێشاو باس و خواسی دینی نوێ کەوتە دیوەخانی هەموو تیرەو هۆزەکانەوە..

بەیعەتی عەقەبە:

ئەوس و خەزرەج، کە دوو هۆزی گەورەی عەرەبی مەدینە بوون، زۆر جاریان لە جولەکەکانی دراوسێیانەوە دەبیست کە کاتی ئەوە هاتووە پێغەمبەرێك بێتە دنیاوە، جا ئەوسا جولەکەکان

باوەڕی پێ دێنن و بە هاوکاری ئەو بەسەر ئەم ئەوس و خەزرەجەدا زاڵ دەبن!

کە ئەوس و خەررزەج - وەکو عەرەبەکانی تر - چوونە مەککە بۆ حەج بە خزمەت پێغەمبەرﷺ گەیشتن، کە بینیان وا خەڵکی بانگهێشت دەکات بۆ ئیسلام، ئەوەیان هاتەوە یاد کە جولەکەکان دەیانووت کە پێغەمبەرێك بەم زووانە دێتە دنیاوە، بۆیە پێیان چاك بوو پێش ئەوان باوەڕی پێ بهێنن، ئەو ساڵە گەڕانەوە بەڵام بیرو هۆشیان هەر لای ئەو پێغەمبەرە نوێیە بوو، تا ساڵی داهاتوو بۆ حەجی ساڵی نوێ هاتنەوە.

ئەمجارە کە هاتنەوە، شەش کەس لە هۆزی خەزرەج بە خزمەت پێغەمبەر ﷺگەیشتن کە دوانیان - ئەسعەدی کوڕی زورارە و جابری کوڕی عبدالله- لە سەردارە ناودارەکانیان بوون و موسوڵمان بوون، کە گەڕاشنەوە مەدینە کەوتنە بڵاو

كردنـــەوەی بانگـــەوازی دیـــنی نـــوێ و مـــاڵ نـــەما ئیسلامەتی نەگەیێنێ !

بۆ ساڵی دواتر هەر لە هۆزی خـەزرەج وەفـدێكی تر كە دوازدە پیاوو ئافرەتێـك بـوون هاتنـە خزمـەت پێغەمبەر ﷺ، موسوڵمان بـوون ولەسـەر گوێڕایـەڵی وملكەچـی وسـامان بەخشـین وفـەرمان كـردن بـە چـاكەو بەرهەڵسـتی كـردن لـە خراپـە وتـەنازول نەكردن لە دینەكە ونەترسان لـە لۆمـەی لۆمـەكاران وسـوور بـوون لەسـەر سەرخسـتنی ئیسـلام ولـەخۆ گـرتنی خـۆی وبانگەوازەكەی . ئەگـەر كـۆچ كـات بـۆ لایـان . بەیعـەتیان بـە پێغـەمبـەری پێشـەوا ﷺدا.. ئەمـەش ئـەو بەیعەتەیـە كـە بـە بەیعـەتی یەكـەمی عەقەبە ناسراوە، كە لـە سـاڵی دووی پێغەمبەرێتیـدا بوو..

بەیعەتـدارانی خـەزرەج گەڕانـەوە بـۆ مەدینـە، پێغەمبـەریش ﷺعـەمری كـوڕی ئـومم وكەلسـوم

وموسعەبی کوڕی عومەیری لەگەڵدا ناردن، تا ئەو کەسانەی موسوڵمان دەبن، ئەمان فێری قورئانیان بکەن و دینەکەیان تێ بگەیێنن، خەڵکێکی زۆر لەسەر دەستی ئەم دوو یاوەرە بەڕێزە موسوڵمان بوون..

پاشان موسعەب تەشریفی هێنایەوە بۆ مەککە، قەدەر وا بوو کە ئەو ساڵە خەڵکانێکی ئێجگار زۆر لە موسوڵمان و کافر هاتبوون بۆ حەج بۆ مەککە، کە شەوی عەقەبە هاتەوە، پێغەمبەر بە شێوەیەکی پەنهان چاوی کەوت بە وەفدی مەدینە کە حەفتا پیاوو و دوو ئافرەت بوون، (ئافرەتەکان ئوم عومارە نەسیبەی کچی کەعب وئەسمائی کچی عەمری کوڕی عەدی بوو)، ئەمانە هەموویان بەیعەتیان لەسەر سەرخستن و پشتگیری پێغەمبەر ﷺ بە پێغەمبەری پێشەوا ﷺدا، یەکەم کەس کە بەیعەتی دایێ بەرائی کوری مەعروور بوو، عەبباسی مامی پێغەمبەریش ﷺ، بۆ ئەوەی وەکو شاهیدێك بێت

لەسەریان، ئامادەی بەیعەتەکە بوو، ئەمەی بەیعەتی دووەمی عەقەبە، ئینجا پێغەمبەر ﷺ دوازدە کەسی لێ کردن بە نەقیب (سەرکردەو دەمڕاستیان) کە نۆ کەسیان لە خەزرەج بوون..

ئەم بەیعەتە گەورەترین وگرنگترین بەیعەت بوو، موشریکانی هێنایە لەرزە، چونکە هەموو سەرانی ئەوانیش کەوتنە بلاو کردنەوەی جاسوسانی خۆیان تا بزانن ئەهلی بەیعەتەکە کێن، چونکە هەستیان بەوە کرد کە ئەمە هێزو پێزێکی چەندێنی وچۆنێتی داوەتە پێغەمبەرو ﷺ دینە نوێکەی، ئەمە سەرەتای پێکەوەنانی هێزو دەسەلاتە، کە دەبێ قورەیش هەر لە ئێستاوە حسابی بۆ بکات، بە تایبەتی ئەگەر بێت و پێغەمبەریش ﷺ کۆچ کات بۆ لایان.

ئا لەم کاتەدا کە قورەیش پلانی بەرەنگاری سەختتری بۆ ئەم هێزە بە گەشەو نەشونمایە

دادەرشت، پێغەمبەر ﷺ رێی بە کۆمەڵێك لە موسولمانەکان دا کە کۆچ بکەن بۆ مەدینە ! ئەوانیش خێرا دەستە دەستەو تاك تاك لە مەککە چوونە دەرەوەو ئەو سەروەت و سامانەی سووك بوایە لەگەڵ خۆیان دەبردو ئەوی هەڵیش نەدەگیرا بەجێیان دەهێشت، قورەیش کە پێی زانی هەرچی هێزو پلانی هەبوو خستیە کار تا نەهێڵێت ئەم کۆچ کردنە بکرێت، بەلام هەر ئەوەندەی توانی، کە رێ لە موستەزعەف و بێ دەسەلات و بێ کەسەکان بگرێت ! پێغەمبەریش لە مەککە مایەوەو ئەویش خۆی ئامادەی دەکردو چاوەروانی فەرمانی خوای گەورەی دەکرد، کە فەرمانی کۆچ کردنی پێ بفەرموێ..

پیلانە فاشیلەکەی قورەیش

قــورەیش زۆری تــرس لــە کــۆچ کردنەکــەی پێغەمبەر ﷺ نیشت، چونکە بۆی ئاشکرا بوو کە لایـەنگری بـەهێزو پشـتیوانانێکی زۆری بـۆ دروسـت بوو، بۆیە خێرا هەموو سەرانیان لە داروننەدوە ـ بـۆ ڕاوێژو ئاڵوگۆڕی ڕایان ـ کۆبوونەوە، یەکیان دەیووت: با زیندانی کەین و بە زنجیری ئاسن بیبەستینەوە و دەرگـای لەسـەر داخـەین، تـا ئـەو ڕۆژەی دەمرێـت، یەکی تریان دەیووت: با خۆمان لـە شـار دەری کـەین، یا با لێی گـەڕێین خـۆی بـۆ کـوێ دەچێت با بچێت، ئەبو جەهلیش حەکەمی کوڕی هیشام ووتـی: بـا لـە هەر تیرەو هۆزێك گەنجێکی بە خۆو پتـەو وەرگـرین وهــەر یەکــەیان شمشــێرێکی بڕنــدەیان بــدەینێ و کاتێکی دیاری کراویـان پـێ ڕاسپێرین، تـا هـەموویان پێکـەوە هەڵمـەتێك بکەنـە سـەر محمدو هـەر یەکـە شمشێرێکی لێدا، ئیدی کە کوژرا خوێنەکـەی لـە نـاو

هەموو تیرەو هۆزەکاندا وون دەبێت، ئەو کاتە بەنو مەناف کەس و کاری چ تیرەیەك تاوانبار کەن ؟! نا توانن
خوێنی دەخەنە ئەستۆی چ هۆزێك ؟! بەم شێوەیە ناچار دەبن خوێنەکەی وەرگرن نەك تۆڵەی بکەنەوە، ئەوکاتە هەموومان خوێنەکەیان دەدەینێ، دەی لەسەر ئەم ڕایە با کۆ بین، ڕێکەوتن وشەوێکیشیان بۆ جێبەجێ کردنی پلانەکەیان دیاری کرد، بەڵام خوای گەورە پێغەمبەری ئازیزیﷺ لێ ئاگادار کردەوەو فەرمانی دایێ کە ئەو شەوە لەماڵی خۆیان نەمێنێتەوە.. لە باسی ئەم پلانەدایە کە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذۡ يَمۡكُرُ بِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِيُثۡبِتُوكَ أَوۡ يَقۡتُلُوكَ أَوۡ يُخۡرِجُوكَۚ وَيَمۡكُرُونَ وَيَمۡكُرُ ٱللَّهُۖ وَٱللَّهُ خَيۡرُ ٱلۡمَٰكِرِينَ ﴾

﴿الانفال:30﴾ واتە: کافرەکان کەوتنە پلان دانان دژت، بەوەی کە بەندت کەن، یان بتکوژن، یان لە

شار دەرت کەن، ئەوان پلان دادەنێن، خوای گەورەش پلانـــەکانیان هەڵدەوەشـــێنێتەوە، خـــوا چـــاکترین بەرهەڵستکاریانە..

کۆچی مەدینـــە

پێغەمبەر ﷺ فەرمانیدا بە عەلی کوڕی ئەبو تالیب ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ کە ئەو شەوە ئەو لە ماڵەکەیدا بمێنێتـەوەو عەباکـەی ئـەو بـدات بـە خۆیداو لە جێی ئەو بخەوێت. لەو کاتەدا کە ئەو گەنجە سوارچاکانەی قورەیش دەست لەسەر شمشێر گەمارۆی ماڵەکەیاندابوو، چاوەڕوانی هاتنە دەرەوەی پێغەمبـەریان ﷺ دەکـرد، ئـەو هـەر لـە دەرگـای ماڵەکەیـەوە تەشـریفی هێنایـە دەرێ بـێ ئـەوەی کەسیان ببینن ! ئینجا مشتێك خۆڵی هەلگرت وئەو ئایەتـەی بەسـەر خۆڵەکەدا خوێنـد کـە دەفـەرموێ:

(وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ) یس:9 واتە: لە پێش و پاشیانەوە بەربەستمان بۆ دانابوون ودامان پۆشیبوون کە نەیاندەبینی.. پاشان خۆڵەکەی کرد بە سەروچاویانداو بە ساغ و سەلامەتی لە نێوانیانەوە هاتە دەرەوە بێ ئەوەی کەسیان هەستی پێ بکەن، جارجارەش سەیری ژوورەوەیان دەکرد، بەڵام هەر ئەوەندەیان دەبینی کە یەکێك خۆی داپۆشیووەو نوستووە، هەموو جارێکیش هەر وایاندەزانی کە پێغەمبەرە ﷺ..

بۆ بەیانی کابرایەك بە لایاندا تێپەڕی و پرسین کە چاوەڕێی چی دەکەن؟ ووتیان چاوەڕوانی محمدین ﷺ، کابرا ووتی: لە ماڵ نییەو چۆتە دەرەوە ! باوەڕیان پێ نەکرد وهەر چاوەڕێ بوون تا عەلی کوڕی ئەبو تالیب هاتە دەرەوەو لێی پرسین

کــە بۆچــی لــەوێ وەســتاون ؟ ئــیتر زانیــان کــە پلانەکـەیان سـەری نـەگرت، بـەڵام لێیـان پرسـی کـە پێغەمبەر ﷺ لە کوێیە؟! فەرمووی: نازانم..

لـە کاتێکـدا کـە ئاسـایی نـەبوو، پێغەمبـەر ﷺ تەشـریفی بـرد بـۆ مـاڵی ئەبوبـەکری سـددیق، کـە ئاسایی لەو کاتانەدا تەشریفی نەدەبرد، هەواڵی دایە سەیدنا ئەبوبەکر کە خوای گەورە رێی داوە کۆچ بکـات، ئـەویش پرسـی گـەر دەکرێـت ئـەمیش لـە خزمەتیـدا هیجـرەت کـات ؟ ئینجـا خێـرا تفـاقی ســەفەریان پێچــایەوەو لــە مەککــە دەرچــوون، ریوایەتـەکان دەگێڕنـەوە کـە پێغەمبـەر کـە لـە شـار تەشریفی بـردە دەرەوە ئـاورێکی لـە مەککـە دایـەوەو فـەرموی: ((واللهِ انَّــكِ لأحَــبُّ أرضِ اللهِ الى اللهِ، وأحَــبُّ أرضِ اللهِ الى نَفسِي، ولولا أنَّ قَومَـكِ أخْرَجـوني مِنـكِ مـا خَرَجْتُ)) واتـە: بـە خـوا قەسـەم: تـۆ خۆشەویسـترین

خـــاکی ســـــەرزەمینی خـــوای لای خـــوا گـــەورە، خۆشەویســترین خــاکی خــوای لای منــیش، ئەگــەر خەڵکەکەت دەریان نەکردمایە، جێم نەدەهێشتیت..

پێغەمبەر ﷺ و ئەبوبەکری هاوڕێی ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ ڕێگایەکی تریان گرتـە بـەر غـەیری ئـەو ڕێگا ناسراوەی کە خەڵکی سەفەریان بۆ مەدینە لێوە دەکــرد، هــەر وا ڕۆیشــتن تــا گەیشــتە ئەشــکەوتی (ثــەور) لـەوێ سێ ڕۆژ مانـەوە، لـەو ماوەیـەدا ـ بـە پێی نەخشەو پلانێکی داڕێـژراوی پێشـتر ـ عبداللـەی کوڕی ئەبوبەکری سددیق ڕۆژانـە هـەواڵی قوڕەیشـی بۆ دەهێنان بۆ ئەشکەوتەکە، عامری کوڕی فەهیرەش کـە لـەو نـاوە مـەڕی دەلەوەڕانــدا، هـەموو جارێــك دوابــەدوای عبداللـــە بـــە مەڕەکانیـــەوە دەهـــات و دەگەڕایـەوە تـا لـە لایەکـەوە شـیریان بـۆ بهێنێـت بـۆ ئەشــکەوتەکەو لــە لایــەکی تریشــەوە شــوێن پێــی

عبدالله بسرێتەوە، ئەویش هەواڵی هەمو مەککەی بۆ دەهێنان..

سەرانی قورەیش کە بیستیان پێغەمبەرﷺ دەرباز بووە، زۆر رقیان هەستاو زۆر بە جیددی بە دوویاندا کەوتنە دنیا پشکنین. بە هەموو رێگاوبانێکدا بڵاو بوونەوە، شوێن پێ وپشکنینیان هێنانییە بەردەمی ئەشکەوتەکەی ئەمان، بەڵام هەر کە بیریان دەهاتە سەر ئەوەی کە ئەوان چووبنە ئەو ئەشکەوتەوە، خوای گەورە دەیخستنە سەر ڕای ئەوەی کە لەوێدا نین وهۆشی دەخستنە سەر شتێکی تر، لەبەردەمی ئەشکەوتەکەدا کە ئەوان ئەو ڕاوبۆچوونەیان ئاڵوگۆڕ دەکرد، ئەمانیش لە ناوەوە گوێیان لێیان بوو، ئەبو بەکر زۆر خەمی پێغەمبەری بوو ﷺ مەترسی لێ نیشتبوو، بەڵام پێغەمبەر ﷺ دڵنەوایی دەکردو دەیفەرموو: گومانت بەرامبەر دووك کەس چیە کە خوای گەورە

سێیەمیانە ؟! خەمت نەبێ نا، ئێمە خوامان لەگەڵە، خوای گەورەش بۆ هەموو نەوەی موسوڵمانان تا ڕۆژی دوایی ئەم ڕوداوەی تۆمار کردووە؛ ﴿ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ ٱللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثَانِىَ ٱثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلسُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ ٱللَّهِ هِىَ ٱلْعُلْيَا ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ ﴿التوبة:40﴾ واتە: ئەگەر ئێوەش نەبنە پشتیوانی وسەری نەخەن خۆ خوای گەورە ئەوەتا بۆتە پشتیوانی و سەری خستووە، کە ئەو کەسانەی باوەڕیان نەهێنابوو، دەریان کرد، بووە دووەمی ئەو دوانەی لە ئەشکەوتەکەدا بوون، کە بە هاوڕێکەی

دەفەرموو: خەمت نەبێ، ئێمە خوامان لەگەڵدایە، ئیدی خوای گەورە هێمنی خۆی پێداداو بەسەربازانێك لایەنگری بوو کە نەتانبینی، ئینجا وشەی ئەو کەسانەی باوەڕیان نەهێنابوو (دیدو بەرنامەو ڕێبازیانی) خستە ژێرو وشە (دینەکە)ی خوای کردە بالآدەست ترین، خوای گەورە خاوەن هێزو دەسەڵاتەو دانایە..

دوای ئەوەی کافرەکان لە پشکنین، وگەڕان ماندوو بوون ولەوە بێ ئومێد بوون کە بیدۆزنەوە سرەوتن، کەوتنە دانانی پیلانی تر، ئەمانیش لە ئەشکەوتەکە هاتنە دەرەوەو بەو سوارییەی پێشتر بۆیان ئامادە کرابوو لەگەڵ عبداللەی کوڕی ئورەیقەتدا کە دەلیلی ڕێگاکەیان بوو، بەرەوە مەدینە کەوتنە ڕێ..

قوڕەیش کە زانیان ئیتر بە ڕەنجی خۆیان ناتوانن بیاندۆزنەوە، خەڵاتێکی زۆریان تەرخان کرد بۆ هەر کەسێك بیانگرێت. سوراقەی کوڕی مالیك کە

سوارچاك وشارەزای رێ بوو، کە بەمەی زانی ئەسپێکی پتەوو چاکی پەیدا کردوو کەوتە گەڕان، تا دۆزینیەوەو لەو بیابانە لێیان نزیك بۆوە، ئەمانیش کە بینیان، پێغەمبەر ﷺ دوعای لێ کرد، بۆیە هەر چوارپەلی ئەسپەکەی بە لی بیابانەکەدا ڕۆچوو، هەرچەندی هەوڵ لەگەلدا دا نەیتوانی دەریبهێنێتەوە ! ئەوجا بەناچاری هاواری کردە پێغەمبەر ﷺ و سەیدنا ئەبوبەکرو دواتر لەگەڵیان ڕێکەوت، پێغەمبەر ﷺ بەڵێنی بازنگەکانی کیسرای فارسی پێدا کە دوای گرتنی تەختی ئیپراتۆرێتی کیسرا، بۆ ئەو بێت بەرامبەر ئەوەی کە هەواڵی بینینیان لە قورەیش بشارێتەوە، ئەویش گەڕایەوە[1].

---

1 . سوراقە لەگەڵ ئەوەشدا کە کافر بوو، لەگەڵ ئەوەشدا کە خەلاتەکەی قورەیش سەد حوشتر بوو کە حەتمەن وەری دەگرت، ئەو بەڵێنە داهاتووە نەزانراوەی لە پێغەمبەر ﷺ

وەرگـرت کـە چـەند گـەورەو دوورپشـە، چـەند خەیاڵییـە، پێغەمبەرێك کە پەنای لـە نـاو قـەوم و کـەس وکاری خۆیـدا نـەماوە داڵـدەی بـدەن، کەچـی وادەیـەکی ئـاوا خـەیاڵی بـە کابرایـەکی کـافر دەدات، ئـەم کـافرەش بـاوەڕی پـێ دەکـات و سەد حوشترەکەی نـاو لـەپی دەسـتی دەگۆڕێتـەوە بـە بـازنگی نـەدیوو نەناسـیووی پاشـایەکی دەسـەڵاتداری فـارس !! ئەمـە چـەند لای ئێمـە سەرسـوڕهێنەرە کەچـی لای سـوراقە سەرسـوڕهێنەر نـەبوو !! بـەڵام سـەیری ئـەم بەڵێنـە بکـە، زەمـان هـات و چـوو، دەوڵـەتی مەدینـە دروسـت بـوو، پێغەمبـەرﷺ کۆچـی دوایـی کـرد !! ئـەبو بـەکری شاهێدی بەڵێنەکەش بوو بە خەلیفـەو ئـەویش هات و کۆچـی دوایـی کرد، سوراقەش موسوڵمان بووەو هەر ماوە ! عومـەری کـوڕی خەتتاب بوو بـە خەلیفەونـەو بەڵێنـە هـەر مـابوو ! جەنگی فـارس تونـدتر بـوو، تـا مـەدائینی پایتـەختی کیسـرا گـیراو بازنگەکانی کیسرا کەوتە بەردەست و لەگەڵ کەلوپـەلی تـردا نێررا بۆ خەلیفـە لـە مەدینـە، کـە بازنگـەکانی کیسـرایان بـە تایبەت داین، ناردی بە شوێن سوراقەدا، کـە هاتـە خزمـەتی بازنگـــەکانی دایـــێ و فـــەرمووی، ئـــەوە بەڵێنەکـــەی پێغەمبەرەﷺ کە ڕۆژی هیجرەتەکەی مەدینە پێی دایـت !! سوراقە وەری گرت، ئەمـدیوو دیـوو دەکـردو سـەیری دەکـرد،

موسـولمانانی مەدینـە هـەواڵی کـۆچ کردنەکـەی پێغەمبـــەریان ﷺ پـــێ گەیشـــتبوو کـــە لەگـــەڵ ئەبوبـەکری سـددیقدا تەشـریفیان بـەرەو مەدینـە هێنـاوە، زۆر بـە عەزرەتـەوە چـاوەڕوانی گەیشـتنی پێغەمبـەریان ﷺ دەکـرد، شـەیدای بینـینی بـوون، هەموو ڕۆژێك لە بەیانیـەوە تـا ئـەو کاتـەی قرچـەی گـەرما تونـدتر دەبـوو، دەچـوونە سـەر ڕێگاکـانی مەککـە، تـا ڕۆژی دووشـەممەی هەشـتەمی ڕەبیعـول ئـەووەل بەرامبـەر 622/9/20ی زایـینی گەیشـتنە (قیبا) کە لە باشووری مەدینەیە، دەرکەوتن !

پێغەمبـەر ﷺ لـە قیبـا سـێ ڕۆژ لـە میوانـداری بـەنو عـەمری کـوڕی عەوفـدا مایـەوە، هـەر لـە قیبـا یەکەمین مزگەوتی لەسەر بناغـەی تـەقواو دینـداری ئیسـلام دروسـت کـرد.. ئینجـا ڕۆژی هـەینی بـەرەو

ئینجـا فـەرمووی، ئـەوا خسـتمەوە نـاو بـەیتول مـالی موسوڵمانان!! (و).

مەدینــە کەوتــە ڕێ، لــە ڕێگـا نوێژەکـەی کـرد، کـە تەشریفی بردە شاری مەدینە بەسەر حوشترەکەیەوە بوو، خەڵکەکە هەر یەکەیان جڵەوی حوشترەکەی بـۆ لای خۆی ڕادەکێشا تا بە میوانـدارێتی پێغەمبـەرﷺ ڕێزدار ببێت، ئەویش پێـی دەفـەرموون؛ لێـی گـەڕێن خۆی فەرمانی پێ کراوە، تا لـەو شـوێنەدا وەسـتا کـە کرایـە مزگـەوت و تـا ئێسـتاش هـەر بـە مزگـەوتی پێغەمبـەر ﷺ ناسـراوە، بـۆ خۆشـی تـا مزگەوتەکـە تەواو بوو، ماڵ لەدەوروبەری دروست کران، لـە مـاڵی ئەبو ئەییوبی ئەنساری لایدا.

پاشان زەیدی کوڕی حارثـة و ئـەبو ڕافیعـی نـارد بۆ مەککە تا باقی ئەنـدامانی خێزانەکـەی بـۆ بهێـنن بۆ مەدینە، عبداللەی کوڕی ئەبو بـەکری سـددیقیش خێزانەکەی خۆیانی بۆ سەییدنا ئەبوبـەکری بـاوکی هێنا، عائیشەشیان لەگەڵدا بوو کە پێش هیجرەتەکـە پێغەمبەر ﷺمارەی کردبوو..

دەڵێن ئەهلی مەدینە هەموو هاتبوونە پێشوازی پێغەمبەرﷺبەم سرووده پێشوازیان لێ کرد[1]:

طلع البدر علينا من ثنيات الوداع
وجب الشكر علينا ما دعا لله داع
ايها المبعوث فينا جئت بالامر المطاع

برایەتی کردن

یەکەمین شتێك کە پێغەمبەر ﷺبۆ بنیاتنانی کۆمەڵگە تازەکەی خۆی لە مەدینە بیری لێ دەکردەوە ئەوەبوو کە برایەتیەك لە نێوان کۆچکەرەکانی مەککەو ئەنسارەکانی مەدینە (موهاجیران و ئەنسار)دا دروست بکات،

1 ـ هەرچەندە هەندێك زانای وەکو ئیمامی ئیبنولقەییم لە (زاد المعاد)ەکەیدا دەفەرموون، ئەم سروودەی کاتی گەڕانەوەی لە غەزای تەبووك بو ووترا، چونکە لە (ثنيات الوداع)ەوە تەشریفی هێنایەوە ناو مەدینە. (و).

موسوڵمانانیش بەم برایەتیە بوونە یەك خێزان و خانەوادەی هاوكارو بەسۆز لەگەڵ یەكتری، بەمەش ئەو تەنگژە چارەسەر بوو كە كۆچ كردنی ئەندامانی نوێ دروستیان دەكرد.. دڵ و دەروونی ئەنسارەكان پڕ بوو لە جوامێری و سەخاوەت و دڵسۆزی، بۆیە زۆر ئاسان و پیاوچاكانە كەوتنە هاوكاری موهاجیرەكان و زوو سامان و ماڵیان لەگەڵدا برابەش كردن، ئەمەش پیاوەتییەك بوو كە خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزی خۆیدا بۆ هەتا هەتایە بۆی تۆمار كردن كە دەرهەقیان فەرمووی: ﴿ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴾ ﴿الحشر:9﴾ واتە: ئەو كەسانەی كە ماڵ و ئیمانیان پێش ئەمان سازدابوو، ئەو

کەسانەیان خۆش دەویست کە هیجرەتیان بۆ لایان دەکرد، هیچ گرێ و گۆلێکیان لە دڵ و دەروونددا بۆ دروست نەدەبوو لەوەی کە برابەشانە دەیاندانێ، هاوکاری ویارمەتیدانی ئەوانیان دەخستە پێش خۆیان ومال ومندالی خۆیانەوە گەرچی هەژاری ونەداریشیان بەسەر خۆیان ومال و منداڵیاندا بهێنایە ! بەڕاستی ئەو کەسەی لە تین وکێشی بەخیلی دلی خۆی قوتاری بووبێت سەرکەوتوو و سەرفرازە..

ڕێکەوتن و پەیماننامەکان

عەرەبەکان وجولەکەکانی مەدینە هەموو کاتێک هەر پێکەوە سازاو تەبا نەبوون، عەرەبەکان خۆشیان لە ناو خۆیاندا زۆر تەبا نەبوون، کە ئەنسارەکانی مەدینە موسوڵمان بوون توخمێکی تری کۆمەڵایەتی هاتە کایەوە کە موسوڵمانان بوون، پێغەمبەر ﷺ

ئـەم توخمـە نوێیـەی هـەموو لـە شـێوەی کۆمـەڵێکی سـەربەیەکدیدا کۆکردبـۆوەو هێزێکـی بەرچـاوی لـێ پێك هێنا بوون، تا بتوانێت خۆی بۆ گسانی دوژمنـە سەرەکیەکەی یەکەمی کە قورەیشە ئامادە بکات، کـە حەتمەن ناهێڵێت ئـەمان لـە مەدینـەش بحەسێنەوە! بـــۆ ئـــەم مەبەســـتەش پەیماننامەیـــەکی بـــۆ موهاجیرەکان و ئەنسارەکان نووسی و بە هـەردوولای ڕاگەیانـد کـە بـاس لـەو مافانـە دەکـات کـە بەسـەر یەکیانەوە هەیە، لەولاوەش پەیماننامەیەکی تری بـۆ نێـوان جولەکـەو موسـوڵمانان دارشـت تـا ئـەوانیش هەست بکەن کە دین و دینـداریان ئـازادەو خـوێن و ماڵ و ناموسیان لە ئەماندایـە، هـەر کەسـێکیان پێـی ڕازی بێت، ئەوە ماف و ئەرکی وەکو موسوڵمان وایـە، یـەکێك لـە برگـەکانی ئـەو ڕێکەوتننامەیـە بـەرگری کـردن بـوو لـە مەدینـە، ئەگـەر دوچاری هێرشـێکی دەرەکـــی بـــۆوە، هـــەروەها بەشـــداری خـــوێن دان و

مەسڵەت کردنیش بن ئەگەر خوێن کەوتە نێوانەوە، جڵەوی غەدرو دەست درێژی وخراپەکاریشی تەواو توند کرد..

دروست کردنی مزگەوتەکەی پێغەمبەر ﷺ

کە پێغەمبەر ﷺ تەشریفی گەیشتە ناو شاری مەدینە، وشترەکەی هەر ڕۆی ڕۆی تا گەیشتە سەر ئەرزەیەکی بەتاڵ کە هی دوو هەتیووی بەنو نەجاری خاڵوانی خۆی بوو، شوێنێك بوو تەخت و لوس کرابوو تا خورمای لێ وشك بکرێتەوە، پێغەمبەر ﷺ ئەو شوێنەی کڕی تا بیکاتە مزگەوت! ئەوجا خۆشی سەلامی خوای لێ بێت بەشدار بوو لە کرێکارێتیەکەی، تا موسوڵمانانیش بۆ بەشدرا بوون لە دروست کردنیدا هان بدات، ئینجا کە هەموو کەوتنە هەروەزی کرێکاریی، بەم دێڕەی خوارەوە گەرمی دەکردن:

لا عيش الا عيش الآخرة
اللهم ارحم الانصار والمهاجرة

واتە: ژین ئەگەر بێت، ژینی ڕۆژی دواییە خوایە روحم کەی بە ئەنسارو کۆچەران

ئەم مزگەوتە دوای تەواو بوونی بووە شوێنی خواپەرستی و کۆبوونەوەو کارگێڕی کاروباری کۆمەڵگە، ئیتر هەر کەس دەهات و لە نزیکیەوە خانوویەکی بۆ خۆی دەکرد، پێغەمبەریش ﷺ کە تا ئەو کاتەی خانووی خۆی تەواو بوو هەر لە ماڵی ئەبو ئەییوبی ئەنساریدا مایەوە..

ڕۆژ ژمێری کۆچی

کۆچ کردن بۆ مەدینە سنووری نێوان دوو قۆناغ بوو، هێڵێکی نێوان دوو سەردەمی بانگەوازو یاسادانان بوو، هەرچی موسوڵمانانی مەککە هەبوون . جگە لەوانەی پیرو لاواز بوون یان ئەوانەی هێشتا

باوەڕەکەیان هێندە قایم نەبوو بوو . هەموو هیجرەتیان بۆ مەدینە کردبوو، ئیتر کاتی ئەوە بوو موسوڵمانان لە مەدینە بکەونە سەر خۆیان و کاروباری خۆیان لە مەنزڵی نوێ و بە گوێرەی تەعلیماتی نوێ ڕێك خەن.. دەنگی بانگەوازی خوایی گەیشتە هەموو ئاسۆ دوورەکانی جیهانی ئەو سەردەمە، لەگەڵ زیادبونی قەوارەو کاریگەرێتی موسوڵماناندا هەر دەبوو لەگەڵ کافراندا چەندین شێوازی کێشمەکێش و دەست لێك کردنەوە ڕوو بدات، تا سەری کێشا بۆ کۆمەڵێك ڕووبەڕوو بوونەوەو غەزای سەخت وگیر کە هەمووی بە سەرکەوتنی موسوڵمانان کۆتایی پێ هات.

لەبەر گرنگی و کاریگەری ئەم کۆچ کردنە بوو کە عومەری کوڕی خەتتاب ـ خوا لێی رازی بێت ـ کردیە سەرەتای ڕۆژمێری ئیسلامی، ئەوی کردە

ساڵی یەکەم و هەرچەندە هیجرەتی پێغەمبەرﷺ لە مانگی رەبیعی یەکەمدا بوو بەڵام ئەو مانگی موحەڕەمی کردە یەکەمین دەسپێکی مانگە عەرەبیەکان، چونکە لەو مانگەدا حەج تەواو بووەو خەڵکی گەڕاونەتەوە سەر ماڵ و حاڵ و کاروباری خۆیان.

داستانی کۆچ پڕە لە هەڵوێستی ئازایەتی و پاڵەوانێتی کە هەموو بەڵگەی قایمی دینداریی و سەرراستی موسوڵمانانە، کتێبەکانی سیرە پڕە لە باسی ئەو هەڵوێستانە، ئەمانە ئەوە لە ناخماندا دەڕوێنن کە موسوڵمان چەند شانازی بە دینەکەیەوە دەکات، چەند ئازادی دینداری و پابەندی شەرعی خۆی پێ مەبەستە، چۆن لە پێناوی سەرکەوتنی دینەکەیدا تاڵ و سوێری ژیانی لا بێ نرخە، هەروەها ئەوەمان تێ دەگەێنێت کە چەند زەرورییە

ئــەم دینـــە بـــە بـــزاڤ و بانگـــەوازو چەســـپاندنی بڵاوبکەینــەوە، چــەند زەرورییــە بــە ناوچــەیەکەوە بیبــەین بــۆ ناوچــەیەکی تــر، تــا جیهانێتییەکــەی دەســـەلمێت، بـــەم بزاڤـــی دینـــە ئەنـــدامی نـــوێ و موســـولمانی چـــاکتر بەرهـــەم دێـــت، هـــەر بـــەم هیجرەتەشــە کــە موسوســلمانان لــە جێیــەك کــۆ دەبنــەوەو سیســتمی خۆیــان کــە لەســەر بنــەماکانی دادپەروەرییــە دەهێننــە دی، بــە کــۆچ کردنــە کــە هەســت بــە هــەبوون و کیــان وکاریگــەریی خۆیــان دەکەن، بۆیە هیجرەت لەسەر ئەو موسـولمانانە هـەر بە فەرزی دەمێنێتەوە کە لە وڵاتێکدا دەکەونـە ژێـر تین و تەوژمی کوفرو دەخرێنە ژێر ئەشکەنجەو ژان تــا واز لــە دینەکــەیان بهێــنن، یــان هەنــدێك لــە ئەحکامی دینەکەیان بخەنە لاوە ! بۆیە هیجرەت لەو شــوێنانەوە فــەرزە بــۆ شــوێنێکی تــر کــە ئــازادی و

سەربەستییەکی تێدا فەراهەم دێت بۆ موسوڵمان تا دینەکەی راگرێت و پێوە پابەند بێت..

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ قَالُوا۟ فِيمَ كُنتُمْ ۖ قَالُوا۟ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ قَالُوٓا۟ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةً فَتُهَاجِرُوا۟ فِيهَا ۚ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا ٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُو۟لَٰٓئِكَ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَن يُهَاجِرْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدْ فِى ٱلْأَرْضِ مُرَٰغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ وَمَن يَخْرُجْ مِنۢ بَيْتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدْرِكْهُ ٱلْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ ﴿النساء: 97-100﴾

واتە: ئەوانەی کە فریشتەکان گیانیان کێشان ـ کە ستەمیان لە نەفسی خۆیان کرد بوو ـ پێیان ووتن:

ئێـوە چـی بـوون ؟ چ کـارە بـوون ؟ ووتیـان: ئێمـە لەســەر زەمینــدا موســتەزعەف کــرا بــووین، بــێ دەســەڵات مابووینــەوە. پێیـان دەوترێـت: ئـەدی ئـەو سەر زەمینەی خوا هێندە بەر فراوان نـەبوو جێگـای ئێوەشی تێدا ببێتەوە. ئەدی بۆچی کۆچتان نـەکردو نەچوونە ناوچـەیەکی تـر ؟! ئـا ئەوانـە هـەر دۆزەخ جـێ پەنایانــەو چارەنووسـیان زۆر سـەختە. مەگـەر ئەو پیاوو ژن و منداڵە موستەزعەفانەی پەی بە رێ نابەن و تواناى جەستەیی کۆچ کردنەکـەیان نـەبێت، ئەمانــە بــە تەئکیــد خــوای گــەورە هەنجــەتیان لــێ وەردەگرێــت و دەیانبورێــت، چــونکە خــوای گــەورە لێبوردەو بەخشـەرە. هـەر کـەس لەبـەر خـاتری خـوا کۆچ بکات، دەسەڵاتی بەهێزو و ڕۆزی بەرفراوانی لـە سەر زەمینی خـوادا دەسـت دەکـەوێت، هـەر کەسـیش مـاڵی خـۆی لەبـەر خـاتری خـوا بـە مەبەسـتی کـۆچ

کردن بەرەو خواو پێغەمبەرەکەی ﷺ جێ هێڵێت ئیدی لە رێ بمرێت، ئەویش بە تەئکید پاداشتەکەی لای خوا مسۆگەر بووە، چونکە خوای گەورە بەخشەرو بەبەزەییە..

غەزاو سەرییەکان[1]

شەرعێتی جەنگ:

ئیسلام شەڕ دەبوغزێنێت، ئەویش لەبەر دوو هۆ: یەکەم لەبەر ئەوەی هەر نەفسی مرۆڤ خۆی حەزی بە کوشتن و کوشتار نییە وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ﴾ ﴿البقرة: 216﴾ واتە کوشتارتان لەسەر فەرز کراوە لە کاتێکدا کە بوغزێنراوە، چونکە بە تەبیعەتی حاڵ مرۆڤ حەزی بە سەلامەتی خۆی هەیەو نایەوێت بکەوێتە هیچ کات و شوێنێکەوە کە مەرگی

[1] غەزا ئەوەیە کە بە ئەمیرێتی پێغەمبەری پێشەوا (ﷺ) بوو بێت، بەڵام سەرییە ئەو ناردوێتی، سەرییە جاری وا هەیە لەشکرێکەو جاری واش هەیە مەفرەزەیەکە، تووشی جەنگ بووبن یان نەبووبن هەر بەو ناوەوە دەناسرێن. (و).

لێوە دەرکەویت . دووەمیشیان لەبەر ئەوەیە کە زۆر لەگەڵ بانگەوازی خوایـیـدا یـەك ناگرێتـەوە، چونکە بانگەوازەکــە ئــەو رەحمەتەیــە کــە پێغەمبــەری نازدارﷺ هێنـاویەتی، وەك خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَـٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴾ الانبیـاء ، 107 . واتە ئێمە بە ڕەحمەت نەبێت تۆمان نەناردووە..

بەڵام لەگەڵ ئەم دوو خاڵەشدا ئیسلام ئـەحکامی جەنگی هەر دارشـتووە، ئـەویش بـۆ بـەدیهێنانی دوو مەبەسـت: یەکـەمیان بـۆ پاراسـتنی گیـان وعەقیـدەو سـەربەخۆیی ومـاف موسـوڵمانان لـە دەسـتدرێژیی. دووەمیان: تەئمین کردنی رێ و بـواری بانگەوازەکـە، تا ئاسان بگات بـە هـەموو خـەڵکی، کەوابوو جـەنگ زەرورەتێکـەو بـە قـەدەر پێداویسـتی بارودۆخەکـەو کات و شوێنی بانگەوازەکـە دیـاری دەکرێـت، ئەمـەش مــافێکی شــەرعییەو رەوایــە بۆیــە خــوای گــەورە

دەفـەرموێ: ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًا﴾ ﴿الحج: 40﴾ واتـە: ئەگـەر خـوای گـەورە ئەو ڕێساو یاسایەی بۆ ڕووبەڕوو بوونـەوەو جەنگی نێـوان خـەڵکی دانەڕشـتایە، ئـەو کاتـە پەرسـتگاکان (سـۆمەعەو دێروبـەیعیی مەسـیحی وسـەڵەواتی جولەکەو مزگەوتی موسوڵمانان) کە ناوی خواو یادی ئەویان تێدا دەکرێت، دەڕوخێنـران و کـاول دەبـوون. هـەموو غـەزاو سـەرییەکانی پێغەمبـەری پێشـەواو سەرکردەش ﷺ بۆ هێنانەدی ئەم مەبەستانە بـووە، هـیچ غەزایـەکی، یـان سـەرییە نـاردنێکی خوانەخواسـتە بـۆ دەسـتدرێژی کردنـە سـەر کـەس نەبووە.

کـە خـوای گـەورە پێغەمبـەری ﷺ بـە هێـزی خۆی و ڕەنجی موسـوڵمانان سەرخسـت و لـە مەدینـە

جێگیر بوو، قورەیش وازی لە ڕاوەدوونـان و دژایـەتی کردنـی نـەهێناو دەیویست لـە مەدینـەش تـەنگ بـە بانگەوازەکەو بە هەبوونی موسوڵمانان هەڵچنێت! تـا ئـەو سـەردەمەی لـە مەککـەو، سـاڵانی یەکـەمی مەدینەشی، خوای کارزان هەر فەرمانی ئارام گرتن و تەحـەممول کردنـی پـێ دەدا و داوای لـێ دەکـرد بەسـەبر بێـت و چاوپۆشـی لـەو ڕەفتـارە دوژمنکاریانـەی قـورەیش بکـات، هـەر ئـاوا ئاڕاستەی دەکـرد: ﴿لَتُبْلَوُنَّ فِيٓ أَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓاْ أَذٗى كَثِيرٗاۚ وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ﴾﴿ئـال عیمـران:186﴾ واتـە: حەتمـەن بـەو سـامانەی پێتـان دراوەو بـە نـەفس وگیـانی خۆتـان تـاقی دەکرێنـەوە،

هــەروەها بــەوەش کــە کــە لــە ئــەهلی کیتابــە ئاسمانیــەکانی پــێش خۆتــان و ئــەو کەســانەی کــە شەریکیان بۆ خوا بڕیار داوە تووشــی ئــازارو ناسۆرو ناڕەحــەتی زۆر دێــن ! بــەڵام دەبێــت بــە ئــارام بــن و سەبر بگرن، چونکە سـەبر گـرتن و لـە خـوا ترسان کاری هیممەت بەرزەکانە..

دواتــر کــە لــە مەدینــە وردە وردە موســوڵمانان بەهێز بوون و جێ و ڕێی خۆیان بوو، خـوای گـەورە ڕێیـدان بـەرگریی لـە خۆیـان بکـەن، بـەڵام هێشـتا جیهــادی لەســەر فــەرز نــەکردبوون، هــەر پێــی فــەرموون: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا

ٱللَّهُ ﴾ ﴿الحج، 39ـ40﴾ واتە: ئەوانەی بە ناهەق لە ماڵو منداڵ و شارو جێ و رێی خۆیان دەرپەڕێنران، هەر لەبەر ئەوەی دەیانووت ئێمە خوامان (الله)یە، ئەوا خوای گەورە رێیان دەدات بەرگریی لە مەزڵەمێتی خۆیان بکەن، خواش لە سەرخستنیاندا بەتوانایە..

ئینجا کوشتاری ئەو کەسانەی لەسەر فەرز کردن کە دێن بۆ کوشتنیان، نەك ئەوانەی هەقیان بەسەر ئەمانەوە نییە، بۆیە فەرمووی: ﴿ وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ﴾ ﴿البقرة : 190﴾ واتە: لە پێناوی خواداو دژی ئەو کەسانە بجەنگن کە بۆ کوشتارتان هاتوونە پێشەوە، بەڵام دەستدرێژیی نەکەن، چونکە خوای گەورە دەستدرێژکارانی خۆش ناوێت.. هەموو

کەس لەم ئایەتەدا تێبینی ئەوە دەکات کە فەرمویەتی دەستدرێژیی مەکەن و لە سنور دەرنەچن یەعنی بە گوێرەی پێویستی بارودۆخ و کات و شوێنەکە جەنگەکە بکەن.. ئینجا دوای ئەم کاتانە جیهادەکەی لەسەر هەموان فەرز کرد کە کوشتار لەگەڵ موشریکەکان بکەن با دەست لە ئازاردان و دوژمنکاریی و پاشگەزکردنەوەی موستەزعەفە چەوساوەکان هەلگرن﴿وَقَٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً﴾ ﴿التوبة:36﴾ واتە: ئێوەش هەموو موشریکەکان بکوژن، وەکو ئەوان هەمووتان دەکوژن، هەروەها ﴿وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَلَا عُدْوَٰنَ إِلَّا عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾ ﴿البقرة، 193﴾ واتە، جەنگیان لەگەڵدا بکەن با کەس لە دینەکە هەڵنەگێڕنەوەو تا

بەرنامەی ژیانەکە دەبێتە دینەکەو بەس خوا دەپەرسترێت، ئەگەر کۆڵیان دا، ئیدی بە هیچ شێوەیەك دەستدرێژیی نابێت بکرێتە سەر غەیری زاڵم و ستەمکاران..

کەوابوو قۆناغەکانی جەنگ ئاوا دارێژرا: لە سەرەتادا قەدەغەبوو کەس بەرگریی لە خۆشی بکات، پاشان رێدران بەرگریی لە خۆیان بکەن، ئینجا بەرەنگاریی ئەو کەسانە ببنەوە پێی کە دێنە سەریان و شەڕیان لەگەڵ دەکەن، دوای ئەوانە فەرمانیان پێدرا کە جەنگی هەموو موشریکەکان بکەن، بەم رووبەڕووبوونەوەی کافران و موسوڵمانانی زەمانی پێغەمبەری نازدار ﷺ دەوترێت سەرییەو غەزا.

سەرییەکان

سەرییە تاکەو کۆیەکەی سەرایایە، بریتی بووە لە کۆمەڵێك یاوەری موجاهید کە ژمارەیان گەیشتۆتە 300 جەنگاوەر، پێغەمبەری فەرماندە ﷺ هەڵی دەبژاردن ویەکێکی دەکردە ئەمیریان وبۆ چالاکیەکی دەناردن.

ژمارەی ئەو سەرییانەی، کە پێغەمبەر ﷺ بۆ ئەملاولای ناردوون زۆرن، هەیانە تەنها بۆ زانینی هەواڵی دوژمن وریٚ تاقی کردنەوە (ئیستلاعی) وناسینی شوێنی کەمین وڕوبەڕو بونەوەبووە، یان نیشاندانی هێزو دەسەڵات بووە، تا دوژمنانیان پیٚ چاوشکێن بکریٚ لەو سەریانەش کە ناردوونی، بەناوبانگترینیان:

1ـ سەرییەی حەمزەی کوڕی عەبدول المطلب: کە پێغەمبەر ﷺ حەوت مانگ دوای هیجرەت بە

ئیمـارەتی کردنـی 30 یـاوەر لـە موهاجیرەکـان ناردی بۆ ناوچەی (سیف البحر)، بۆ ڕێ گـرتن لـە کاروانێکی قورەیش کە ئەبو جەهل فەرمانـدەی بوو، بەڵام کە گەیشتنە یەك و ڕووبەڕوی یەکتری بوونـەوە، مەجـدیی کـوڕی عـەمری الجەهـەنی کەوتە نێوانیان و نەیهێشت شەڕ ڕوو بدات.

2. سـەرییەی عوبەیداللەی کوڕی الحارث:لە مـانگی شەووالی دوای هەشت مانگ لە هیجرەت بـوو، بـە 80 یاوەری جەنگاوەری موهاجیرانەوە ناردنی بۆ ناوچەی (بطن رابغ)بۆ ڕێ گـرتن لـە کاروانێکی تـری قـورەیش، بـەڵام قورەیشیەکان، کـە زانیـان هـەڵاتن و ناوچـەکەیان بـەجێ هێشـت، بـەڵام سـەعدی کـوڕی ئـەبو وەققـاس تیرێکـی هـەر پێوەنـان، ئـەویش بـووە یەکـەمین تـیر کـە لـە ئیسلامدا هاویژرا..

3ـ سەرییەی عبداللەی کوڕی جەحش: ئەمیان لە مانگی رەجەبی ساڵی دووەمی کۆچیدا بوو، پێغەمبەر ﷺ بە کۆمەڵێك جەنگاوەری موهاجیرەوە ناردی بۆ ناوچەی نەخلەی نێوان مەککەو تائیف تا هەواڵی قورەیشی بۆ بهێننەوە، سەرییەکە هەڵمەتیان کردە سەر کاروانێکی قورەیش وعەمری کوڕی عەلائی حەزرەمییان کوشت و دوو دیلیشیان گرت و هاتنەوە مەدینە، پێغەمبەر ﷺ زۆر لێی تووڕە بوو، چونکە فەرمانی کوشتاری پێ نەکردبوون وکاتەکەش مانگی حەرام بوو، لەو مانگانە بوو کە قورەیش بە پیرۆزی دادەناو شەڕی تێدا حەرام دەکرد[1] !

[1] بریتی بوون لە (ذو القعدة وذو الحجة ومحرم ورجب).

ئینجا قورەیشیەکان بەهانەیان کەوتە دەست و کردیانە هەراو ووتیان موسوڵمانەکان خوێنیان لە مانگە حەرامەکاندا حەڵاڵ کردووەو رێزی تەعلیماتی خواییان نەگرتووە! بەڵام وەحی خوای گەورە زوو کۆتایی بەو جەدەلە هێناو خوای گەورە لایەنگریی رەفتارەکەی عبداللەی کرد، بەوەی کە فەرمووی: ﴿ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ﴾ ﴿البقرة: 217﴾ واتە: پرسیارت دەربارەی جەنگ لە مانگە حەرامەکاندا لێ دەکەن، بڵێ: بەڵێ کوشتار لەو مانگانەدا هەڵەیەکی گەورەیە، بەڵام خۆ لەو گەورەتر بەرهەڵستی رێبازی خواو باوەڕ پێ نەهێنانی و رێگرتنی مزگەوتەکەی ماڵی خوا (کەعبە) ودەرپەڕاندنی ئەهلی ئیسلام و دیندارانی

ئەو مزگەوتەو دەربەدەر کردنی خەڵکی، لای خوای گەورە لەوە گەورەترە، پاشگەز کردنەوەی خەڵکی لە دینەکە لە کوشتن خەتەر ترە..

ناونیشانە غەزا وەکو ووتمان فەرماندە کردنی پێغەمبەر ﷺ بۆ لەشکرێکی ئیسلامی بۆ کوشتاری موشریکان، بەڵام جاری وا هەبووە خۆی ئامادەی فەرماندەێتیەکە کردووە، بەڵام دواتر کەسێکی تری کردووە بە ئەمیری لەشکرەکەو رەوانەی کردوون، وەکو لە مونتەو(ذات السلاسل) دا ڕوویدا.. غەزاکان زۆرن، بەڵام بەناوبانگەکانیان: غەزای گەورەی بەدرو ئوحود وخەندەق وئەحزاب وفەتحی مەککەو حونەین وتەبووکە، یان (ذات الرقاع) و (بني المصطلق) و خەیبەرە..

غەزای مەزنی بەدر

لە مانگی رەمەزانی ساڵی دووەمی کۆچیدا ڕویدا، ئەوەبوو کە پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ سێ سەدو سێزدە یاوەری موهاجیریی مەککەدا لە مەدینە چوونە دەرەوە بەو هیوایەی ئەو کاروانەی قورەیش بگرن، کە لە شامەوە دەهاتەوە، چونکە کاروانێکی بازرگانی گەورە بوو، زۆرینەی خەڵکی مەککە پشکیان تێیدا هەبوو، مەبەستی پێغەمبەر ﷺ لەوەدا ئەوە بوو کە کەلوپەلی کاروانەکەیان دەسکەوێت تا ببێتە قەرەبوو (تەعویز) ی بەشێك لەو خانوو ماڵ و زەوی و زارو دوکان وماڵاتەی کافرانی قورەیش بە موسوڵمانانی مەککەیان بە جێ هێشتبوو، واش تەشریفی برد کە بە تەمای رووبەڕوو بوونەوەو جەنگ نەبوو، بۆیە تفاقی جەنگی لەگەڵ خۆی و یاوەرانیدا نەبردبوو..

لەولاوە کە ئەبو سوفیانی پێشەوای کاروانەکەی قورەیش زانی کە پێغەمبەرﷺ هاتۆتە سەر ڕێگای، خێرا کەسێکی ناردەوە بۆ مەککە تا هەواڵەکە بە قورەیش بگەیەنێت و، فریام کەون پێش ئەوەی محمدﷺ و یاوەرانی دەست بەسەر کاروانەکەتاندا بگرێت، قوتاری کەن ! ئەوانیش هەر خێرا زیاتر لە هەزار کەسیان بۆ شەڕ کۆکردەوەو بە هەموو تفاقێکی شەڕەوە بەرەو ناوچەی کاروانەکە بە ئەسپ و وشترێکی زۆرەوە بەڕێ کەوتن !

کە پێغەمبەر ﷺ هەواڵی هاتنی لەشکری عەرەمرەمی قورەیشی پێ گەیشت و زانی بۆ شەڕ دێن، سەرانی موهاجیران و ئەنساری کۆ کردەوەو راوێژی پێ کردن، بە تایبەتی رای ئەنسارەکانی مەدینەی پێ مەبەست بوو، چونکە کاتی خۆی بەیعەتی ئەوەی لێ وەرگرتبوون کە ئەگەر تەشریفی هێنایە لایان بۆ مەدینە لەوێ وەکو ماڵ و منداڵی

خۆیان بیپارێزن، خەمی ئەوەی بوو ئەوان وای لێك دەنەوە کە ئەوان بە پێی بەیعەتەکەیان تەنها لەناو شاری مەدینەدا دەیپارێزن..

میقدادی کوڕی ئەسوەد لە یاوەرە موهاجیرەکان هەستاو فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خوا بەرەو ئەوەی خوای گەورە فەرمانی پێداویت تەشریف ببە، بە خوا قەسەم ئێمە وەکو بەنو ئیسرائیلیەکان بە موسایان ووت: ﴿فَٱذۡهَبۡ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَٰتِلَآ إِنَّا هَٰهُنَا قَٰعِدُونَ ﴾﴿المائدة/24﴾ واتە بڕۆ تۆ خۆت و خواکەت بجەنگێ، وا ئێمە لێرە دانیشتووین ائێمە وا نالێین، ئێمە دەلێین: بڕۆ خۆت و خواکەت بجەنگێ و ئێمەش لەخزمەتتاندا دەجەنگین.. ئینجا سەعدی کوڕی مەعازیش لە ئەنسارەکان هەستاو فەرمووی: بە خوا قەسەم ئەی پێغەمبەری خوا بە دەریادا بدەیت هەمووومان بێ دواکەوتنی یەك کەسمان بە

دەریادا دەدەین، بە خوا پێمان خۆش نیە رووبەڕوو بوونەوەی دوژمن بخەیتە سبەینێ، دەشمانبینیت لە جەنگدا بە سەبرین و لە ڕوبەڕوو بونەوەشدا ڕاستگۆین، خوای گەورەش لە ئێمەدا هەڵوێستی وات نیشان دەدا کە چاوتی پێ ڕوون بێتەوەو دڵی پێ خۆش کەیت..

پێغەمبەر ﷺ زۆر بەم قسانەی هەردوولایان گەش بۆوە، چونکە ورە بەرزییەکی تێدا بوو، کە هەڵوێستەکە دەیخواست، بۆیە دەستبەجێ پێی فەرمووی: ﴿سِيروا وأبْشِروا فَوالله لَكأنّي أنْظُرُ إلى مَصارعِ القَومِ﴾ بڕۆن بێ خەم بن و مژدەتان لێ بێ بە خوا قەسەم منیش شوێنی گیان کێشانیان دەبینم..

سوپای هەردولا لێك نزیك دەبوونەوە، سوپای موسوڵمانان گەیشتنە بیرەکانی بەدر، پێغەمبەر ﷺ بە ڕای مونزیری کوڕی حوباب شوێنێکی

هەڵبژارد، کە ببێتە مەیدانی رووبەڕوو بوونەوەکەو کەوتە هاندانی مسوڵمانان بۆ غەزا، سوپای قوڕەیشیش گەیشتن، سەرەتا زۆرانبازیی پاڵەوانانی هەردوولا دەستی پێ کرد، پاڵەوانەکانی ئیسلام سەرکەوتوو بوون و بەرامبەرەکانیان کوشت، ئینجا جەنگاوەرانی هەردوولا تێکچڕژان ! پێغەمبەری پێشەواش ﷺ دەستی بۆ ئاسمان بەرز کردبۆوەو بەردەوام دوعای دەکردو لە خوای گەورە دەپاڕایەوە کە ئەو کۆمەڵە موسوڵمانەی بپارێزێت.. خوای گەورە یارمەتی خۆی نارد، فریشتەی جەنگاوەرانی خۆی بۆ ناردنە ناو شەڕەکەوە.. شەڕ دەوامی کێشا بەڵام سەرەنجامەکەی ئەوە بوو موسوڵمانان سەرکەوتن، بڕێکی زۆریان لە سەرانی کوفر کوشت، ئەوەش هەمووی فەزڵی خوای گەورە بوو، وەك لە سورەتی ئەنفالدا دەفەرموێ: ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ

وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ رَمَىٰ ﴾﴿الانفال: 17﴾ کە تۆ تیرت هاویشت، تۆ نەتهاویشت، خوا بوو کە هاویشتی.. یان کە لە سورەتی ئالی عیمراندا دەفەرموێ: ﴿ قَدْ كَانَ لَكُمْ ءَايَةٌ فِي فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَٰتِلُ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ ٱلْعَيْنِ وَٱللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ مَن يَشَآءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُوْلِي ٱلْأَبْصَٰرِ ﴾ ﴿ال عمران:13﴾ واتە: بە تەئکید لەو دوو دەستەیەی (لە بەدردا) ڕوەو ڕوی یەکتر وەستانەوە پەندو دەرسێکی زۆری بۆتان تێدایە، دەستەیەکیان لە پێناوی خوادا دەجەنگن و دەستەکەی تریشیان کافر بوون، موسوڵمانەکان لەبەرچاوی کافرەکان بووبوونە دوو ئەوەندەی تر، خوای گەورە بە سەرکەوتنی خۆی لایەنگیری ئەو کەسانە دەکات کە خۆی دەیەوێ، ئەمەش پەندو دەرسە بۆ هەر کەسێك کە خاوەن ژیرییە..

حەفتا کەس لە موشریکەکان کوژراو حەفتای تریش بە دیل گیران، پێغەمبەری نازدار ﷺ راوێژی دەربارەی ئەو دیلانە بە یاوەرانی کرد، عومەری کوڕی خەتتاب فەرمووی با بیانکوژین، ئەبو بەکر فەرمووی با فیدیەین لێ وەرگرین و ئازادیان کەین، پێغەمبەریش ﷺ بە رای ئەبوبەکری کردو هەر کەسێکیان فیدیەیان بۆ دا ئازادی کردن و ئەوی کە کەسی نەبوو فیدیەی بۆ بدات یان خۆی دەسکورت بوو، بێ بەرامبەر ئەوانیشی ئازاد کرد. هەندێکیشیان کە خوێندەواربوون، فێر کردنی چەند منداڵێکی موسوڵمانانی بۆ ئازاد کردنیان کردە مەرج، سورەتی ئەنفالیش لەسەر ئەم غەزابە هاتۆتە خوارەوە..

ئەوی زۆر دیاردەیەکی گرنگی ئەم غەزایەیە ئەوەی کە باوەڕی ئەو یاوەرانە چەند بەهێز بووە، چەند سوور بوون لەسەر شەهیدبوون لە پێناوی

خوای گەورەدا، دیسان ئەوەی کە جێی سەرنجە کە یارمەتی خوای گەورە چەند زوو دێتە خوارێ بۆ ئەو کەسانەی دینداریی راست و ڕاستگۆوخواویستن، ئەمانە جگە لە ڕێسای شوراو ڕاوێژکاری ئیسلامی، کە دەبینین چۆن پێغەمبەری مەعسوم ﷺ ڕاوێژ بە یاوەرانی خۆی دەکات وبە قسەشیان دەکات، هەروەها ڕێز گرتنی لە دیلی جەنگیی و سوور بوونی لەسەر خوێنەواریی ..

غەزای بەدر بووە هۆکارێکی سەرەکی بۆ بەرز بوونەوەی ورەی موسوڵمانان و قەناعەت کردنی تەواو بە ڕاستی ڕێگاکەیان و بە پشتیوانی خوای پەروەردگاریان..

غــەزای ئوحــود

دوای ئەوەی کە موشریکانی قوڕەیش لە بەدردا بەزین و کوژراوێکی زۆرو زیانێکی مەعنەویی

زۆرتریان لێ کەوت، دوای ئەوەی کەڵەپیاوی یەکی یەکییان فەوتا، بڕیاریان دا خۆ ئامادەکەن بۆ تۆڵە سەندنەوەیەکی بەزان ! بۆیە لە ساڵی سێیەمی کۆچیدا سوپایەکی سێ هەزار جەنگاوەرییان ئامادە کردو بە ژن و منداڵەوە کەوتنەوە ڕێ، ژن و منداڵ بردن بۆ شەڕی گەورەو چارەنووسساز، لای عەرەبەکان عادەت بوو، ئەمانیش هەموویان ژن و منداڵیان لەگەڵ خۆ برد، تا زیاتر غیرەت بیانگرێت‌و بەرگرییان لێ بکەن و شەرم بکەن لەبەرچاویان نەبەزن و ئەوانیش ئەمان هاندەن، ئاوا کەوتنە لەشکر کێشی، تا گەیشتنە چیای (ئوحود)ی نزیک شاری مەدینە!

پێغەمبەرﷺ ڕاوێژی بە یاوەرانی کرد، کە بۆ ڕووبەڕو بونەوەیان بچێتە دەرەوەی مەدینە چاکترە، یان هەر لە مەدینە بمێنێتەوەو ئەوان بێنە سەریان بۆ ناو مەدینە ؟! چونکە ئەو کاتە کوشتنیان لە

کۆڵان و سەربانەکانەوە ئاسانتر دەبێت و ژن و منداڵی موسوڵمانەکانیش دەتوانن چالاکانە بەشداری شەڕەکە بکەن، بەڵام ڕای گەنجەکان و ئەوانەی بەشداریی غەزای بەدریان نەکردبوو، ئەوە بوو کە بۆیان بچنە دەرەوە.. پێغەمبەری پێشەواش ﷺ هەرچەندە ڕای وابوو لە شاردا ڕوبەڕو یان ببێتەوە، بەڵام ڕای گەنجەکانی هەڵبژاردو لەگەڵ نزیکەی حەوت سەد کەسدا تەشریفی بردە دەرەوەی مەدینە، چونکە دوو ڕووەکان وادەیان پێدابوو، کە لەسەری دەکەنەوە، خۆیان دزیەوەو نەچوون.. لەوێ پێغەمبەر ﷺ سوپاکەی خۆی ڕێکخست، مەفرەزەیەکی لەسەر لوتکەی چیاکە داناو فەرمووی ئێوە پشتیوانیمان لێ بکەن و ئاگادار بن نەبادا قورەیش لە پشتەوە بۆمان بێتەوە ! پێشی فەرموون لە هیچ حاڵەتێکی سەرکەوتن و بەزیندا جێی خۆیان چۆڵ نەکەن !

شەڕ قەوماو قورەیش شکا، ژن کەوتنە هاوارو زریکەو لاواننەوە ! موسوڵمانان نیشتنە سەریان، هەندێکیان کەوتنە کۆکردنەوەی کەلوپەل و دەسکەوتی شەڕ، مەفرەزەی سەرچیاش کە دیتیان قورەیش بەزی، هەر چەند عبداللەی کوڕی جوبەیری ئەمیریان هاواری لێ کردن و فەرمانەکەی پێغەمبەری ﷺ خستەوە یادیان، بەڵام هەندێکیان شوێنی خۆیان هەر بە جێ هێشت و ڕایان کردە خوارەوەو وکەوتنە شت کۆکردنەوە ! لەولاشەوە خالیدی کوڕی وەلید، کە هێشتا لەبەرەی کافرەکان بوو، بینی وا هەندێکیان سەرچیاکەیان چۆڵ کرد، لە پشتەوە هێرشێکی ناکاوی کردەوە سەریان و سەری لە موسوڵمانان شێواندو شڵەژاندنی، سەرکەوتنی لێ کردن بە بەزین، خۆشیی لێ کردن بە شین، چونکە هەم خۆی زۆری لە پشتەوە لێ کوشتن و هەم قورەیشیە هەڵاتووەکانیشی ئازا کردەوەو کە

بگەڕێنەوە سەر موسوڵمانان ! ئیتر نەخشەکە تێکچوو ! بە تایبەتی کە پاڵەوانێکی وەکو حەمزەی مامی پێغەمبەر ﷺ بە دەستی کۆیلەیەکی وەکو وەحشی کوڕی حەرب کوژرا (بەڵێنیان پێدابوو کە ئەگەر حەمزە بکوژێت، لە کۆیلەیی ئازادی دەکەن) ئەویش نەك هەر کوشتی، بەڵکو جەرگ و دڵیشی دەرهێنا!! ئەم ڕەفتارەش پێغەمبەری خۆشەویستی ﷺ زۆر خەمبار کرد.. پێغەمبەریش ﷺ ڕوومەتی پیرۆزی بریندابوو، دانێکی شەهید بوو.. شەڕەکە بە شکستی موسوڵمانان تەواو بوو، دوای ئەوەی لە بەرژەوەندییان بوو.. سورەتی ئالی عیمران بە چەند ئایەتێکی خۆی، رووداوەکەمان بە حاڵەتە دەروونیەکانیەوە بۆ باس دەکات، وەك دەفەرموێ: ﴿إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ

وَلِيَعْلَمَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَآءَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَيَمْحَقَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴾ ﴿ال عمران: 140-141﴾ واتە: ئەگەر ناسۆرو ژان و سوێ (لە ئوحوددا) چۆتە دڵتانەوە، ئەوە بزانن کە خەڵکی تریش (وەکو قورەیش) ناسۆرو سوێی واش چۆتە دڵیانەوە (لە بەدردا) ئیتر ئەمە ڕۆژگارەو ئێمە خۆمان لای ئەم و ئەو دەستاودەستی پێ دەکەین، تا ئەو کەسانەی باوەڕیان هێناوە واقیع بینتر بن، خوای گەورەش خۆی شاهیدو شەهیدتان لێ هەڵدەبژێرێت،، خوای گەورە ستەمکارانی خۆش ناوێت. ئەمە تاقی کردنەوەی خوایە تا ئەو کەسانە پاڵفتەکات کە باوەڕیان هێناوەو ئەوانەش کە کافرن نابووت و رسوایان بکات..

یان ئەو ئایەتەی لە ئاراستەی پەروەردەییاندا دەفەرموێ: ﴿ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥٓ إِذْ

تَحُسُّونَهُم بِإِذۡنِهِۦۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلۡتُمۡ وَتَنَٰزَعۡتُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ وَعَصَيۡتُم مِّنۢ بَعۡدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمۡ عَنۡهُمۡ لِيَبۡتَلِيَكُمۡۖ وَلَقَدۡ عَفَا عَنكُمۡۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾ ﴿ال عمران،152﴾ واتە: هۆ موسوڵمانینە، خوای گەورە بەڵێنی خۆی سەرڕاستانە لەگەڵتاندا بردە سەر (لەسەرەتای ئوحوددا کە ئێوە بە فەرمانی پێغەمبەرەکەیەوەﷺ پابەند بن، ئەویش سەرتان خات) ئەوەبوو ئێوە دوژمنانی خۆتان بەگیر هێناو شکاندتانن، بەڵام کە پابەندیتان نەماو گوێڕایەڵی فەرمانی پێغەمبەرﷺ نەمان و بەزین و کەوتنە ناکۆکی نێو خۆتان، هەندێك هەڵوێستی نیشاندان کە کە پێتان ناخۆش بوو، ئێوە هەتانە دنیای دەوێت و

هەشتانە قیامەتی دەوێت، ئەوە خوا بوو کە دەستانی لە زاڵ بوونتان بەسەریاندا گرتوە، تا تاقیتان کاتەوە، تا فێرتان کات، بەڵام خوای گەورە هەر لێشتان خۆش بوو، چونکە ئەو بەسەر موسوڵمانانەوە هەر خاوەن فەزڵە.

ئەم غەزایە گرنگ بوو بۆ جوێ کردنەوەی دینداریی و هەڵوێستی ئیماندارانەی موسوڵمانان لە هەڵوێستی بەزیووی دووڕووەکان، کە هەر لە سەرەتاوە لەگەڵ عبداللەی کوڕی ئوبەیی پێشەوایاندا لە غەزاکە کشانەوەو کۆڵیان دا.. دیسان بۆ سەلماندنی رادەی زۆری خۆشەویستی موسوڵمانان بۆ پێغەمبەری پێشەوایانی ﷺ کە لەوەدا دەرکەوت کە هەندێکیان خۆیان کردبوو بە دیواری بەشەریی بە دەورەی جەستەی پیرۆزی پێغەمبەردا ﷺ، یان ڕۆڵی ئافرەتانی موسوڵمان کە بە واقیعی بەشداریی ئەو شەڕە سەختەیان بە شمشێر وەشاندن کرد !

دیسان ئەوەش بۆ موسوڵمانان، ئەوە بە ئەوە ڕوون بووەوە، کە یەکێك لە هۆکاری سەرەکی بەزین گوێڕایەڵی نەکردنی فەرماندەو جێبەجێ نەکردنی نەخشەی کێشراوی شەڕە، کە دوژمنان ئاسان دەتوانن بیکەنە ئەو دەلاقەی لێیەوە دزە دەکەنە ناو ریزی موسوڵمانانەوە، وەك خوای گەورە ئاماژەی پێ کردووە: ﴿أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡ ﴾ ﴿ال عمران/165﴾ واتە: ئەوە بۆچی کە ئەو موسیبەتە(شکستی ئوحود) تان بەسەردا هات، کە پێشتریش کێشەی ترتان هاتبووە ڕێ، هاوارتان لێ هەستا: (ئەمە چۆن بوو، بۆچی وا ڕوویدا؟!) پێیان بڵێ: ئەوە هەر لە خۆتانەوەیە ؟؟

غەزای خەندەق (ئەحزاب)

غەزای خەندەق (ئەحزاب) لە مانگی شەووالی ساڵی پێنجەمی کۆچیدا روویدا، هۆیەکەشی ئەوە بوو کە کافرەکان لەوە دڵنیا بوون ئیتر ئەگەری ئەوە نەماوە هەر تیرەو هۆزێك بە جیا بۆ خۆی بکەوێتە دژایەتی ئیسلام و ئومێدی هەبێت بەسەریدا زاڵ بێت، بۆیە هاتنە سەر ئەوەی کە سەر بە سەری یەکەوە نێن وهەموویان بەرەیەکی دژ دروست بکەن، سەرۆکەکانی جولەکەکانیش بەشداری فیتەکە بوون و زیاتر تیرەو هۆزەکانیان بۆ ئەو بەرە پێکەوەنانە هان دەدا، حیبرەکانی جولەکەکان دەچوونە لای سەرۆك خێڵە عەرەبە موشریکەکان و سوێندیان بۆ دەخواردن، کە دینی ئێوە بەو بت پەرستیەیەوە لەوەی محمد ﷺ باشترە، کە وا دەزانێت دینی یەکخواپەرستییە ! ئەمەش کە خوای

گەورە لە قورئانە پیرۆزەکەیدا وەك پێشەکیەکانی ئامادەباشیی دەروونی کافرەکان تۆماری کردووە، کە دەفەرموێ: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴾ ﴿النساء: 51﴾ واتە: مەگەر نا ئەوانە نابینیت کە پشکە کتێبێکیان وەبەر کەوتووە کەچی باوەڕ بە جیبت و تاغووت (بت و شەیتان و حوکمی غەیری خوا ویستی) دەهێنن و بە کافرەکانیش دەڵێن ڕێبازی ئێوە لەوەی ئیماندارەکان ڕاسترە !

قوڕەیش لەگەڵ هۆزی غەتەفان و تیرەکانی تردا کەوتە ڕێکەوتن و بەرە ساز کردن، تا نزیکەی دە هەزار جەنگاوەری سوارچاکی کۆکردەوە ! کە ئەم هەواڵە گەیشتە پێغەمبەر ﷺ لەو ناوچانەی دەوری مەدینە، کە دەشتایی بوون، کەوتە هەڵکەندنی

چاڵێکی گەورەو قووڵ و پان و پۆڕ، ریوایەت هەیە کە ئەوی خستیە سەر ئەم فیکرمیە سەلمانی فارسی بوو، ئینجا خۆشی وەکو یاوەرانی دڵسۆزی کەوتبووە هەڵکەندن و بەدەم پاچ وەشاندن و گڵ دەرکردنیشەوە لەگەڵ یاوەرانیدا ئەم دێڕە شیعرانەی دەووتەوە:

واللهِ لولا اللهُ ما اهتدَينا ولا تصَدقنا ولا صَلَّينا
فأنزِلن سكينةً علينا وثبّتِ الأقدامَ إن لاقينا[1]

لە کاتی هەڵکەندنی چاڵەکەدا تاوێرە بەردێکی گەورەو سەخت هاتە رێیان، هەر خەریکی ئەوە بوون کە بەردەوام هەواڵی زۆریی دوژمن و هێزی کۆکراوەی دەهات، موسوڵمانەکان خەمیان لێ

---

1 واتە: بە خوا ئەگەر رێنمایی ئەو نەدەبوو نە نوێژێکمان دەکرد نە زەکاتیشمان دەبوو
سا خوایە دڵمان بە ئاسوودەیی ژێر کە لە رووبەڕوو بوونەوەشدا پێمان گیر کە (و).

دەنیشت، بارودۆخێکی دەروونی قورس دروست بوو بوو لەسەریان، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ ٱلْأَبْصَٰرُ وَبَلَغَتِ ٱلْقُلُوبُ ٱلْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِٱللَّهِ ٱلظُّنُونَا۠ ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ٱبْتُلِىَ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا۟ زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴾ ﴿الاحزاب: 10ـ11﴾ واتە: ئاوا لە هەموو لایەکەوە بۆتان هاتن، لەسەررووتانەوە، لە خوارووتانەوە، هەندێك كەس چاوی سوڕاو دیدی لێڵ بوو ! دڵیان گەیشتبووە گەروویان، ئیدی گومانتان بەرامبەر بە خوای گەورەش بۆ دروست بوو بوو !! ئا ئەو کاتە ساتی تاقی کردنەوەی دینداریی موسوڵمانە ئیماندارەکان بوو، کە ترس و بیم دای گرتبوون و دەلەرزین ! دەتووت لە بوومەلەرزەدان و پارسەنگیان نەماوە !!

دووڕووەکانیش لەو نێوانەدا کەوتبوونە شەڕێکی سەختی واتە وات و هەر ئیدیعایەیان دەکرد، وەك

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ وَإِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا ﴾ ﴿الاحزاب: 13﴾

واتە: دووڕووەکان و ئەوانەی کە نەخۆشی لە دڵیاندا هەیە دەیانووت خواو پێغەمبەرەکەی هەر بۆ هەڕاڵ کردن (فریو دان) وادەیان پێداوین !!

هەردوو لا هەر وا بۆ ماوەیەك مانەوە، کافرەکان چەندی جار هەوڵیاندا چاڵەکە ببڕن و بپەڕنەوە، بەڵام هەر نەیانتوانی ! ئینجا پێغەمبەر ﷺ بە سەعدی کوڕی مەعاز، کە سەرۆکی هۆزی ئەوس بوو، هەروەها بە سەعدی کوڕی عوبادە، کە سەرۆکی هۆزی خەزرەج بوو، پێی فەرموون بۆ ئەوەی خوێن نەڕژێت، بڕۆن پرۆژەیەکی ڕێکەوتن بخەنە پێش چاوی دوژمن، ئەگەر ڕازی بن واز لەم جەنگە بهێنن وبگەڕێنەوە، سێیەکی خورمای مەدینەیان لە بەرامبەریدا دەدەینێ ! بەڵام دوای ار گۆڕینەوەو هێنان و بردنی بۆچوونەکان، سەعدی کوڕی مەعاز

گووتی: ئەی پێغەمبەری خوا، بە خوا قەسەم ئەو زەمانەی ئەهلی کوفرو شیرك بووین و بتمان دەپەرست، ئەوانە خۆزگەیان بۆ دەنکە خورمایەکمان دەخواست، بە غەیری میوانداریی و کڕین دەستیان نەیدەگەیشتێ، ئیدی چۆن کە ئێستا خوای گەورە بەم ئیسلامە مەزنە ڕێزی لێناوین و بە جەنابیشتان بەهێزی کردوین سامانی خۆمانیان بدەینێ ؟! بە خوا قەسەم غەیری شمشێریان نادەینێ، با خوای گەورە حوکمی نێوانمان بکات.. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (فأنت وذاك) واتە: دەی باشە ئەوە تۆو ئەو بۆچوونەت..

دواتر کە پێغەمبەر ﷺ هەستی کرد وا کافرەکان ناڕەحەت بوون، ویستی درز بخاتە ناو ڕێکەوتنەکانی نێوانیان، بە تایبەتی نێوان ئەوان، کە لە دەروەی مەدینە بوون و جولەکەکانی بەنی قورەیزە کە هاوپەیمانی ئەوان بوون ولە ناو مەدینەشدا بوون و

کاریگەریی دەروونیان هەبوو، ئەمەشی (الحمدلله) بۆ چووە سەر، وردە وردە جولەکەکان لە کافرەکان دڕدۆنگ بوون و ئەوانیش لەمان بە گومان کەوتن، هەر یەکەیان وای دەزانی بە نهێنی لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ رێکەوتوون، ئیتر ئاراستەی جەنگەکە بەرەو بەرژەوەندی موسوڵمانان دەهاتەوە، ئینجا قەدەری خوای پەروەردگاریش هاتە ناو هاوکێشەکەو بە یەکجاری تایەکەی بەلای موسوڵماناندا قورس کرد، خوای گەورە لەگەڵ زیاد بوونی بێ متمانەیی ناو کافرەکان کردیە رەهێڵەو رەشەباو بۆران ! دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴾ ﴿الاحزاب/9﴾ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە، هۆ موسوڵمانینە، یادی نیعمەتی خوای

گەورە بکەنەوە لەسەرتان، بیرتانە کە سەربازانی ئەو هاتنە لاتان، بیرتانە چۆن رەشەبای کردە سەریان لەگەڵ ئەو هەموو سەربازانەی خۆی کە ئێوە نەتان دەبینین ؟! خۆ خوای گەورە بینەری ئەوە بوو کە دەتانکرد..

کافرەکان ئا لەم بارودۆخە دەرونی و کەش و هەوایەدا بوون، کاتێکیان زانی ئەبو سوفیان هاواری لێ هەستا: ئەرێ وا من بار لێ دەنێم و دەڕۆمەوە ئێوەش بڕۆن !! ئەوانەی هۆزی غەتەفانیش بەدوویدا ووتیان: ئێمەش دەڕۆین.. دوای کەمێك ئەوانی تریش یەك یەك و دوو دوو هەمان هەڵوێیستیان ئاشکرا کرد ! ئاوا خوای گەورە گەمارۆکەی مەدینەی پێ شکاندن و وەك دەفەرموێ:

﴿وَرَدَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُواْ خَيْرًاۚ وَكَفَى ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلْقِتَالَۚ وَكَانَ ٱللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴾

﴿الاحزاب/25﴾ واتە: خوای گەورە ئەوانەی

کافربوون، هەموویان بەو ڕق و قینە وبوغزەیانەوە گێڕایەوەو دەستیان لە هیچ خێرێك گیر نەبوو ! خوای گەورەش جەنگەکەی بۆ موسوڵمانان ڕاگرت، بە ڕاستی خوای گەورە بەهێزو بە دەسەڵاتە..

ئەوەی زۆر لەم جەنگەدا زەق بۆوە حەزی تێکدەرانەو ڕۆڵی فیتنەچێتی جولەکەکان بوو، بە ئاشکرا هەرچی دوژمنی ئەم بانگەوازە هەبوو کۆیان دەکردنەوەو گەلەکۆمەکێیان دژی ئیسلام پێ دروست دەکردن ! هەروەها ئەوەش ئاشکرایە، کە پێغەمبەری خوا ﷺ هەموو هۆکارێکی سەرکەوتنی دەگرتە بەر، وەکو لێرەدا دەبینین چاڵی بە دەوری مەدینەدا هەڵکەند، تا ڕێ لە گەیشتنی لەشکری کافرەکان بگرێت، دیسان دیارە کە چەند لاشەڕ بووەو حەزی بە ئاشتی کردووە کە ئاوا ئامادە بوو ئەو تەنازولە لە ئابوری شار بکات بۆ نەڕشتنی خوێن، ئینجا بەزەیی و لەگەڵدابوونی خوای گەورەش ئاشکرایە کە چۆن

ئەولیایانی خۆی سەرخست و دوای ئەوەی ئەوان هەموو هۆکارێکی سەرکەوتنیان گرتە بەر، خوای گەورەش بەوە یارمەتیدان کە لە دەسەڵاتی خۆیاندا نیە، جگە لە رەهێڵەو رەشەباکەش سەربازانی نادیاری خۆی بۆ ناردن، تا سەرکەوتنەکەیان مسۆگەر بێت.. ئەمانەش هەمووی بیر خستنەوەی موسوڵمانانە، کە لەوە دڵنیابن مادام ئەوان بۆ خوا سوڵحابن، خوای گەورەش بە هانایانەوە دێت و جەنگەکەیان لەبری دەکات، یان ئەوەندەیان هۆکاری سەرکەوتن بۆ دەنێرێت، کە ئەمان هەر هیممەت و ویستەکەیان بۆ بمێێنتەوە لەگەڵ ئەوەندە هۆکارەی، کە خۆیان بۆیان هەڵدەسورێت.. ئەمەشە کە پێغەمبەر ﷺ لە حەدیسی سەحیحی ئیبنو عەبباسدا دەفەرموێ: (احفَظِ اللهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللهَ تَجِدْهُ تُجاهَكَ)[1] واتە تۆ خوا بپارێزە بە پاراستن و

---

[1] رواه الترمذي و قال حديث حسن صحيح.

سەرخستنی دینەکەی و پێوە پابەندبوونی، خوای گەورەش تۆ دەپارێزێت، تۆ خوای گەورە بپارێزە دەیبینی بەرەو ڕوتەو بۆ یارمەتیت ئامادەیە..

پەیمانی حودەیبییە

لە ساڵی شەشەمی کۆچیدا پێغەمبەر ﷺ بە نومێدی عەمرە کردن بەرەو مەککە تەشریفی برد، بەڵام خەمی ئەوەی بوو قورەیش ڕێی لێ بگرێت، بۆیە داوای لە دۆڵنشینەکانیش کرد لە خزمەتیدابن‌و ئەوانیش بێنە حەج، ئینجا ئاژەڵی قوربانی خستە پێش خۆی و بەرەو مەککە کەوتە ڕێ، تا خەڵکی ببینن و بزانن، کە نیازی جەنگی کەسی نیەو مەبەستی تەنها حەج کردنەکەیە..

کە گەیشتە عەسەفان، قورەیش زانی و کەوتە خۆساز کردن بۆ ڕێ گرتنی، بەڵام ئەو هەر بەردەوام بوو لەسەر ڕێڕەوی خۆی تا گەیشتە شوێنێ پێی

دەوترا حودەیبیە، لەوێ فەرمووی، ئەگەر قورەیش ئەمڕۆ داوای هەڵوێستێك بكات، كە سیلەی ڕەحم و خزمایەتی تێدا بێت من ئامادەیم..

پاشان قورەیش دوو پیاوی نارده خزمەتی، كە لە لایەكەوە بزانن مەبەستی لە تەشریف هێنانەكەی چییەو، لە لایەكی تریشەوە حەزەری ئەوەی بدەنێ كە نەكا نیازی وا بێت بێتە ناو شاری مەككەوە !! دوو كابراكە هاتن و گەڕانەوە ناو قورەیش و زۆریان وەسفی خۆشەویستی ئەسحابەكان بۆ پێغەمبەری پێشەوا ﷺ كرد، ووتیشیان كە محمد ﷺ نایەوێت شەڕ بەرپا ببێت.. دوا بە دوای ئەوان پێغەمبەریش ﷺ عوسمانی كوڕی عەففانی نارده لای قورەیش، تا دانوستان (مفاوەزات) یان لەگەڵدا بكات، تا ڕێی بدەن عومرە بكات.. بەڵام عوسمان زۆر لایان مایەوەو لە گەڕانەوەی دوا كەوت، تا وا گومان

برا کە شەهیدیان کردووە، بۆیە یاوەرانی بەڕێز لە بن سێبەری درەختێکدا لەوێ هەموو بەیعەتیان بە پێغەمبەردا ﷺ بۆ وەرگرتنەوەی خوێنەکەی.. ئەویش بەیعەتی لێ وەرگرتن، کە لە پێناوی خوادا بجەنگن و لە کاتی ڕوبەڕو بونەوەدا هەڵنەیەن، ئەم بەیعەتەش پێی دەوترێت بەیعەتی رەزوان..

پاشان قورەیش سوهەیلی کوڕی عەمری ناردە خزمەت پێغەمبەر ﷺ بۆ دانوستان، ئیتر لە حودەیبیە لەسەر کۆمەڵێك خاڵی گرنگ رێکەوتن لەوانە، تا(دە) ساڵ شەڕ لە نێوانیاندا ڕوو نەدات، هەروەها هەر کەسێك لە لای قورەیشیەکانەوە بێ رەزامەندی کەسوکاری هاتە ریزی موسوڵمانانەوە وەری نەگرن، بەلام ئەگەر لە لای موسوڵمانانەوە کەسێك بچێتە ڕیزی قورەیش ئەوان بێ ڕەزامەندی کەسوکاری وەری بگرن ! هەر کەسێك و هەر تیرەو هۆزێکیش بیەوێت ببێتە هاوپەیمانی قورەیش، یان

موسوڵمانان بۆیان هەبێت ببن.. ئیتر هۆزی بەکر بوونە هاوپەیمانی قورەیش و هۆزی خوزاعەش بونە هاوپەیمانی پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ڕێکەوتنە لە مێژودا بە پەیمانی حودەیبیە بەناوبانگ بوو.

ئینجا پێغەمبەر ﷺ قوربانی کردو بە راوێژی نوم سەلەمەی خێزانی سەری تاشی و موسوڵمانانیش بە دوایدا سەریان تاشی و کەوتنە سەربڕینی قوربانیەکانیان، ئەوانەی لە هەندێ برگەی رێکەوتنەکەی حودەیبیە تورە بوبون - کە پێیان وابوو مەغدوربون و تەنازولیان بۆ قورەیش تێدا کردووە - هێدی بوونەوە.. ئینجا موسوڵمانان بە پێشەوایەتی پێغەمبەری سەرومریان ﷺ بەرەو مەدینە گەڕانەوە، خوای گەورەش لە ڕێگا سورەتی فەتحی بۆ ناردە خوراەوە کە لە سەرەتایەوە باسی فەتحی مەککە دەکات و دەفەرموێ:﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا

مُّبِينًا ﴾ ﴿الفتح :1﴾ واته ئێمه ڕزگارکردنی مەککەمان بە ئاسانترین شێوە پێ بەخشیت !

بۆ ساڵی دوایی پێغەمبەر ﷺ بە پێی ڕێکەوتنەکەی حودەیبیە تەشریفی هێنا بۆ مەککە بۆ عومرە کردن، واتە ساڵی حەوتەمی کۆچی، کە سێ ڕۆژ لە مەککە مایەوەو ئینجا تەشریفی بردەوە بۆ مەدینە..

لەم پەیمانی حودەیبیەوە دەردەکەوێت، کە پێغەمبەری سەردارمان ﷺ چەند سوور بووە لەسەر ئاشتی و ئەمان، لەگەڵ بوونی ئەو هێزە گەورەیە لە خزمەتیداو هەبوونی ئەو دەسەڵاتە کاریگەرەی، کە هەیبوو هەندێك مەرجی قورەیشی قبوڵ کرد، کە وەکو تەنازول وابوو لە کۆمەڵێك ماف ئاسایی خۆی و موسوڵمانان، یان ڕاگرتنی شەڕو ئەمان دان بە یەکتری بۆ ماوەی دە ساڵ !! بەڵام ئەمانە هەموو بۆ

ئیسلام و موسولمانان خێرەوەدەر بوون، چونکە دواتر زۆر کەس لە قورەیش هەڵدەهات و دەهاتە ڕیزی موسولمانانەوە، بێ ئەوەی کەسێك لە تەرەفی موسولمانانەوە بچێتە ڕیزی قورەیشەوە ! یان ئەوانەی کە لە دەست قورەیش هەڵاتن و لای پێغەمبەریش ﷺ وەرنەگیران ! دوای کۆبوونەوەیان لە کەنار دەریای سوور، مەفرەزەی خۆیان پێك هێناو نابینا دەچوونە سەر ڕێی کاروانی قورەیش، تا قورەیش ناچاربوو داوا لە پێغەمبەری نازدارﷺ بکات لای خۆی وەریان گرێت ! ئەمە جگە لەوەی مۆر کردنی پەیماننامەکە خۆی لەخۆیدا ئیعتیرافێکی ئاشکراو راشکاوی قورەیش بوو بە هەبوونی لایەنێکی، ئیسلامی کە پێشتر نکوڵی لە هەبوونی دەکرد، بەڵام وا ئێستا ناچارە ڕێکەوتننامەی لەگەڵدا مۆر بکات، ئەمەش دەسکەوتێکی سیاسی گەورەو گرنگ بوو..

نامەکانی پێغەمبەر ﷺ بۆ پاشاکانی ئەو سەردەمە

پێغەمبەر ﷺ ویستی ئەو هەلەی، کە لە ماوەی بێ دەنگی و بێ جەنگی ونەمانەکەی پەیمانی حودەیبیە دەستی کەوتبوو، بۆ بانگەوازەکەی بقۆزێتەوەو بکەوێتە بڵاو کردنەوەی دینەکەی، بۆیە وەك داعیەکانی خۆی بە تیرەو هۆزەکاندا بڵاوکردەوە، بۆ خۆشی ویستی شێوازێکی نوێ داهێنێت ! ئەویش ئەوە بوو، کە نامەی نارد بۆ پاشاو سەرۆکەکانی ئەو سەردەمەو هەموویانی یەك بە یەك بانگهێشتی ئیسلامەتی کرد، تا موسوڵمان ببن ! هیوای پێکانی دوو مەبەست بوو: موسوڵمان بوونی خۆیان. یان موسوڵمان بوونی گەلەکانی بەردەستیان! ئەمەش سەرکەوتنێکی گەورەیە، خۆ ئەگەر موسوڵمانیش نەبن، ئەوا بانگەوازی ئەومیان پێ دەگات، کە دینێکی نوێ هەیە خەڵکی بۆ

یەکخواپەرستی بانگ دەکات و یەکسانی و ئاشتی و دادی کۆمەڵایەتی بۆ هەموو خەڵکی دەوێت.. ئەمەش گەیاندنی پەیام وهێنانی بەڵگەیە لەسەریان.. لەو کەسانەی کە جەنابیان نامەی بۆ ناردن:

1ـ نەجاشی حاکمی حەبەشە، کە نامەکەی بە دەستی عەمری کوڕی ئومەییەی الزەمری دا نارد، نەجاشیش بە نامەکە موسوڵمان بوو، (ڕیوایەتێکیش هەیە دەڵێ موسوڵمان نەبوو)..

2ـ هیرەقلی قەیسەری ڕۆم، کە لە شام بوو، نامەکەی بە دەحیەی کوڕی خەلیفەی الکیلبیدا بۆ نارد.

3ـ ئەپروێزی کیسرای فارس، نامەکەی بە عبداللەی کوڕی حوزافەی السەهمیدا بۆ نارد، بەڵام ئەو تاغووتە نامەکەی پێغەمبەری ﷺ دڕاند، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ دوعای لێ کرد، کە خوای

گەورە دەوڵەت و موڵکی پارچە پارچە کات، واشی لێ کرد !،

4. مقەوقسی گەورەی قیبتیەکانی میسر، نامەکەی بە حاتەبی کوڕی ئەبو بەلتەعەدا بۆ نارد، بە ڕێزەوە وەری گرت و کۆمەڵێك دیاری ناردەوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) لەوانەش جاریەیەك، کە ناوی ماریەی قیبتی بوو، دوایی بووە خێزانی پێغەمبەرﷺو ئیبراهیمی لێ بوو..

لە نامەی هەندێکیاندا پێغەمبەر ﷺ ئەو ئایەتەی تێدا نوسیبوو کە دەفەرموێ: ﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ ﴿ال عیمران:64﴾ واتە: ئەی خاوەن پەیامانی ئاسمانی، وەرن بەدەم بانگەوازو بەرنامەیەکەوە، کە

پارسەنگیی نێوان ئێمەو ئێوەی لەخۆ گرتووە، کە دەخوازێ هیچ لایەکمان جگە لە (اللە) هیچی تر نەپەرستین، هیچ جۆرە شەریکێکی لە هیچ لایەنێکی دینداریدا بۆ بڕیار نەدەین، یا هیچ لایەکمان لایەنەکەی تر ئەوەندە پیرۆزو بەفەڕو مەعسووم دانەنێین کە لە جیاتی خوای گەورە بیپەرستین ! جا ئەگەر لەم بانگهێشتەدا سەرپێچییان نواند پێیان بڵێ: ئێوە خۆتان بە شایەت بن، کە ئێمە بە موسوڵمانی ژینی خۆمان رێك دەخەین و ئێوەش شاهید بن، کە موسوڵمانین و ملکەچی فەرمانی پەروەردگارین..

ئەم ئایەتە وەکو دەبینین بانگهێشتە بۆ یەکسانی، کە رێ لە ئیستیغلال و خۆسەپاندن و چەوساندنەوەو خۆبەزلزانین دەگرێت، هەروەها بانگێشتە بۆ رێزلێنانی مرۆڤ و رێگرتن لە ملکەچ کردن و بەندایەتی بۆ غەیری خوای پەروەردگار،

جگـە لـەوەی ڕێسـایەکی جـوانی دیبلۆماسـێتی نێـو دەوڵـەتی تێدایـە کـە داوا دەکـات پەیوەنـدی لەسـەر بنـەمای ئاشـتی و ڕێـز لێـك گـرتنی بەرامبـەری ئوممـەتان بنیـات بنرێـت، بـە مانایـەکی تـر: ئەگـەر شۆڕشێك سەرکەوت و دەوڵەتی خۆی دروست کرد ـ مـادام دادی کۆمەڵایـەتی و ئاشـتی دەوێـت ـ پێویسـتە دانی پێدا بنرێت، ئەمیش داوا دەکات، وەرن پـەیامی دینەکەمان وەرگرن، ئەگەر نا وا ئێمە بە موسوڵمانی ژینی خۆمان ڕێك دەخەین و ئێوەش شاهید بـن، کـە موسوڵمانین..

ئازاد کردنی مەککــە

قورەیش، کە یارمەتی بەنی بەکریی هاوپـەیمانی خۆی، دژی خوزاعـەی هاوپـەیمانی پێغەمبـەر ﷺ دا، بەوە پـەیمانی حودەیبییـەی هەڵوەشـاندەوە، ئـەویش دوای ئەوە بوو، کە بـەنی بـەکر شـەڕیان بـوو لەگـەڵ

خوزاعەو پیاوێکیان لێ کوشتن، خوزاعەش چونکە خۆی ئامادە نەکردبوو بۆ ڕوبەڕو بوونەوەکە، عەمری کوڕی سالمی نارد بۆ کەعبەو لەوێشەوە چووە خزمەت پێغەمبەر ﷺو هەواڵی دایە، کە شتێکی وا قەوماوەو جەنابیشت بە پێی پەیمانی نێوانمان دەبێت یارمەتیمان بدەیت و تەرەفدارمان بیت لەم شەڕەماندا، پێغەمبەریش ﷺوادەی دایێ و پێی فەرموو: (نُصِرْتَ یا عَمْرُو بنُ سالِم) واتە خەمت نەبێت ئەی عەمری کوڕی سالم وا سەرمان خستیت..

پێغەمبەر ﷺفەرمانی بە موسوڵمانان دا، کە خۆ بۆ جەنگ ئامادە کەن، بە پێچەوانەی عادەتی جارانی خۆشیەوە، کە بە کەسی نەدەفەرموو جەنگی لەگەڵ کێ و لە کوێ دەبێت، ئەمجارەیان هەواڵی دانێ کە کوێی مەبەستەو جەنگەکە دژی کێ بەرپا دەبێت، بەڵام هەر دوعای دەکرد کە خوای گەورە

چاوی جاسوسەکانی قورەیشی لێ نابینا کات، تا کاتێك بە هەواڵەکە بزانن، کە گەیشتۆتە سەریان.. سوپا بەرەو مەککە کشا، گەیشتنە زەهران و لەوێ لایانداو هەر یەکە لای خۆیەوە ئاگری کردەوە ! چونکە ژمارەیان دە هەزار کەس بوون، هەموو ئاگریان کردبۆوە ئەو دەشت و دۆڵەی زەهران هەمووی ڕۆشن بووبۆوە ! قورەیش هەندێك پیاوی خۆی بە سەرۆکایەتی ئەبو سوفیان ناردە ئەملاولا، تا بزانێت هەواڵ چییە ! ئاگایان لە خۆیان نەبوو لەپڕ کەوتنە کەمینەوەو بە دیل گیران !! کە هێنرانە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) و جەنابی باسی ئیسلامەکەی بۆ کردن، دڵیان وردە وردە بە ئیسلام گوشاد دەبوو، ئیتر بە هەلیان زانی داوای ئەمانیان بۆ قورەیش کرد، پێغەمبەر ﷺ ئەمانی دانێ و فەرمووی (هەر کەس خۆ بخاتە کەعبەی ماڵی خواوە لە ئەمانماندا دەبێت) ئینجا بۆ ئەوەی ئەبو سوفیان،

کە پیاوماقوڵی قەومەکەی بوو، زیاتر دڵی ڕابکشێت و ڕۆحی شەڕخوازیی و عینادی لەسەر دەرهێنێت، پێی فەرموون: (هەر کەسێکیش خۆ بخاتە ماڵی ئەبو سوفیانەوە لە ئەمانماندا دەبێت) !

سوپای موسوڵمانان گەیشتە مەککە، پێغەمبەرﷺ لە پێشەوەیان بوو، بۆ دەربڕینی ملکەچیی بۆ خوای گەورەو لەبەرچاو گرتنی فەزڵ و پشتیوانی خوای کارزان، سەری پیرۆزی خستبووە سەر قەپۆزی زینی وشترەکەی، فەرمانی بە هەموو فەرماندەکانی دابوو، کە شەڕ لەگەڵ کەس نەکەن، مەگەر کەسێك شەڕیان پێ بفرۆشێت، خۆی لە تەڕەی باکوری شارەوە چووە ناوەوە، فەرماندەکانیش لە باشوورەوە ! ئینجا موسوڵمانەکانی تریش لەگەڵ نەڕەی تەکبیردا پۆل پۆل لە هەموو لایەکەوە ڕژانە مەککەوەو بووە ڕۆژی سەرکەوتنی مێژوویی ئیسلام !

هەرچی پیاوماقووڵ و سەردارانی مەککە هەبوو هەموو چۆکیان شکاو تەسلیم بوون، ئیسلامیان لێ بووە ئەمری واقیع.. پێغەمبەر ﷺ گەیشتە کەعبەو تەواف کرد، هەر دەشیفەرموو: (جَاء الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا) حەق هات و ناحەقی زەندەقی چوو، وا ڕۆحی چوو، ناحەقی هەر نابوتە.. ئینجا کەعبەی لە ژەنگ و ژارو ئاسەواری بت و بتپەرستی پاك کردەوە، ئینجا هاتەوە بەرامبەر خەڵکەکەی لە حەوشەی کەعبەدا کۆبووبوونەوەو چاوەڕوانی فەرمایشتی ئەویان دەکرد، هەردوو دەستی بە لاشیپانی دەرگای کەعبەوە گرت و ڕووە ڕووی خەڵکەکە بۆوەو فەرمووی: (لا الــه الا اللهُ وَحْدَهُ، صَدَقَ وَعْدَهُ، وَنَصَر عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الاحْزَابَ وَحْدَهُ) واتە: هیچ خوایەك نیە بە حەق بپەرسترێت جگە لە (اللــه)، خوایە کە بەڵێنی خۆی هێنایە دی،

بەندەکەی خۆی سەرخست، بە تەنهاش هەر هەموو پێڕو تاقم و دەستەکانی بەزاند.. ئینجا فەرمووی: خەڵکی قوڕەیش، پێتان وایە چیتان بەرامبەر دەکەم ؟ ووتیان: کاری چاکە، چونکە تۆ برای بەڕێزو برازای بەڕێزمانیت ! ئینجا فەرموی: منیش هەر ئەوەتان پێ دەڵێم، کە یوسفی برام بە براکانی ووت: ﴿لَا تَثۡرِيبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡيَوۡمَۖ﴾ ﴿یوسف:92﴾ واتە: ئەمڕۆ هیچ گلەیی و گازاندیەك نامێنێت.. دەی سا هەر هەمووتان ئازادو سەربەستن، ئینجا بیلالی حەبەشی سەرکەوتە سەر سەربانی کەعبەو بانگی دا، ئاوا مەککەش چووە سەر (دارالاسلام) و کەوتە ژێر حوکمی شەریعەتەکەی خوای گەورەوە، ئیتر هەر لەو ڕۆژەوە، کە ڕەمەزانی ساڵی هەشتەمی کۆچی بوو، ژنان و پیاوان موسوڵمان دەبوون و بەیعەتیان لەسەر

ئیمان و ملکەچی و گوێڕایەڵی دەدایە پێغەمبەری پێشەوا (ﷺ)..

ئاوا پەیمانی حودەیبییە بووە هەنگاوێکی سەرەکی ڕزگارکردنی مەککە ! لێرەدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺسوور بووە لەسەر ڕێز گرتنی مەککەی پیرۆزو نەیهێشتووە کوشتاری تێدا ڕوو بدات، مەگەر بەرامبەر کەسانێك کە هەر سوور بووبن لەسەر کوشتنی موسوڵمانان و هێرش کردنە سەریان، دیسان سینەفراوانی و لێبوردەیی پێغەمبەر (ﷺ) دەردەکەوێت، کە لەو پەڕی دەسەڵات و سەرکەوتن و زەلیل بوونی دوژمنە چەکدارەکانیدا، ڕواڵەتێکی تۆڵەو ڕق و قینی لێ دەرنەکەوت، بە پێچەوانەشەوە لەوپەڕی سۆزو بەزەییدا بوو، بەو پەڕی میهرەبانییەوە ڕەفتاری لەگەڵ ئەو دوژمنە سەرسەختانەیدا کرد، کە لەو شارەی خۆی بە بێ کەسی دەریان پەڕاند !! هەروەها هەست بەوە

دەکرێت، کە خوای پەروەردگار ئەو هیواو ئاواتەی موسوڵمانان بە سەرکەوتن هەیانبوو بەو ئازادیەوە بەستبوویەوە، فەتحی مەککەی لەبەرچاوی خۆیان بۆ کردنە بەرهەمی ئارامگریی و پشوودرێژیی و هیوا بە خوا بوون پشت بەو بەستن.. دیسان ئەوەش دیارە، کە ناحەق هەرچەند دەسەڵاتی هەبێت و خۆ فش کاتەوە لەبەرامبەر حەق و ئەهلی حەقدا پوکاوەیە، با زەمانێکیشی تەمەن هەبێت هەر دەڕوخێت و نابوت دەبێت..

غەزای حونەین

ئەم غەزایە لە ساڵی هەشتەمی کۆچیدا راستەوخۆ دوای فەتحی مەککە روویدا، هۆکەشی ئەوە بوو، کە هۆزی هەوازن دوای ئەوەی هەواڵی سەرکەوتنی موسوڵمانانی پێگەیشت، کەوتە خۆ ئامادە کردن و لەشکر ساز کردن، تا ئەم سەرکەوتنە

بــە حســابی خــۆی لــەبار ببــات و نــەهێڵێت بــۆ ناوچەکانی تری نیوە دورگەی عەرەب پەل بکێشێت !! بۆیــە ســەرانی هــۆزی هــەوازن لەگــەڵ ســەران و پیاوماقولانی هـۆزی سـەقیف و چـەند هـۆزو تـیرەو بـەرەبابێکی تـر کۆبوونـەوەیان کـرد، مـالیکی کـوڕی عەوف سەرەك هۆزی هەوازنیان بە ئەمیری خۆیان هەڵبــژارد، هەرچــەندە لــە ڕاو بۆچــوونی شــەڕدا کۆڵەوار بوو، زۆر بیر تیژ بۆ مەسەلەی جەنگ و پلانــدانانی نەدەچــوو !! مالیــك فــەرمانی بــە هەموویانــدا ژن و مــاڵ و منداڵەکانیشــیان لەگــەڵ خۆیـان بـۆ شـەڕ بهێـنن، تـا ورەیـان بـەرزتر بێـت و مکوڕتر بن لەسەر بەرگریی لێکردنیان، هـەر چـەندە دورەیدی کوڕی سیممە، کە زۆر فامیدەتر بوو لەو، ڕای وا نــەبوو، بــەڵام مالیــك هــەر ڕاکــەی خــۆی سەرخست..

کە پێغەمبەر ﷺ زانی وا ئەوانە بەرەو ناوچەی حونەین کەوتوونەتە ڕێ، زەردەخەنەیەك گرتی و فەرمووی: (تِلْكَ غَنيمَةُ المسلمينَ غَدَاً إنْ شاءَ اللّه) واتە: ئەوە گەر خوا حەزکات سبەی دەبنە دەسکەوتی موسوڵمانان.. ئینجا لەشکری موسوڵمانان، کە ژمارەیان دوازدە هەزار کەس دەبوو، کە هەندێکیان لەو نەو موسوڵمانانە بوون، کە تازە لە دوای فەتحی مەککە موسوڵمان بووبوون، کە زۆر خۆیان بۆ جەنگ ئامادە نەکردبوو، هەر دەیانووت: ئەمڕۆ لەبەر زۆریمان هەر نادەزین ! ئیتر کە ئاوا ئیعتیمادیان کردە سەر ژمارەی خۆیان، خوای گەورە دەرسێکی توندی دادان، کە لەوە دڵنیابن سەرکەوتن هی خوایەو، هەر لەویشەوە دێت، بۆ کەسانێکیشە کە بە ئیمانداریی و متمانە بە خواکردن شایانی دەبن، بۆیە ئەو ئایەتانەی بۆیان ناردە خوارەوە:

﴿ لَقَدۡ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٖ وَيَوۡمَ حُنَيۡنٍ إِذۡ أَعۡجَبَتۡكُمۡ كَثۡرَتُكُمۡ فَلَمۡ تُغۡنِ عَنكُمۡ شَيۡـٔٗا وَضَاقَتۡ عَلَيۡكُمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ ثُمَّ وَلَّيۡتُم مُّدۡبِرِينَ ۝٢٥ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودٗا لَّمۡ تَرَوۡهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴾ ﴿التوبة: 25-26﴾

واتە: بە ڕاستی خوای گەورە لە زۆر شوێندا سەری خستوون، لە ڕۆژی حونەیندا، کە زۆری ژمارەتان سەرسامی کردبوون، بەڵام دیتتان، کە هیچ دادێکی نەدان !! ئەو سەر زەمینە بەرفراوانەتان لێ هاتەوە یەك و پشتان هەڵکردو هەڵاتن !! بەڵام دواتر خوای گەورە هێمنی و ئاسوودەیی خۆی دابارانده سەر پێغەمبەرەکەی و سەر موسوڵمانان و سەربازانێکیشی ناردە خوارەوە، کە کەستان نەتان دەبینین، هەروەها

سزاو ئازارێکی زۆریشی بە کافران گەیاند، بەڵێ ئەومیە سزای کافرو بێ باوەڕان..

موسوڵمانەکان گەیشتنە دۆڵی حونەین، بینیان وا کافرەکان گەروی دۆڵەکەیان تەنیووەو سەر لوتکەکانیشیان هەمووو گرتووە، وەکو کەمینیش چرکەیان لەخۆیان بڕیبوو، تا ئەمان گەیشتنە بەردەستیان ئیتر لە یەك کاتدا و لە هەموو لایەکەوە تیر باری، دنیاش تاریك بوو، تازە سەرەتای سپێدە بوو، ئیتر موسوڵمانەکان زۆر ترسان و شڵەژان، زۆرینەی زۆریان بەرەو دواوە کشانەوەو هەڵاتن ! پێغەمبەر ﷺ هەستی کرد، کە بەرەکەیان شکا کەوتە هاوار لێ کردن و بانگ کردنیان بەیعەتی (رضوان) وەبیر دەهێنانەوە، کە لەسەر مردن بە پێغەمبەریان ﷺ دابوو، هەندێکیش لە ئەسحابە دڵسۆزەکانی لە هەموو لایەکەوە بە جەستەی خۆیان پەرژینێکیان بە دەرویدا دروست کردبوو، عەبباسی

مامی خوا لێی رازی بێت، کە دەنگ گەورە بوو هاواری دەکردە خەڵکەکەو ئەوەی دەووتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو، دەیفەرموو: (أنا النبيُّ لا كَذِب، أنا ابنُ عبدالمطلب) بەردەوام دوعای سەرکەوتنیشی دەکرد..

ئیتر خەڵکەکە بەرەو پێغەمبەر ﷺ هاتنەوەو زۆر بە جیددی کەوتنە بەرگریی و جەنگێکی قورس رویدا، ئوم سولیمی کچی میلحان، کە چەکداربوو هاوشانی مێردەکەی دەجەنگاو بە دەوری پێغەمبەردا ﷺ زۆر ئازایانە هەڵدەسوڕا پێغەمبەرﷺ هەڵوێستەکەی زۆری پێخۆش بوو..

شەڕ گەرمتر بوو، زۆری نەبرد موشریکان شکانو دەسکەوتی سامان و دیلیان جێهێشت! پێغەمبەرﷺ بە سوپاوە هەر بە دوویانەوە بوو، تا گەیاندنیە (ئەوتاس) لەوێشەوە ئیتر ئەبو موسای ئەشعەری

(خوا لێی ڕازی بێت) نیشتە سەریان، تا تەفرو تونای کردن..

پێغەمبەر ﷺ پێی ناخۆش بوو دەسکەوتەکان دابەش کات، ویستی ماوەیەك ئارام بگرێت، بەڵکو هەوازن بە موسوڵمانێتی بێنە خزمەتی و سامان و دەسکەوتەکانیان بداتەوە بە خۆیان، حەڤدە ڕۆژ سەبری لەسەر گرتن، ئیتر کە کەسیان نەهات، دابەشی کردو پشکی ئەو کەسانەی زیاتر دانا، کە نەو موسوڵمان بوون، کەچی دوای دابەش کردنەکە وەفدێکی هەوازن، هاتن و موسوڵمان بوون، پرسیاری گێڕانەوەی کەلوپەلی دەسکەوتەکانیان کردەوە، بەڵام تازە بوو بوو بە موڵکی خەڵکی، بۆیە پێغەمبەرﷺ ڕێزێکی زۆری لە سەرۆکی وەفدەکەی هەوازن، کە ناوی مالیکی کوڕی عەوف بوو گرت و، سامانێکی تری تایبەتی لە بەیتولمال دایێ و، کردیشیەوە بە ئەمیری ئەو کەسانەی هۆزەکەی خۆی، کە موسوڵمان

بوو بوون، دواتریش بە ئەمیری تیرەو هۆزەکانی تری دەروبەریشیان.. ئاوا خوای گەورە دوای ئەوەی شکستێك هات بەسەر موسوڵماناندا، بە سەرکەوتنیان کۆتایی بە غەزای حونەین هێنا، تا بۆیان بسەلمێت، کە سەرکەوتن هەر لە خواوەیە، نەك لە هۆکاری مادیەوە وەك دەفەرموێ: ﴿وَمَا ٱلنَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾﴿الانفال: 10﴾ واتە سەرکەوتن لە غەیری لای خواوە نیە، بە ڕاستی خوای گەورە بە دەسەڵاتەو دانایە..

غــــەزای تەبوك

ئەم غەزایە لە مانگی ڕەجەبی ساڵی نۆیەمی کۆچیدا بوو، لە سەردەمێکی زۆر کەم دەرامەتی و نەهات وقات وقڕیدا بوو، وەختەکەی کاتی پێگەیشتنی بەروبووم و خۆشی هەوارگەو بەرسێبەر

بـوو، خـەڵکی حـەزیان لەبـەر سـێبەرو بـۆن و تـامی بەروبومی باخ و بێستانەکانیان بـوو، پێغەمبـەر ﷺ فـەرمانی بـە ئاشـکراو ڕاشـکاویدا، کـە خـۆ بـۆ غـەزا ئامادە کەن دەڕۆین ! تـا هـەموو موسـوڵمانان خۆیـان بە تەواوی ئامادە کەن، ئینجا داوای لـە هـەموان کـرد خێرو خێـرات بکـەن، ئـەوانیش هـەر یەکـەیان وەکـو کێبڕکێـی ڕازی کردنــی خــوای گــەورەو پێغەمبــەرە مەزنەکـەی ﷺ وەکـو کێبڕکێــی بــەرەو بەهەشــت، کەوتنـە خـۆ، ئەبوبـەکر خـوا لێـی ڕازی بێـت پـێش هـەموویان کـەوتبوو، هەرچـی سـەروەت و سـامانی مابوو هێنابوی، تەنانەت کـە لێیـان پرسـی چیـت بـۆ مـاڵ و منـداڵت هێشـتۆتەوە ؟ فـەرمـوی: ڕەزامەنـدی خواو پێغەمبەری خـوا !! عومـەری کوڕی خـەتابیش خـوا لێـی ڕازی بێـت نیـوەی سـامان و مـوڵکی خـۆی هێنابوو، عوسمانی کوڕی عەففان سێ سەد وشتری بە بارو تفاقی سەربازی تەواوەوە ئامادە کردبوو لەگەڵ

هەزاران دیناردا هێنـابوونی! پێغەمبـەری مـەزن ﷺ دوعای بۆ عوسمان کرد، کە خوای گەورە ڕەزامەنـدی خۆی پێ ببەخشێت.. ئینجا دووڕوویـی ودڵـەڕاوکێی دووڕووەکـان دەرکـەوت ! لـە مـاڵ نەبەخشـین ولـە خۆدزینـەوەیان لـە غەزاکـە، ئـیتر هـەر یەکـەیان بەهانەیەکی پوچەڵی کردبووە سەرمایەی !! لەوانەی کە خوای گەورە هەر هەموویانی لە سورەتی بەرائـەت (تەوبە) دا ئابڕوی بردن کرد..

هـۆی ئـەم غەزایـە ئـەوە بـوو، کـە هـەواڵێك گەیشـتبووە پێغەمبـەر ﷺ، کـە ڕۆمـەکان خۆیـان کۆکردۆتەوەو لە سنوری شامەوە هاتوونەتـە پـێش و گەیشتوونەتە ناوچەی بەلقاء.. ئـیتر ئـەمیش ﷺ بـە سی هەزار موسوڵمانی جـەنگاوەری پیادەو دە هـەزار سـوارەوە ڕووی تێکـردن.. کـە بـە لای کـەلاوەکانی قەومی سـەموددا تێپـەڕی دەموچاوی پیرۆزی خۆی داپۆشی و فەرمانی بە موسوڵمانەکان کرد، کـە خێـرا

بە ناوچەکەدا گوزەر کەن، تا زوو لێی تێپەڕ ببن ! نەشیهێشت کەس ئاوی لێ بخواتەوە، یان لەگەڵ خۆی هەلگرێت ! پێی فەرموون:" نەچنە ناو خانووی ئەوانەوە، کە ستەمیان لە نەفسی خۆیان کرد، مەگەر بە گریانەوە نەبێت، نەبادا ئەوەی دوچاری ئەوان هات، بێتە رێی ئێوەش..

کە گەیشتنە تەبوك فەرمانیدا، بار بخەن.. ئیتر بۆ ماوەی بیست ڕۆژ تەشریفی لەوێ مایەوە، سوپای ڕۆم هەر لە شاری حیمس بوو، بەملاوە نەهاتبوو، ئیتر جەنگ و پێکدادان ڕوی نەدا، بەڵام پێغەمبەری مەزن ڕێکەوتنی لەگەڵ خەلکی ناوچەکانی دەومەو ئەیلەو تەیمائدا بەست و تەشریفی هێنایەوە بۆ مەدینە..

کە تەشریفی لە تەبوك هێنایەوە رەمەزان بوو، دوو ڕووەکان پیلانێکی کوشتنیان دارشتبوو، بەڵام خوای گەورە ئەمی پاراست و ئەوانی ڕورەش کرد،

کە گەیشتەوە مەدینە بینی دوورووەکان مزگەوتێکی دیکەیان بۆ خۆیان دروست کردووە بە بەهانەی ئەوەوە، کە مزگەوتەکەی ئەو دوورە ! بەڵام مەبەستیان ئەوە بوو خەڵکی لە مزگەوتەکەی پێغەمبەری پێشەوا ﷺ دوور خەنەوە !! بۆیە خوای گەورە فەرمانی پێدا کە مزگەوتی دوورووەکان بڕوخێنەو ئاسەواری مەهێڵە.. فەرموی: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا﴾ ﴿التوبة: 107-108﴾ واتە: ئەو کەسانەی مزگەوتێکیان بۆ زیاندان دروست کرد، تا کوفری خۆیانی لێوە بڵاو کەنەوەو، تەفرەقەی پێ بخەنە ناو موسوڵمانانەوەو بۆ ئەوەی بیکەنە سەنگەرو قەڵای

خۆیـان و ئـەو کەسـانە، کـە پێشـتر دژایـەتی خـواو پێغەمبـەری خوایـان دەکـرد، ئینجـا سـوێندی تەئکیـدیش دەخـۆن کـە گوایـە غـەیری چاکەخوازی هـیچ مەبەسـتێکی ترمـان لـە دروسـت کردنـی ئـەم مزگەوتە نەبووە، خوا شایەتی دەدات ئەوانە درۆزنـن قـەت نوێژلـەو مزگەوتـەدا نەکـەیت و نەچـیتە ناویەوە..

ئـەم غەزایـە تاقیکردنـەوەی موسـوڵمانان بـوو، پیـاوی سەرراسـت و دڵسـۆزانیانی لـە دووڕووەکـانی ناویان وەدەرخست، مەشق پێکردنیان بوو لەسەر خۆ ئامادە کردن بۆ جـەنگی دەرەوەی وڵاتـی خۆیـان، کـە لە داهاتووی ژیانیانـدا تووشیان دەبێت! بـەو تێپـەڕ بوونەیان بە جێ و ڕێی سەمووددا راچەنینی ئیمـان و داچڵەکاندنی دەروون و پەنـدو ئامۆژگـاریی ژیانیـان بـوو، کـە بـۆ خـوا لێـبڕێن و نـەهێڵن بکەونـە سـەر ڕەفتاری وەك ئەو ستەمکارانە، تا چارەنوسـتان وەکـو

هی ئەوانی لێ نەیەت! هەروەها رێکەوتنەکەیان لەگەڵ ناوچەو تیرەو هۆزەکانی سەر سنور، ئەمانێکی تری خستنە بەر دەست، کە بۆ دانیشتوان‌و بازرگانانی خۆیان و ناوچەکە بەسوود بوو، ئەمانەش هەمووی داواکاریەکانی سیاسەت و پێداویستیەکانی جەنگی ڕەسمی دەوڵەتی بوون..

ناردنی وەفدەکان

دوای ئازاد کردنی مەککەو کەوتنە بەردەستی موسڵمانان و سەرکەوتنی ئاشکرای ئیسلام و موسوڵمان بوونی تیرەو هۆزی سەقیف ، هەر هەموو عەرەبەکان گەیشتنە ئەو قەناعەتەی، کە ئیتر هیچ مقاوەمەیەکی پێغەمبەری ئیسلامیان (ﷺ) پێ ناکرێت، ئیتر چیدی ناتوانن دوژمنداریتی موسوڵمانان بکەن، بۆیە یەك یەك و دوو دوو، سەرۆك تیرەو هۆزو خێڵەکان دەهاتنە مەدینەو

لەسەر دەستی پێغەمبەری ﷺ نازدار ئیسلامەتی خۆیان ڕادەگەیاند.. بۆیە ساڵی حەوتەمی کۆچی بە ساڵی وەفدەکان ناسراوە، ئەمانەش هەموو نیشانەی نهێنی ئەوە بوون، کە پێغەمبەری پێشەواو سەروەرﷺ ئەرکی خۆی هێناوەتە جێ و سەرکەوتنی تەواوی بەدەست هێناوە، بۆیە سورەتی سەرکەوتن (نصر)ی بۆ هاتەخوارەوە: ﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١ وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا﴾ واتە: ئەگەر سەرکەوتنی خوایی هات و مەککە ڕزگار کرا، دیتت وا کۆمەڵ کۆمەڵ دێنە دینی خواوە. سوپاس و ستایشی خوای خۆت بکەو داوای لێبوردنی لێ بکە بەڕاستی ئەو تۆبەوەرگرە..

بەناوبانگترین وەفد، کە هاتنە خزمەت پێغەمبەرﷺو موسوڵمان بوون، بریتی بوون لە وەفدی بەنی تەمیم، کە زوبرەقانی کوڕی بەدرو ئەقرەعی کوڕی حابسیان تێدا بوو، وەفدی عبدالقەیس، کە الجاروودی کوڕی عەمریان تێدا بوو، هەروەها وەفدی بەنی حەنیفە، کە موسەیلەمەی کەززابیان تێدا بوو، وەفدی نەجران، کە مەسیحی بوون هاتن.

وورە وور[1] لەگەڵ جولەکەکان

کاتێك پێغەمبەرﷺتەشریفی برد بۆ مەدینە ئەو کاتە سێ تیرەی جولەکەی گەورەی تێدا بوو، کە دوای چەوساندنەوەیان لە لایەن ڕۆمەکانەوە لە شامەوە هاتبوونە نیوە دۆرگەی عەرەب، ئەوانیش

[1] یەکلایی کردنەوەی حسابات (تصفیة الحساب) !! (و).

بەنو قەینوقاع و بەنو نەزیرو بەنو قورەیزە بوون، پێغەمبەر ﷺ بانگهێشتی کردبوون بۆ ئیسلام، بەڵام وەدەنگ بانگەوازەکەیەوە نەهاتبون ، بەڵام بووبون بە هاوپەیمان، بە پێی ڕێکەوتنی نێوان ئەوان و پێغەمبەر ﷺ دەبوو هەردوولا دۆستایەکی یەکتری بپارێزن و خیانەت لەیەکتری نەکەن، ئەمە جگە لەوەی کە ئەوان ئەمانی تەواویان وەرگرتبوو، کە بۆیان هەیە لەسەر دینی خۆیان بمێننەوەو سەروەت و سامانی خۆیان بە دەست خۆیانەوە گەشەو نەشونما بکات، پێغەمبەر ﷺ بەردەوام بە ڕەفتاری ڕاست و دادی پێغەمبەرانە لەگەڵیان دەجوڵایەوە، ئەگەرچی ئەوان زۆر بە کەمی سەرڕاست دەبوون، ئەوان هەرچەندە هەموو وەسفێکی پێغەمبارایەتی ئەمیان ﷺ لە تەوراتی خۆیاندا زانیبوو، تەوراتیان دەخوێندەوەو ڕۆژانەش پێغەمبەری خوایان ﷺ دەبینی کەچی باوەڕیان هەر

پێی نەهێنا و لە ژێرەوەش بە هەموو دوژمنە سەرسەختەکانیەوە پەیوەست دەبوونەوە ! کە بۆیان دەلوا دوژمنایەتی خۆشیان بەرامبەری ڕادەگەیاند، کە بۆیان نەدەکرا، یان نەیاندەوێرا دوژمنانی تریان لێ هان دەدا ! لە ڕەنجێکی بێ هودەی بەردەوام دا بوون بۆ وەستاندنی کاریگەریی بانگەوازەکەی، بەلام سەرەنجامی ئەم ڕەفتارە نالەبارانەیان جاربۆجار ئالقەی ئازادی و ئەمانەکەیان لەسەر تەسکتر دەبۆوە، کە پەیمانەکەیان هەلوەشاندەوە بواری ئەوە نەما ڕەفتاری نەرم لەگەلیاندا بەردەوام بێت، بۆیە ئیتر پێغەمبەر ﷺ ویستی ورەوریان لەگەلدا بکات و ڕێی خیانەتی دیکەیان لێ بگرێت.. ئەویش بەم شێوەیە:

1ـ بەنوقەینوقاع: زێڕینگەرێکیان تەعەدای لە ئافرەتێکی موسولمان کرد دوای ئەوەی، کە بە زۆر ویستی پەچەی پێ لادات و دەموچاوی پێ

رووت کات[1] ئیتر هاواری کردە موسوڵمانان، موسوڵمانێك بە هانایەوە هات جولەکەکەی کوشت، جولەکەکانی تر موسوڵمانەکەیان دەستبەجێ کوشتەوە، ئیتر هەردوو لای کەوتنە کۆکردنەوەی هێزی جەنگ و بەرامبەر یەکتری وەستانەوە، جولەکەکان هەزار پیاوی چەکدار دەبوون، پێغەمبەر (ﷺ) بە هێزی موسوڵمانان چواردەوری جولەکەکانی گرت و ویستی تۆڵەیان لێ بکاتەوە، بەڵام عبداللەی کوڕی ئەبو سەللول سەرۆکی دووڕووەکان، کە جولەکەکان دۆستی دڵسۆزی بوون و لە شەڕدا پشتیوانیان لە یەکتری دەکرد، خۆی گەیاندە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و

1ـ لە سەرچاوەکانی سیرەدا هاتووەکە نەیکرد، بێ ئاگابوونی خۆی لە پشتەوە داوێنی کراسەکەیان بە درك بە ناوشانیەوە بەستەوە، کە هەستایە سەرپێ عەورەتی دەرکەوت، هاواری کرد: ئەیهاوار موسوڵمانینە.. (و).

واسیتەی بۆ کردن، ئەو ئایەتە لەو هەڵوێستەی ئەودا هاتە خوارەوە کە دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ﴾ ﴿المائدة:51﴾واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە، جولەکەو دیانەکان مەکەن بە دۆست و لایەنگری خۆتان، ئەوان خۆیان هەندێکیان سەرپەرشتیارو پشتیوانی یەکترن، هەر کەس لە ئێوە لایەنگرییان بکات ئەوە حوکمی وەکو حوکمی ئەوان دەبێت.. ئیتر پێغەمبەر ﷺ دەری کردنەوە بۆ ناوچەی ئەزروعاتی شام کە هەرە لەوێوە هاتبوونە دورگەی عارەبەوە..

2 ـ بەنونەزیر: هۆزێك بوون یەکێکیان موسوڵمانێکی کوشتبوو، پێغەمبەر(ﷺ) بۆ وەرگرتنی خوێنەکەی چووە لایان، تا بە پێی ئەو

ڕێکەوتنەی لە نێوانیاندا هەیە چارەسەری کێشەکە بکەن، سەرزارەکی خۆیان وا نیشاندا کە ڕازین، بەڵام لەو کاتەی ئەو ﷺ لە بن دیواری ماڵێکیاندا وەستابوو پلانیان کێشا تاوێرە بەردێکی بەسەردا بەردەنەوەو بیکوژن، بەڵام خوای گەورە وەحی بۆ ناردو لە پلانەکە ئاگاداری کردەوەو بە خێرایی گەڕایەوە بۆ مەدینەو هێزێکی جەنگاوەری گەورەی کۆکردەوەو چووە بۆیان، تا ماوەی چەندین ڕۆژ گەمارۆی دان، ئەوانیش خۆیان لە قەڵاو قوڵلەی قایمی خۆیان نابوو، بەڵام خوای گەورە ترس و بیمێکی زۆری خستە ناو دڵیان و تۆقین! ئیتر داوایان لە پێغەمبەر ﷺ کرد کە نەیانکوژێت و ڕێیان بدات ئەمانیش لە ناوچەکە دوور کەونەوە، بەو مەرجەی ڕێیان بدات غەیری چەك چییان پێ هەڵگیرا لە کەلوپەل و سەروەت و سامانی خۆیان

بــە بــاری ووشــتر لەگــەڵ خۆیــان ببــەن، پێغەمبەریش ﷺ رازی بوو، کە وا بکەن و بچنە خەیبەر.. ئەوی بۆیان نەچوو حوکمی فەیئی وەرگــرت، کــە پێغەمبــەر ﷺ بەســەر هــەژارو دەسکورتی موسوڵمانانیدا دابەش دەکاتەوە.. واشی کرد، ئەمەش ساڵی چواری کۆچی بوو، ئایەتەکانی سەرەتای سورەتی (الحشر)یش لەسەر ئەم ڕوداوە دابەزین..

3ــ بــەنوقورەیزە: هەنــدێك لــە جولەكــەكانی بەنونــەزیر كەوتبوونــە دنــەدانی حزبــەكان دژی پێغەمبــەر ﷺ و بانگەوازەكــەی تینیشــیان بــۆ بــەنوقورەیزە هێنــابوو، كــە دەبــێ پەیمانەكــەتان لەگەڵ محمددا (ﷺ) هەڵوەشێننەوەو بێنــە پاڵ نەیارانی پێغەمبەر ﷺ تا قەناعەتیان پێ كردن، بــەڵام زۆر زوو هەواڵەكــە گەیشــتەوە بــە پێغەمبــەر ﷺ، كــە ئــەمانیش پەیمانەكــەیان

هەڵوەشاندۆتەوەو پەیمانێکی تری دوژمنکارانەیان لەگـــەڵ جولەکـــەو تـــیرەو هـــۆزە نەیارەکانـــدا بەستووە، کە شەڕی ئەحزاب ڕوویدا جولەکەکانی بـــەنوقورەیزە چـــوونە لای دوژمنـــان، بـــەڵام حزبـــەکان شـــەڕەکەیان دۆڕانـــدو خـــوای گـــەورە پێغەمبەرە خۆشەویستەکەی خۆی ﷺ سەرخست، ئینجـا نـۆرەی ئـەوە هـات، کـە بێتـەوە سـەر بەنوقورەیزەو حساباتێکی وردیـان لەگەڵدا بکات، بۆیە بە لەشکرێکەوە چووە سەریان و بۆ مـاوەی بیستو پێنج شـەو گـەمارۆی دان، تـا تینیـان بـۆ هاتو تـرس و بیمێکـی زۆریـان لـێ نیشت، ئینجا داوایان کرد ئەبولوبابـە، کە یاوەرێکی پێغەمبـەر بوو ﷺو پێش ئیسلامەتیشی دۆستی شەرابنۆشی ئـەوان بـوو، ووتیـان بـا ئـەو بێتـە لامـان و قسەی هـــەردوولامان بێنێـــت و ببـــات، ســـەرەنجام پێغەمبـــەر ﷺ هەرچـــەندە ســـەعدی کـــوڕی

مـــەعازیش واســـیتەی بـــۆ کردبـــوون، بـــەڵام پێغەمبـــەرﷺ حـوکمی کوشـتنی پیاوەکانیـان و بردنـــی ژن و منداڵـــەکانیانی دا، حوکمەکـــەش بەسەر زیاتر لە حـەوت سـەد پیاویانـدا جێبـەجێ کـرا، لـە باسـی ئـەم روداوەدایـە کـە خـوای گـەورە لەســـورەتی الاحزابـــدا دەفـــەرموێ: ﴿ وَأَنزَلَ ٱلَّذِينَ ظَٰهَرُوهُم مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ مِن صَيَاصِيهِمۡ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعۡبَ فَرِيقٗا تَقۡتُلُونَ وَتَأۡسِرُونَ فَرِيقٗا ﴿٢٦﴾ وَأَوۡرَثَكُمۡ أَرۡضَهُمۡ وَدِيَٰرَهُمۡ وَأَمۡوَٰلَهُمۡ وَأَرۡضٗا لَّمۡ تَطَـُٔوهَاۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٗا ﴾

﴿الأحـــزاب:26ـــ27﴾ واتـــە: خـــوای گـــەورە ئـــەو کەســـانەی لـــە خـــاوەن پەیامـــە ئاسمانیـــەکان (بـــەنوقورەیزە) تێکشـــکاند، کـــە پشـــتیوانی قورەیشیان دژی ئێوە کـرد لـە قـەڵاو قوڵلـەکانیان

هێنانیە خوارەوە و ترس و بیمی هاوێشتە دڵ و دەرونیان، ئێوەش ئەوەبوو، کە کۆمەڵێکتان لێ کوشتن و کۆمەڵێکی ترتان لێ بەدیل گرتن.. ئیتر جێ و رێ و خاك و زەوی و زاریانی خستە دەست ئێوەو سەروەت و سامانیانی بۆ ئێوە جێ هێشت، هەروەها شوێن و رێی وا کەوتە بەردەستتان (خەیبەر) کە پێشتر پێیدا نەڕۆیشتبوون، خوای گەورە خاوەن دەسەڵاتەو بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە..

4 ـ جولەکەکانی خەیبەر: لە ساڵی شەشەمی کۆچیدا دوای ئەوەی پێغەمبەر ﷺ لە رێکەوتنی حودەیبییە گەڕایەوەو مەدینە، زانی، کە چۆن جولەکەکانی خەیبەر فاك و فیکیان کردبوو لەگەڵ قورەیش و نەیارانی تری ئیسلامدا بەرەیەکیان دروست کردبوو، هەندێکیشیان لەوانە بوون کە پێشتر بۆ خەیبەر دەرکرابوون، بەڵام

وازیـان لـە پیلانگێڕانـی خۆیـان نـەهێنابوو، بـە تایبەتی کە لـە شـەڕی ئەحزابـدا لـە بەرژەوەنـدی بەرەی کوفر بووبوونە سەرچاوەی قسەوقسەلۆکی شەڕی واتەواتی ناو مەدینە.. بۆیە پێغەمبـەرﷺ لە موحەڕەمدا هێزێکی گەورەی پێکەوەناو چووە سەریان، خوای گەورەش بەڵێنی فەتحی پێدا بـوو، کە پێی فەرموبوو: ﴿وَأَثَٰبَهُمۡ فَتۡحٗا قَرِيبٗا ١٨ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةٗ يَأۡخُذُونَهَاۗ ﴾﴿الفتح،18-19﴾ واتە: خـوای گـەورە فـەتحێکی زۆر نزیـك و ئاسـای پـێ بەخشـین و دەسکەوتێکی زۆریشیان چنگ کەوت..

هـاتنی ناکـاوی پێغەمبـەر ﷺ بـۆ خەیبـەر بـووە مایەی دڵەڕاوکێ و تۆقینیان، بۆیە خێرا لە قەڵاکـەی خەیبەردا خۆیان قایم کـرد، موسوڵمانان گـەمارۆیان دان، بەڵام ئەوان زوو ناچار بوون داوای ڕێکـەوتنێکی تـر لـە پێغەمبـەر ﷺبکـەن ! لەگەڵیانـدا ڕێکـەوت،

بـــەڵام هـــەر بـــە کشـــانەوەی هێـــزی موســـوڵمانان ڕێکەوتنەکەیان پێشێل کرد، ئەمجارە پێغەمبەر ﷺ هاتـەوە سـەریان و پیـاوو ژن و منـداڵی لـێ بـە دیـل گرتن، ویستی دەریان کاتەوە، بەڵام ئەوان هانایان بۆ هێنـــاو تەئکیـــدیان کـــردەوە، کـــە ئـــەمجارە بـــە ڕێکەوتنەکـــەوە پابەنـــد دەبـــن، لـــە بەنـــدی ڕێکەوتنەکـەش ئـەوە بـوو، کـە نیـوەی بەرهـەمی چـــاندنی خۆیـــان بدەنـــە پێغەمبـــەر ﷺ ئـــیتر پێغەمبەر ﷺ ڕێی بە مانەوەیان دایەوە..

لـەو ئافرەتانـەی گیرابـوون یـەکێکیان سـەفییەی کچـی حویـەی کـوڕی ئەختـەبی سـەرۆکیان بـوو ! مێردەکەی کوژرابوو، پێغەمبەر ﷺ بە هیوای نزیـک کردنـــەوەی بـــاوك و عەشـــیرەتەکەی، داوای لـــێ کـــرد

موسـولْمان ببێـت و شـووی پـێ بکـات، ئـەویش موسولْمان بوو، پێغەمبەریش ﷺ مارەی کرد[1] ..

لە کاتی ئەم غەزایەدا بوو، کە جەعفەری مامی پێغەمبـەر ﷺ و یاوەرەکانی هاوڕێی لـە حەبەشـەوە هاتنـەوە بـۆ مەدینـە، کـە پێشـتر کۆچیان بـۆ ئـەوێ کردبوو، هەر لە کاتی ئەم غەزایەدا بوو کە زەینـەبی کچـە جولەکـە گۆشـتی ژەهـراوی کـراوی دا بـە پێغەمبـەر ﷺ ، بـەڵام خـوای گـەورە پیلانەکـەی پوچەڵ کـردەوە کـردو پێغەمبـەرە خۆشەویستەکەی خۆی ﷺ قوتار کرد..

1ـ ئـیتر هـەموو یاوەرەکـان ئەوانـەی کـە دیلیـان لابـوو هەموویان ئازادیان کردن، چونکە پێیان شەرم بوو ژنبراکانی پێغەمبـەریان بە دیلـی لـە لا بێت ! ئەمـەش کاریگەرییـەکی گەورەی کردە سەر دەرونی حویەی باوکی و جولەکەکانی تر، بەڵام هەر لەسەر گومڕایی خۆیان مانەوە.. (و).

دوای غەزای جولەکەکانی خەیبەر، چووە سەر جولەکەکانی تریش، کە لە وادی القوراو تەیماء و فەدەك بوون و ڕێکەوتنی لەگەڵدا کردن و تەشریفی هێنایەوە بۆ مەدینە..

جولەکەکان هەر وا بە پیلانگێڕیی خۆیان لە ناو موسوڵمانانی نیوەدورگەی عەرەبدا مانەوە، تا ئیتر لە زەمانی عومەری کوڕی خەتتابدا بە یەکجاری دەرکران، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموو بووی، کە ﴿لا يَبقى فيها دِينان﴾ واتە دوو دین نابێت لە نێوەدورگەی عەرەبیدا هەبن..

حەجیماڵئاوایی

ڕاسترین بۆچوون ئەوەیە کە حەج لە ساڵی نۆیەمی کۆچیدا فەرز کرا، پێغەمبەر ﷺ ئەبوبەکری سددیقی (خوا لێی ڕازی بێت) بە ئەمیرێتی سێ سەد پیاوەوە نارد، کە هەواڵ بدەنە

خەڵکی مەدینە، کە لە ڕۆژی قوربانیدا هاوار لەو خەڵکە بکەن، کە لەم ساڵەوە ئیتر نابێت موشریك بچێتە مەککەوەو حەج بکات، نابێت کەسیش تەواف کەعبە بە ڕوتی بکات، پاشان عەلی کوڕی ئەبو تاڵیبیشی (خوا لێی ڕازی بێت) بۆ هەمان مەبەست نارد...

ئەم حەجە پێشەکیەکی حەجیماڵئاوایی بوو، کە پێغەمبەر ﷺ لە ساڵی داهاتوودا کردی، کە نیەتی حەجی هێنا خەڵکەکەی ئاگادار کردەوە، کە دەیەوێت بچێت بۆ حەج. ئیتر خەڵکێکی زۆری خەڵکی مەدینەو دەوروبەری خۆیان ئامادە کردو لە خزمەتیدا چوون، لە ڕێگاش هەرچی توانای حەجی بوو لە خزمەتیدا کەوتە ڕێ.. لەم حەجەیدا خێزانە بەڕێزەکانیشی لەگەڵ خۆیدا بردن..

لەم حەجی ماڵئاواییەدا پێغەمبەر ﷺ زۆر جاران وتاری دا، لە مەککە، لە نەمرە، ڕۆژی عارفە،

لە مینا، خەڵکی فێری چۆنیەتی ئەنجامدانی حەج دەکرد، هەموو ئەو ڕەفتارە جاهیلییانەی بۆ ڕاست دەکردنەوە کە هێشتا مابوون، یان ئەو یاسایانەی، کە عەرەبەکان خویان پێوە گرتبوو، ئیسلامیش پێی ڕازی نەبوو، وەکو نەسیئ [1] ..

پێغەمبەر بەردەوام ئامۆژگاری دەکردن، شتی بیر دەخستنەوە، بنەما سەرەکیەکانی دینەکەی بۆ باس دەکردنەوە، بە تایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە عەقیدەوە هەبوو، یان پەیوەندی موسوڵمانان بە موسوڵمان و غەیرە موسوڵمانەوە، یان گوێڕایەڵی کاربەدەستانی موسوڵمانی خۆیان، هەروەها ئەوەی پەیوەندی بە خێزانەوە هەبوو، باسی ماف و ئەرکەکانی هەر لایەنێکی لە هاوسەرەکان بۆ

---

1 ئەوە بوو کە بە کەیفی دەسەڵاتداران، ئەمساڵ شتێکیان حەرام دەکرد، ساڵێکی تر حەڵاڵیان دەکرد، یان بە پێچەوانەوە ! (و).

دەکردنەوە.. زۆری جەخت لەسەر پابەندبوونەوەیان کردەوە بە قورئان و سوننەتەوە، پێی فەرموون، کە چۆن بانگەوازەکە هەڵدەگرن و دەیگەیێننەوە، داوای لێ دەکردن شایەتی بدەن لەوەی ئەم ﷺ پەیامی خوای پێ گەیاندن، ئامۆژگاری کردن، ئەو ڕاسپاردەی لەسەر شانی پیرۆزی بوو گەیاندی و هەموو شتێکی بۆ ئەمان ڕوون کردەوە، پێی فەرموون؛ لەوانەیە من دوای ئەمساڵ جارێکی تر لەم جێیەدا نەتانبینمەوە، ئیتر ئامۆژگاریەکی دیاربوو، کە ئامۆژگاری کەسێکە، کە ماڵئاوایی دەکات و نایبیننەوە !!

دوای گەڕانەوەی لە حەج، لە مەدینە نەخۆش کەوت و لە مانگی ربیعی یەکەمی ساڵی دەیەمی کۆچیدا دوای ژیانێکی پڕ بەرەکەت و فەڕی خوایی، پڕ لێوەشاوەیی پێشەوایەتی و ئارامگریی سەردارانەو پاڵەوانێتی و جوامێریی ڕەسەن کۆچی دوایی کرد،

درودی خـوای لەســەر.. ژیــانی پــیرۆزی دەقــاودەق چەسپاندنی قورئانەکە بوو..

بڵاوبونەوەی ئیسلام

دوای پێغەمبەر (ﷺ) ئەبوبەکری سددیق بوو بە خەلیفە ئینجا دوای ئەو عومەری کوڕی خەتتاب، دوای ئەویش عوسمانی کوڕی عەففان، ئینجا عەلی کوڕی ئەبو تالیب (خوا لێیان ڕازی بێت)، ئەمانە خەلیفە ڕاشیدەکانی دوای ئەو زاتە پیرۆزەن ﷺ، ئەم بەڕێزانە ئەوانەن، کە دەرهەقیان فەرمانی بە ئوممەتەکەی کرد، کە شوێن سیرەی پاکی ئەمان کەون و ڕێ ی ئەمان بگرنەبەر[1]..

ئیسلام لە ماوەیەکی کەمدا بە پشتیوانی خوای گەورەو بە جیهادی نەپساوەس، ئەو یاوەرە بەڕێزانەی پێغەمبەر ﷺ زۆر زوو بڵاوبۆوە، یاوەران

---

1. وەکو کە لە حەدیسی سەحیحی ئیمامی ترمزی و ئیبنو حیببباندا هاتووە.. (و).

گەیانـدیان بـە تـابعین و ئـەوانیش جوامێرانـە وەك، کە شیاوە ئاڵای یەکخواناسیەکەیان بـە هەرچـوار لای جیهانــدا بــڵاو کــردەوە، وەنــەبێ بــڵاو بوونــەوەی ئیسلامەکە بە شمشێری جیهادەکەی بووبێـت، وەکو کـە دوژمنــانی خــوا دەیڵــێن، بــەڵکو بــە دوو هــۆی سەرەکی بوو:

یەکەم: هۆکارە زاتیەکانی خودی ئیسلام، وەکو سادەو ئاســانی عەقیدەکــەی و ئیعتیمــاد کردنــە ســەر زیریی، هــەروەها ئاسـانی خـوا پەرسـتنەکانی، کـە لەگــەڵ سروشــت و واقیعــی هــەموو مرۆڤێکــدا دەگونجا.. هـەروەها تێـر کردنـی لایـەنی مـاددی و ڕۆحــی مــرۆڤ و پارســەنگ ڕاگـرتنی هـەردوکیان، یان گشتگیریی پەیامەکەی، کـە بـارودۆخی ژیـانی هــەموو کەسـێکی لــە هــەموو چـین و توێــژێکی کۆمـــــەڵگاکان دەگرتــــەوە!! یـــــان ئاڕاســــتە

شەرعیەکانی، کە هەموو بارودۆخێکی دنیایی و قیامەتی مرۆڤایەتی لەخۆ گرتووە...

دووەم: بارودۆخی ناهەمواری ئەو وڵات و هۆزو گەلانەی ئیسلامیان پێ دەگەیشت، کە پڕ بوو لە ستەم و خراپەکاریی، کە هەموو گۆشەیەکی ژیانی مرۆڤایەتی تاریك کردبوو، خەڵکی چاوەڕوانی ڕزگاریخوازێك بوون، چاوەڕوانی کەسێك، پەیامێك، کۆمەڵێك بوون لەو پشێوی و نالەبارییە دەریان بهێنێت، ئیتر لە ئیسلامەکەدا خۆیان دەدۆزیەوە، ئومێدیان تێ دەگەڕایەوە، بۆیە تاك و کۆ سەرپشکانە و سەربەستانە ڕۆژانە بەڕیز دەهاتنە ناو دینەکەوە..

ئیسلام هەرگیز باوەڕی بەوە نەبووە بە زۆری شمشێر دینەکە بدات بەسەر خەڵکیدا، چونکە دڵنیایی لە ناخی شوێنکەوتوانیدا ڕواندبوو، کە دین بە زۆر نادرێت بەسەر کەسدا.. لەوسەردەمەو لە

زەمانەکانی دوایـیدا ئـەوە لەبەرچاوی خـەڵکی ڕوون بوو، کە لە سـەرەتای دینەکـەوە چۆن بانگەوازەکـەی لەگـەڵ لاوازی و بـێ دەسـەڵاتی شـوێن کەوتوانیـدا، لەگـەڵ موسـتەزعەفی موسـوڵماناندا چۆن تەشـەنەی دەکـرد و دەسـەڵاتدران لەبـەر دەم بڵاوبوونەوەیـدا مات ومەلول، دەسەوسان و بـێ دەسـەڵات دەوەستان.. بەزۆر فەرز نەکردنی دین، سیماو کرۆکی بانگـەوازی خواییـە، نـوح دەیفـەرموو: ﴿أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَارِهُونَ﴾ ﴿هـود:28﴾ واتـە: چـما بـەزۆر پێیـەوە پابەندتان دەکەین و بەسەرتانیدا دەدەین لەکاتێکدا، کـە خۆتـان ناتانـەوێت و دەیبـوغزێنن ؟ یـا کـە لـە پەیامی قورئانەکەشدا بە پێغەمبەری ﷺ دەفەرموو: ﴿أَفَأَنتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ ﴿یـونس:99﴾ واتـە: بۆچـی دەشـێت خـەڵکی ناچـار کەیت، تا موسوڵمان بـبن ؟! یـان: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد

تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ ﴾ ﴿البقرة: 256 ﴾ واتە: بە هیچ شێوەیەك زۆرەملێ لە دین وەرگرتندا نیە، خۆ ڕێی ژیریی لە گومڕایی جوێ بۆتەوە..

دەربارەی ئەو حەدیسەش، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ) رواه البخاری و مسلم واتە: فەرمانم پێدراوە کە جەنگ بەرامبەر خەڵکی بکەم، تا دەڵێن: لا اله الا الله، ئەگەر ووتیان، ئەوە ئیدی خوێن و سامانیان لە من حەرام دەبێت، مەگەر بەپێی ئەو شایەتمانە، ئیتر لێپرسینەوەشیان لای خوای گەورەیە.. مەبەست لەوە نیە، کە شایەتمان هێنانی خەڵکی بۆ خۆی پاڵنەری جیهاد کردنەکەیە، ئا چونکە مەبەستەکە لەوەیە، کە ووتنی شایەتمانەکە کۆتایی ململانێکەیە، خۆ پێشتر

باس لەوە کرا، کە ئامانجی جیهاد بەرگریی کردنە لە عەقیدەو بەها پیرۆزەکانی ئیسلام و، دابین کردنی هێمنی خەڵکی و مسۆگەرکردنی ئازادی بانگەوازەکەو ئەمانی ئەو مسوڵمانانەیە، کە بەهۆی مسوڵمان بوونیانەوە توشی سەدان کێشە کراون .. هەرکەسێك شەڕ بە موسوڵمانان بفرۆشێتا یان ئەمنیەتیان لێ بسێنێتەوەو ڕێی بانگەوازە خواییەکەیان بگرێت، جەنگی دژ بەرپا دەکرێت، تا شەڕ دەوستێنێت و ئیسلامەکە قبوڵ دەکات[1] .. ئەمەش تەفسیری ئەو ئایەتانەیە، کە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ قَـٰتِلُوا۟ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ ٱلْحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ حَتَّىٰ يُعْطُوا۟ ٱلْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَـٰغِرُونَ ﴾ التوبة: 29 واتە: لەگەڵ ئەو کەسانەدا بجەنگن، کە

---

1 وەك سیستمی دەسەڵاتداریی وولاتەکە.. (و).

باوەڕیـان بـە خـواو بـە ڕۆژی دوایـی نیـەو ئـەوە بـە حەرام دانانێن، کە خوای گەورە بە حـەرامی دانـاوەو بەرنامەی دینە ڕاستەکە وەرنـاگرن، لەوانـەی خـاوەن کتێبی ئاسمانین و پەیامی خواییان بۆ هاتووە، تا مـل لێ دەنێن و ملکەچانە جزیەکە دەدەن[1] ..

منداڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

پێغەمبەر ﷺ حەوت منداڵی هەبووە سێ کوڕو چوار کچ:

قاسم و عبدالله و ئیبراهیم، کچەکانیش زەینەب و روقەییـە و ئـوم کەلسـوم و فاتیمـە.. هـەموویان لـە

1 ئاشکرایە کە وەرگرتنی جزیەکە کۆتایی بەشەڕ دەهێنێت، نەك ناچار کردنـی بەرامبەرەکـە لەسـەر موسـوڵمان بـوونی.. جزیەکەش پاڵنەری جیهادەکە نیە، بـەڵکو نیشـانەی تەسـلیم بوونـە بــە دەسـەڵاتی سیسـتمی ئیسـلامی، نــەك وەرگـرتنی عەقیدەو پەرستنەکەی.. (و).

خەدیجـەن، جگـە لـە ئیـبراهیم، کـە لـە ماریـەی قیبتیە..

1- القاسم: یەکەمین منداڵێتی و بە ناوی ئەمەوە بە ﷺ دەوترا ئەبو القاسم، پێش پێغەمبەرێتی لە مەککە لە دایک بوو، هەر لە مەککەو پێش پێغەمبەرێتیەکەی پێغەمبەر ﷺ کۆچی دوایی کرد.. هەندێك گوتویانە، دوای پێغەمبەرێتیەکە بووە..

2- عبدالله: ئەمە بە نازناوی تەییب و تاهیر ناسراوە، پێش پێغەمبەرێتی لە دایك بوو، لە تەمەنی شیرەخۆرەییدا کۆچی دوایی کرد.

3- ئیبراهیم: لە ساڵی هەشتەمی کۆچیدا لەدایك بوو، پێش ئەوەی دوو ساڵ تەمەن تەواو کات، کۆچی دوایی کرد، دەربارەی کۆچی دوایی و خەمی ئەمە، کە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی:

(وإنا بك لمحزونون) بوخاری و موسلیم و ئەبو داود.. واتە بە مردنت خەمبارین..

4ـــ زەینـــەب: کچـــە گـــەورەی بـــوو، پـــێش پێغەمبەرێتیەکەی لە دایك بوو، شووی کرد بە کوڕە پورێکی خۆی، کە ناوی ئەبو العاسی کوڕی الرەبیعە، لە مەدینە لە ساڵی هەشتەمی کۆچیدا کۆچی دوایی کرد، کچی ئەم، کە ناوی ئومەیمە بوو دوای کۆچی دوایی کردنی فاتیمەی کچی پێغەمبەر ﷺ ، شووی کرد بە عەلی کوڕی ئەبو تالیب..

5. روقەییە: پێش پێغەمبەرێتی لەدایك بوو، هەر لەمەککە عوتبەی کوڕی ئەبو لەهەبی مامی پێغەمبەر ﷺ خواستی، بەڵام دوای ئەبو لەهەب، کـــە ئایـــەتی زەم کردنـــی ﴿تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ لە قورئاندا هاتە خوارەوە، بە کوڕەکەی

خۆی بە تەڵاقدان دایەوە، ئینجا شوی کرد بە عوسمانی کوڕی عەففان و پێکەوە کۆچییان بۆ حەبەشە کرد، دواتریش بۆ مەدینەو لەوێ پێش غەزای بەدری گەورە کۆچی دوایی کرد..

6ـ ئوم کەلسوم: پێش پێغەمبەرێتی لەدایکبوو، عوتەیبەی کوڕی ئەبو لەهەبی مامی پێغەمبەرﷺ خواستبووی، بەڵام کە ئایەتەکانی قورئان لەسەر ئەبو لەهەب هاتە خوارێ عوتەیبەی ناچار کرد دەست لە ئوم کەلسومی دەزگیرانی هەڵگرێت، ئەمیش لە مەدینە شوی بە عوسمانی کوڕی عەففان کرد دوای ئەوە، کە روقەییەی خێزانی، کە هەر خوشکی ئەم بوو کۆچی دوایی کرد.. بەڵام ئەمیش دوای شەش مانگ لە شوو کردنەکەی بە سەیدنا عوسمان کۆچی دوایی کرد..

7 ـ فاتیمە: پێش پێغەمبەرێتی لەدایکبوو، ساڵی دووەمی کۆچی عەلی کوڕی ئەبو تاڵیبی ئامۆزای پێغەمبەر ﷺ خواستی، دوای کۆچی دوایی پێغەمبەر ﷺ بە شەش مانگ ئەمیش کۆچی دوایی کرد.. حەسەن و حوسەین خوا لێیان ڕازی بێت، کە گەورەی لاوانی بەهەشتن منداڵی ئەمن، کە زۆرینەی ئالو بەیتیان لێ کەوتۆتەوە..

خێزانەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

زۆر ڕێسای نەریتی ژن هێنانی عارەبەکانی پێش ئیسلام، هەر وەکو ڕێسای نەریتی نەتەوەکانی تر وابوون، چەند ژنییان بویستایە دەیانهێنا، ژمارەیەکی دیاری کراویان لا نەبوو، ئەمەش هەر وا بەردەوام بوو، تا کاتی هاتنی ئیسلام، پێغەمبەریش

دوای کۆچی دوایی خەدیجەی خێزانی چەندین ژنی هێنا..

که له ساڵی هەشتەمی کۆچیدا فەرمانی خوای گەورە بۆ دیاری کردنی چوار ژن بۆ پیاوێك هات، هەر یەك لە ئەسحابەکان ئەوی لە چوار ژن زیاتری هەبوو، تەڵاقیان دان و چواریان هێشتنەوە، بەڵام پێغەمبەر ﷺ خوای گەورە فەرمانی پێدا، کە ئەوانەی لە عیسمەتی ئەودان بیانهێڵێتەوە، چونکە ئەگەر تەڵاقیان بدات بۆیان نیە شوو بکەنەوە بە کەس، چونکە بە شوو کردنەکەیان بە پێغەمبەرﷺ، بوونەتە دایکی هەموو موسوڵمانان، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ ٱلنَّبِيُّ أَوۡلَىٰ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ مِنۡ أَنفُسِهِمۡۖ وَأَزۡوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَٰتُهُمۡۗ ﴾ ﴿الاحزاب: 6﴾ واتە: پێغەمبەر ﷺ لە خودی موسوڵمانەکان بۆیان لە پێشترە وەك لە خۆیان، خێزانەکانیشی دایکی

ئـەوانن.. هـەروەها: ﴿وَلَآ أَن تَنكِحُوٓاْ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا﴾ ﴿الاحـزاب:53﴾ واتـە: پـاش خۆشـی بـە هـیچ شـێوەیەك و هـەتا هەتایـە نابێـت ژنـەكانی مـارە بكەنەوە..

ژن هێنانی پێغەمبەر ﷺ بـە هـیچ شـێوەیەك بـە مەبەستی حەزو هەواو هەوەس نەبووە، چونكە ئـەو ژیانە سادەو هەژارانەی ئەو تێیدا ژیاوەو، ئـەو كۆڵی بەرپرسێتیە گەورەیەی لەسەر شانی پیرۆزی بووە لە كـاری بانگـەوازیی خـوایی و پێكـەوەنانی كۆمەڵگـەو بـەڕێوەبردنی كاروبـاری سیاسـی و جـەنگ و ئاشـتی كۆمەڵگەكـەو خـۆ ئامـادە كـردن و جیهـادو بـەرەنگار بوونـەوەی هێـرش و پـەلاماری دوژمنـان و پوچـەڵ كردنـەوەی پیلانـەكانیان، ئەمانـە جگـە لـەوەی كـە هەمیشە ئەو ﷺ هۆشی لای قیامەت و دیداری خوای خـاوەنی بـووەو، فـەزڵی ڕۆژی دوایـی داوە بەسـەر

ژیانی دنیایدا.. ئەم پلەو بەرپرسێتیەی ڕۆژانەی تەمەن بواری ئەوەی بۆ نەکردۆتەوە خۆی بۆ ئارەزوی جەستە تەرخان کات، یان هەوڵی سەرۆکایەتی و خۆدەوڵەمەند کردنی خۆی بدات..

ژن هێنانی پێغەمبەر ﷺ گومانی تێدا نیە هەمووی دەکەونە بازنەی سۆزو بەزەیی و ڕەفتاریی میهرەبانیانەیەوە، ژن هێنانی هەندێکیانی بەرژەوەندی گەورەی بۆ ئیسلام و سەرخستنی موسوڵمانان مسۆگەر کرد.. ئەگەر ئەو ﷺ پیاوێکی ئارەزومەند بوایە نەدەچوو ئەو هەموو بێوەژنە لە خۆی کۆکاتەوە، لە کاتێکدا هەموو سەرۆک خێڵەکان تەمەنای ئەوەیان دەکرد کچی خۆیانی بدەنێ، ئەوﷺ تەنها عائیشەی بە کچێنی خواستووە.. چەندەها جار وەکو لە قورئان و سیرەی پاکیدا سەلمێنراوە ئافرەت هەبووە داوای لێکردووە شووی پێبکات و ئەوﷺ ڕەفزی کردۆتەوە.. چونکە هەموو

ژن هێنانـــەکانی پەیوەنـــدیان بـــە بەرامبەرێکیـــەوە هەبووە، نەك بە حەزی خۆیەوە..

پێغەمبەری پێشەواو سەرومرمان ﷺیـازدە ژنـی هێنـاوە، دوانیـان هـەر لـە تەمـەنی خۆیـدا کۆچـی دواییان کرد، کـە خـاتوو خەدیجەی کچـی خوەیلیـدو خاتوو زەینەبی کچی خوزەیمە بوون.. ئەوانی تر کـە نۆ ئافرەتن لـە دوای کۆچـی دوایـی خـۆی ﷺکۆچـی دواییان کرد.. کە بریتین لە عائیشەو حەفسەو ئـوم حەبیبـەو ئـوم سـەلەمەو سـۆدەو زەینـەبی کچـی جـەحش و مەیمونـەی کچـی الحـارث و جوەیریيـەو سەفیيە..

ئەمانە غەیری ئەوانەن، کە مارەی کـردن، بـەڵام نەیگواسـتنەوەو تـەڵاقی دانـەوە، یـان کـەنیزەکێك بـوون و بوونـە خێزانـی وەکـو مارییـە.. خـوا لـە هەموویان ڕازی بێت..دایکی بەڕێزمانن..

1ـ خەدیجە: کچی خوەیلدی کچی ئەسەدەو لە باپیرە قوسەی ئەوو پێغەمبەری نازدار ﷺ یەکن، پێش هاتنی ئیسلامەتی شوی بە ئەبو هالە کرد ، پاش ئەویش شوی بە عەتیقی کوڕی عابید کرد ، پاشان پێش پێغەمبەرێتی شوی بە پێغەمبەر ﷺ کرد..

دایکە خەدیجە زۆر بەوەفا بوو بەرامبەر بە پێغەمبەر ﷺ بۆیە پێغەمبەریش ﷺ هەروەکو سیفەتی ڕەسەنی خۆی و زیاتر بەرامبەر ئەو بەوەفا بوو، هەموو منداڵەکانی پێغەمبەر ﷺ جگە لە ئیبراهیم لەون، تا ئەو لە ژیانیدا مابوو، جەنابی ﷺ ژنی تری نەهێنا، کاتێکیش کۆچی دوایی کرد پێغەمبەر ﷺ زۆری خەفەت بۆ خوارد، خەدیجەخانم یەکەمین کەس بوو، کە باوەڕی بە پێغەمبەرێتی پێغەمبەر ﷺ هێنا، وەکو لە حەدیسی سەحیحدا هاتووە جوبرەئیل

مژدەی بۆ هێنا، کە خوای پەروەردگار بە تایبەت کۆشکێکی بەهەشتی بۆ تەرخان کردووە، خەدیجە خاتون چاکترینی خێزانەکانی پێغەمبەرە ﷺ و لە حەدیسی سەحیحی تریشدا هاتووە کە خەدیجە باشترین ئافرەتی ئەهلی بەهەشتە.. خوا لێی رازی بێت..

2. سۆدە، سۆدەی کچی زەمعە، لە باپیرە لوئەی کوری غالیبدا لەگەڵ پێغەمبەری خۆشەویستدا ﷺ یەك دەگرنەوە، پێشتر شوی بە ئامۆزایەکی خۆی کردبوو، کە ناوی (السسەکران) بوو، سەکرانیش موسوڵمان بوو و کۆچی بۆ حەبەشە کرد و لەوێ کۆچی دوایی کرد، پاشان پێغەمبەر ﷺ وەك بەزەیی هاتنەوە بە باری لاری ئەودا دوای کۆچی دوایی خاتوو خەدیجە خانم خواستی، کە پیر بوو خەمی ئەوەی بوو پێغەمبەر ﷺ تەلاقی بدات، نۆرە شەوانی خۆی بە دایکە عائیشە بەخشی،

ئەوەبوو کە بە عائیشە خانمی فەرمووو: سوور نیم لەسەر مێردو پێویستی ئەوەم نیە، کە ژنان لە مێردیان دەوێت، بەڵام هەر حەز دەکەم لە خزمەت پێغەمبەردا بم ﷺ ، تا خوای گەورە لە ڕۆژی دواییشدا لە ڕیزی خێزانەکانیمدا دانێت..

مێژووی وردتر ئەوەیە، کە لە ساڵی 53ی کۆچی و لە سەردەمی معاویەی کوڕی ئەبو سوفیاندا کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی ڕازی بێت..

3ـ عائیشە: کچی ئەبوبەکری سددیقە، پێغەمبەر ﷺ لە مەککە خواستی و لە مەدینە لە تەمەنی سێزدە ساڵیدا هێنای، ئەم تەنها ئافرەت بوو، کە بە کچێنی هێنای، پێغەمبەر ﷺ زۆری خۆش دەویست، یەکێك لە حیکمەتی خواستنی بەهێزکردنی پەیوەندی بوو لەگەڵ ئەبوبەکرو خانەوادەکەی.. لە هەموو خێزانەکانیدا ئەم لە هەموویان زیرەکتر بوو، لە هەموو زانستیەکانی

ئەو سەردەمەی دەژانی، خوای گەورە لە حەوت تەبەقەی ئاسمانەوە پاکی و بەرائەتی لەو تۆمەتە بەدەی بۆیان دروست کرد ناردە خوارەوە.. ئیمامانی ئەهلی سوننەت لەسەر ئەوە ڕێکن کە هەر کەسێك تانە لە ناموسی بدات کافر دەبێت، خاتوو عائیشە خوا لێی رازی بێت لە ساڵی 56 کۆچی لە سەردەمی حوکمی معاویەی کوڕی ئەبو سوفیاندا خوا لێیان رازی بێت کۆچی دوایی کرد.. مندالی نەبووە، کە پێی دەڵێن ئوم عبداللە لەبەر ئەوە بوو کە عبداللەی کوڕی زوبەیری خوشکەزای زۆر لە لا دەبوو، بە هۆی ئەوەوە ئەو کونیەیەی بەسەردا دابڕا.. خوای لێی رازی بێت..

4 ـ زەینەب، کچی خوزەیمە، مێردەکەی ناوی عبداللەی کوڕی جەحش بوو کە لە پێناوی خوادا کوژرا، پێغەمبەر ﷺ لە ساڵی سێیەمی کۆچیدا مارەی کردو هێنای.. ساڵێك بەسەر شوو

کردنەکەیدا بە پێغەمبەر ﷺ تێنەپەڕی کە کۆچی دوایی کردو لە گۆڕستانی بەقیعی مەدینە نێژررا.. خوا لێی رازی بێت..

5 ـ حەفسە: کچی عومەری کوڕی خەتتاب، پێشتر ژنی خونەیسی کوڕی حوزافەی سەهمی بوو، کە سەحابیەو (خوا لێی ڕازی بێت) لە دوای غەزای بەدر کۆچی دوایی کرد، بۆ ڕێزگرتن لە باوکی، پێغەمبەر ﷺ خواستی، حەفسە خانم بە شەونوێژو ڕۆژووگرتنی زۆر بەناوبانگ بوو، لە مەدینە لە ساڵی 41 کۆچیدا، کۆچی دوایی کرد. خوا لێی رازی بێت.

6 ـ ئوم سەلەمە: ناوی هیندی کچی ئەبو ئومەییەیە، شوی بە ئامۆزای خۆی کردبوو، کە ناوی عبداللە کوڕی عبدالاسەد بوو، پێکەوە کۆچیان بۆ حەبەشە کرد، دوایی کە مێردەکەی کۆچی بۆ مەدینە کرد، کەسوکاری ئوم سەلەمە

نەیانهێشت ئەم بڕوات بۆ لای، تا مێردەکەی لە ساڵی 4ك لە مەدینە کۆچی دوایی کرد، کە دڵنەواییان دەکرد، پێیان دەوت بەڵکو پیاوێکی لە عبداللەی مێردت چاکترت بێتەوە ڕێ، دەیووت: کێ هەیە وەکو عبدالله باش بێت ؟! ئیدی خوای گەورە لە عبداللەی باشتری بە نسیب کرد، کە پێغەمبەری ڕێزدارە ﷺ، پێغەمبەر ﷺ، کەداوای کرد پێش هەموو شتێك ئەم هەواڵی جێ و ڕێی نوێی منداڵەکانی پرسی ئینجا ماڤ خۆی لە نێوان هەوێکانیدا !! خوا لێی رازی بێت بە ژیریی و چاوکراوەیی و خاوەن رای خۆی بەناوبانگ بوو، ساڵی 58 ،کۆچی کۆچی دوایی کرد کە کۆتا خێزانی پێغەمبەر بوو ﷺ، تا ئەو ساڵە مابوو.. خوا لێی رازی بێت..

7 ـ زەینەب: کچی جەحش، دایکی کە ناوی ئومەیمەیە پووری پێغەمبەرە ﷺ سەرەتا

پێغەمبەر ﷺ خواستی بۆ زەیدی کوڕی حاریسە، کە خزمەتکاری خۆی بوو، بە ناوی زەیدی کوڕی محمدەوە بانگ دەکرا !! بەڵام ژیانیان نەچووە سەرو تەڵاقی دا، پاشان پێغەمبەر ﷺ بۆ بەتاڵ کردنەوەی ئەو ڕێسا جاهیلییە خواستی، کە دەیوت: نابێ پیاو ژنی زڕکوڕانی خۆی کە هی ماڵەکەی نیەو بەخێوی کردووە مارە کاتەوە.. ئایەتەکانی سورەتی الاحزاب 36 و 37 لەسەر ئەم مەسەلەیە دابەزینە خوارێ..

عائشە خوا لێی رازی بێت دەفەرموێ: زەینەب لە خواترستر بوو، راستگۆ بوو، خزمایەتی زۆر دەفامی و سیلەی روحمی لەبەرچاو بوو، خاوەن خێرو خێراتی زۆر بوو، لە کاتی شو کردنەکەی ئەودا باڵاپۆشی فەرز کرا، لە ساڵی(20) یان(21)ك کۆچی دوایی کرد.. زەینەب یەکەمین خێزانی پێغەمبەر بوو (ﷺ) کە دوای

پێغەمبەر ﷺ کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی رازی بێت..

8 ـ جوەیرییە: کچی الحارث الموستەلیقییە، پێشتر ژنی موسافیعی کوڕی سەفوان بوو کە لە ڕۆژی المورەیسیعدا لە غەزای بەنی موستەلیقدا لە ساڵی(5)ك بە کافری کوژرا.. جوەیرییە ئەو ڕۆژە لەو غەزایەدا بە دیل گیراو بووە پشکی سابیتی کوڕی قەیس، پێغەمبەر ﷺیارمەتیدا تا لە دیلێتی ڕزگاری کردو نەبووە کەنیزەك (کۆیلە) و موسوڵمان بوو، دواتر کە پێغەمبەر ﷺ خواستی، موسوڵمانەکان ئەوانەی دیلی بەنی موستەلیقی هۆزی خاتوو جوەیرییەیان لابوو، هەموویان ئازاد کردن، ووتیان چۆن دەبێت ماڵە خەزورانی پێغەمبەر ﷺلای ئێمە دیل بن، بۆیە شو کردنەکەی بۆ کەسوکاری نزیك و دووری زۆر

بەبەرەکەت بوو.. لە ساڵی(50)ك لە مەدینە کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی رازی بێت..

9 ـ ئوم حەبیبە: ناوی هیندی کچی ئەبو سوفیانی کوڕی حەربە، پێشتر ژنی عبدالله کوڕی جەحش بوو، کە کۆچی بۆ حەبەشە کردو لەوێ لە ئیسلام هەڵگەڕایەوەو مرد ائ لە حەبەشە بوو کە ساڵی(7)ك پێغەمبەر ﷺ بۆ ڕێزلێنانی لە دوورەوە خواستی، پێغەمبەر ﷺ مەبەستی بوو، کە ئەو دوژمنداریێتیە سەر سەختانەی باوکی بە خواستنی ئەم کەمکاتەوە.. چونکە باوکی لە دوژمنە سەرسەختەکانی پێغەمبەر بوو ﷺ.. ئوم حەبیبەخان لە ساڵی(44)کۆچیدا لە سەردەمی معاویەی کوڕی ئەبو سوفیانی برایدا کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی رازی بێت..

10 ـ سەفییە: کچی حویەی کوڕی ئەختەبی گەورەو پیاوماقوڵی جولەکەکانی بەنونەزیرە، کە

مێردەکەی لە ساڵی(7)ك لەغەزای خەیبەردا کوژرا و، ئەم کەوتە دەست موسوڵمانان پێغەمبەرﷺ ئازادی کردو پاشان خواستی، تا کاریگەرییەك لەسەر دڵ ودەروونی باوك و هۆزەکەی دروست کات، واش بوو، سەفییە خانم ئافرەتێکی ژیرو سالارو سەنگینی خاوەن چاکە بوو.. لە ساڵی(50)ك لە مەدینە کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی رازی بێت..

11 ـ مەیموونە: کچی الحارث الهیلالیە، شوی بە کابرایەکی بەنی رەهەم کردبوو، دوای موسوڵمان بونی لە مەککە بە تەنها هێشتیانەوە، ئیتر پێغەمبەر ﷺ لە ساڵی(7)ك کە لە عومرەی (قضاء) بوو خواستی و کاروباری گواستنەوەی دایەوە بە عەبباسی مامی، کە هەر مێردی ئوم الفەزڵی خوشکی مەیموونە بوو، ئیتر گوازرایەوە.. لە ساڵی(51)ك لە ناوچەی سەرەف کە(10)کلم

لە مەدینەوە دوورە کۆچی دوایی کرد. ئەویش هەر ئەو شوێنە بوو، کە پێغەمبەر ﷺ لێی گواستەوەو.. خوا لێی رازی بێت..

پێغەمبەر ﷺ، جگە لەم خێزانە بەڕێزانەشی، ماریەی قیبتی هەبوو، کە مقەوقسی میسری بۆی ناردبوو، کە هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ وسوڵمان بوو، ئیسلامی زۆر بە جیددی وەرگرتبوو، پێغەمبەر ﷺ ئیبراهیمی کوڕی لەم بوو.. خاتوو ماریە لە ساڵی(15)ك یان(16)کۆچی لە سەردەمی خیلافەتی عومەری کوڕی خەتتابدا خوا لێی رازی بێت کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی ڕازی بێت..

هەر کەسێك بە وردی و بێ لایەنانە دیراسەی ژن هێنانی پێغەمبەر ﷺ بکات زوو بۆی دەسەلمێت، کە ژن هێنانەکانی هیچ لەبەر حەزو ئارەزوو نەبووە، لە هەر یەکێکیاندا پاڵنەرێکی مرۆڤایەتی نەجیبزادانەو سیاسەتێکی دانایانە هەبووە، لە

هەموویاندا سەیری کاریگەریی ئەو ژن هێنانەی بۆ بانگەوازەکەی کردووە، ئەمەش هەموی مەسەلەیەکی تایبەتە بە پێغەمبەری پێشەوا ﷺ بۆ کەسی تر نیە. بۆیە کەسیش بۆی نیە بیکاتە رەخنە لەسەری.. ﷺ..

خزمانی پێغەمبەر ﷺ

مامەکانی: دەڵێن کە دوازدە مامی هەبووە، نۆیان مێژوونووسان هەموو لەسەریان رێکەوتوون، کە مامیین، العەبباس و حەمزە، کە کەس لەسەر موسوڵمان بوونیان ناکۆکی نیە، ئەبو تالیب (کە ناوی خۆی عەبدو مەنافە)، الزوبەیر، الحارث، حەجل، المقەووم، زیرار، ئەبو لەهەب (کە ناوی ئەسڵی خۆی عەبدول عیززایە)..

پورەکانی: شەشن: سەفییە کە دایکی زوبەیری کوڕی عەوامە و گومان لە موسوڵمان بوونیدا نییە، ئوم حەکیم البەیزاء، عاتیکە، ئومەیمە، ئەروا، بوڕڕە.

خاڵەکانی: الاسوەدو عومەیر، هەردووکیان موسوڵمان بوون..

خوشکەکانی: لە نەسەبدا نە خوشکی هەبوو نەبرا، چونکە باوکی، کە کۆچی دوایی کرد، ئەم لە سکی دایکیدا بوو و یەکەم منداڵیشیان بوو، بەڵام برای شیریی هەیە لەوانە: حەمزەو ئەبو سەلەمە، دوو خوشکی شیریشی هەیە یەکیان شەیمائە..

دە مژدە دراوەکە بە بەهەشت

ئەو موسوڵمانە بەڕێزانەی پێش هەموو کەس باوەڕیان هێناو، لە پێناوی خوای پەروەردگاردا، جۆرەها ناڕەحەتی و کوێرەوەرییان بینی، خوای گەورە بەڵێنی پاداشتی زۆری پێدان، هەندێکیان بەشێك لەو پاداشتەی خوای گەورەیان هەر لە دنیادا بینیەوەو، بەشی زۆرینەشیانی بۆ قیامەتیان بۆ هێشتنەوە، نابینیت چۆن خوای پەروەردگار باس لەوان و پاداشتەکەیان لە ئایەتانێکدا دەکات، کە هەتا دنیا دنیایە نەوە بە نەوەی موسوڵمانان دەیخوێننەوەو ئاواتە خوازن بگەنە نزیك ئاستی ئەوان: ﴿ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي ٱلْأَرْضِ كَمَا ٱسْتَخْلَفَ ٱلَّذِينَ مِن

قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ ٱلَّذِى ٱرْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ﴾﴿النور،55﴾ واتە خوای پەروەردگار بەڵێنی خۆی بەو کەسانەتان داوە، کە باوەڕیان هێناو کردەوەی چاکیان کرد، کە حەتمەن لە دنیادا دەیانگەێنێتە هێزو دەسەڵات، هەر وەکو کە ئەوانی پێش ئەمانی گەیاندە هێزو دەسەڵات و حەتمەن دینەکەشیان، کە خوا پێی رازییە بۆ دەکاتە فەرمانڕەواو، ئەو ترس و بیمەی هەشیانە خوا بۆیان دەگۆڕێت بۆ هێمنی و ئاسوودەیی و ئاشتی، بەو مەرجەی شەریك بۆ من (لە ترس و بیمدا) دروست نەکەن..

خوای گەورە فەرمانی بە پێغەمبەرە نازدارەکەی ﷺدا، کە مژدەی بەهەشت بدات بە یاوەرانی خۆی، بەوەی کە بە شێوەیەکی گشتی پێی فەرموو: ﴿وَبَشِّرِ

ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ﴾ ﴿البقرة: 25 ﴾ واتە: مژدە بەو کەسانە بدە، کە باوەڕیان هێناوەو کردەوەی چاکیان ئەنجام داوە، کە حەتمەن بەهەشتانێکیان دەدرێتی، کە ئاوو جۆبار بە ژێریاندا دێت و دەڕوات..

لەمەوەیە کە مژدەی بەهەشت هەموو یاوەرانی پێغەمبەر ﷺ دەگرێتەوە، مادام لەسەر ئەو باوەڕو یەقینە مابنەوە، کە لە سەردەمی ژیانی پیرۆزی پێغەمبەردا ﷺ لەسەری بوون..

بەڵام لەگەڵ ئەم مژدە گشتیەدا پێغەمبەری پێشەوا ﷺ مژدەی تایبەتی بە هەندێکی تر لە یاوەرانی بەڕێزی خۆیداوە، کە ئەهلی بەهەشتن.. دە کەس لەو بەڕێزانە ناویان پێکەوە لە حەدیسی سەحیحدا هاتووە هەر لەو ڕۆژەوە لە ناو

موسوڵمانانـدا بـە عەشـەرەی موبەششـەرە ناسـراون واتـە ئـەو دەکەسـەی مـژدەی بەهەشـتیان لـە دنیـادا پێدرا.. لەو حەدیسانە، حەدیسەکەی سەعیدی کوڕی زەیـــدە، کـــە خۆشـــی یەکێکـــە لـــەو عەشـــەرە موبەششـەرەیە، دەگێڕێتـەوە کـە پێغەمبـەر ﷺ فـەرمووی دە کـەس ئـەهلی بەهەشـتن، ئەبوبـەکر لـە بەهەشتەو عومەر لە بەهەشتەو ئیتر نـاوی ئـەوانی تریشی هێنا و فـەرمووی: ﴿ عَشَرَةٌ في الجَنَّةِ: ابوبكرٍ في الجنَّـة، وعُمـرُ في الجنـة، وعثمـانُ وعلـيٌّ و الـزبيرُ و طلحـةُ وعبدُالرحمنِ بنُ عوفٍ وابو عُبَيدَةَ بنُ الجَرَّاحِ وسَعدُ بـنُ ابـي وقّاصٍ ﴾ کە لەسەر ئەو نـاوە وەسـتا پرسـییان: ئـەدی خۆت ؟ فـەرمووی بـەڵێ منـیش. بوخـاری و ترمـزی گێڕاویانەتەوە[1] ..

---

1 حەدیســی تــریش لــەو بــارەوە هــەن وەکــو ئــەوەی عبدالرحمانی کوڕی عەوف خوا لێـی رازی بێـت گێڕاوێتیـەوە کە ئیمامی ئەحمەدو ترمزی و بەغەوی لە کتێبی (مصابیح

ئەمــەش کورتەیــەك لــە ژیــانی پــڕ فــەڕی هــەر یەکەیان:

1ــ ئەبوبــەکری ســدیق: نــاوی عبداللــەی کــوڕی عوسمانــە، یەکــەمین کــەس بــوو لــە پیاوانــدا کــە موســوڵمان بــوو، کــەس وەکــو ئــەو پشــتیوانی لــە پێغەمبەر ﷺ نەکردووە، هەر هەموو ســەروەتو سـامانی لــە پێنــاوی سەرخســتنی بانگەوازەکــەی پێغەمبــەردا ﷺ خــەرج کــرد، لــە کۆچــکردن بــۆ مەدینەو خۆ شاردنەوەی ئەشکەوتەکەی ســەوردا هاوڕێی پێغەمبەر بوو، کە بە پلەو پایــەی گــەورە دادەنرێــــت !! دوای پێغەمبـــەری ســـەروەرمان ﷺ ئــەو بــووە یەکــەمین خەلیفــەی موســوڵمانان

السـنة) دا هێناویەتیــەوەو دەربــارەی فەرموویــەتی حــدیث حسـن، بــەڵام ئــەو حەدیســەی ســەعید، کــە لەســەرەومیە ســەحیحەو پلــەی لــەم حەدیســەی پەڕاوێزەکــە بــەرزترو بەهێزترە والله اعلم..

لەسەر دەمی حوکمی خۆیدا فیتنەو ئاژاوەی مورتەددەکانی زیندەبەچاڵ کردو کوژاندیەوە، لە سەردەمی حوکمی دووساڵەی ئەو دا ئازاد کردنی سوپای ئیسلام دەستی پێکرد.. پێغەمبەر ﷺ حەدیسی لە مەتحی ئەودا زۆرە، ساڵی(13)ك کۆچی دوایی کرد، تەمەنیشی هەر وەك تەمەنی پێغەمبەر ﷺبوو ، واتە(63)ساڵ ! لە ژوورەکەی خاتوو عائیشەی کچی، کە خێزانی پێغەمبەرە ﷺ گیانی سپاردو لە تەنیشت پێغەمبەری نازدارەوە نێژرا ! خوا لێی رازی بێت.

2 ـ عومەری کوڕی خەتتاب: لە ساڵی پێنجەم یان شەشەمی پێغەمبەرێتیدا لە مەککە موسوڵمان بوو، موسوڵمان بوونەکەی بۆ موسوڵمانان خێرو بەرەکەت بوو، چونکە پێش موسوڵمان بوونی، هەموو موسوڵمانەکان لە ماڵی ئەرقەمی کوڕی ئەبو ئەرقەمی مەخزومی لە سەفا خۆیان

شاردبۆوە، بەڵام کە ئەم موسوڵمان بوو خۆیان ئاشکرا کردو نەترسان، عومەر خوا لێی رازی بێت وەکو ئەبوبەکری سددیق (خوا لێی ڕازی بێت) هۆگری پێغەمبەری سەروەر بوو ﷺ هەمیشە لە خزمەتیدا بوو، بۆیە پرس و رای بەم‌و بە ئەبو بەکر زۆر دەکرد، دوای کۆچی دوایی ئەبوبەکر ئەم بوو بە خەلیفەی موسوڵمانان، لە دادپەروەریی و توند پابەندبوونی بە حەقەوە، بووە نموونەو پێوەری داد.. لەسەر دەمی حوکمی ئەمدا فتوحاتی ئیسلامی زۆر پەرەی سەند، لە ساڵی(23)ك دوای دە ساڵ حوکم کردن لە کاتی نوێژی بەیانیدا کە بە ئیمامەت لە مزگەوت بۆ موسوڵمانانی دەکرد خەنجەری ژەهراوی لێدراو شەهید بوو.. ئەمیش تەمەنی پیرۆزی وەکو پێغەمبەر ﷺو ئەبوبەکری سددیق (خوا لێی ڕازی بێت)

هەر(63)ساڵ بوو، ئەمیش هەر لە تەنیشتی ئەبوبەکری سددیقەوە نێژرا.. خوا لێی رازی بێت..

3. عوسمانی کوڕی عەففان: لە مەککە لە سەرەتای بانگەوازی پێغەمبەردا ﷺ کە ئەبوبەکری سددیق خوا لێی رازی بێت بۆ ئیسلامی بانگ کرد، موسوڵمان بوو، دوو جار کۆچی بۆ حەبەشە کرد، پێغەمبەر ﷺ یەك لە دوای یەك دوو کچی خۆی روقەییەو ئوم کلسومی لێ مارە کرد، بۆیە نازناوی زوننورەینی هەیە، واتە خاوەن دوو نورەکە، زۆرینەی سەروەت و سامانی خۆی لە پێناوی سەرخستنی ئیسلامدا خەرج کرد، بە تایبەتی لە غەزای تەبووکدا، کە کاتی قات و قڕیو گرانی بوو، دوای کۆچی دوایی کردنی عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێت، ئەم بوو بە خەلیفە، فەزڵی گەورەی بەسەر

موسـولّمانانەوە نوسـینەوەی قورئـانێتی، کـە هـەمووی کـۆکردەوەو چـەند دانەیـەکی لـێ نوسـرایەوەو نـاردی بـۆ هـەموو ویلایەتـەکانی بەردەسـتی، لەسـەر دەمـی حوکمیـدا فیتنـەو ئـاژاوەی زۆر بـەرپا بـوو، لـە سـاڵی(35)ك لـە یەکێکیاندا لە تەمـەنی هەشتا ساڵیدا (هەنـدێك دەڵێن لە نەوەد ساڵیدا) شەهید بوو.. خـوا لێـی رازی بێت..

4ـ عـەلی کـوڕی ئـەبو تاڵیـب: هێشـتا لـە مـاڵی پێغەمبـەری بـەڕێزدا بـوو ﷺ منـداڵ بـوو، کـە موسـوڵمان بـوو، پێغەمبـەر ﷺفاتیمـەی کچـی خۆشەویستی خـۆی دایـێ، بـە ئازایـەتی و زانـایی بەناوبانگ بوو، دوای عوسمان خوا لێی رازی بێت لەسەر دەمێکی زۆر پڕ ئاشووب و ئاژاوەدا، ئـەم بـوو بـە خەلیفـە.. کاریگـەرترینیان شـەڕی جەمـەل‌و سـیفین بـوو، لـە سـاڵی(40)ك لـە

تەمەنی(63)ساڵیدا لەو کاتەی لە نوێژ تەواو بوو شمشێری لێدراو شەهید بوو.. خوا لێی رازی بێت..

5 ـ ئەبو عوبەیدە: کوڕی عامری کوڕی الجەڕڕاح، لە مەککە لە سەرەتای بانگەوازی خواییدا لەسەر دەستی ئەبوبەکر خوا لێی ڕازی بێت موسوڵمان بوو، پێغەمبەر ﷺ نازناوی ئەمینداری ئوممەتی لێنا، لە کاتی هاتنی وەفدی مەسیحیەکانی نەجراندا، پێغەمبەر ﷺ ئەمی کردە سەرۆکی وەفدی موسوڵمانەکان، زۆر جار پێغەمبەر ﷺ دەیکردە ئەمیری سەریەکانی، ئەبو عوبەیدە باوکی خۆی لە غەزای بەدردا کوشت،چونکە لە بەرەی کافراندا بوو، لە ساڵی(18)ك لە تاعونەکەی شاری عەمواسی شامدا لە تەمەنی(58)ساڵیدا بە تاعون کۆچی دوایی کردو، هەر لەوێش لە غۆری ئەردەن نێژرراوە لە

شوێنێك، كە ئێستا هەر بە ناوی خۆیەوەیەتی.. خوا لێی ڕازی بێت..

6 ـ عبدالرحمانی كوڕی عەوف: لەسەر دەستی ئەبوبەكری سدديق خوا لێی رازی بێت لە مەككە موسوڵمان بوو، خاوەن سەروەت و سامان بوو، زۆری لە پێناوی خوادا بەخشی، كە كۆچی مەدینەشی كرد زوو بە بازرگانی كردن كە چاكی لێ دەزانی، دەوڵەمەند بووەوە، یارمەتی زۆری موسوڵمانانی مەدینەشی پێ دەدا، ساڵی(30) یان(32) لە تەمەنی(57)ساڵیدا كۆچی دوایی كردو لە گۆڕستانی بەقیع لە مەدینە نێژرا.. خوا لێی رازی بێت..

7ـ تەلحەی كوڕی عوبەیدوللە: لە مەككە لەسەر دەستی ئەبوبەكری سدديق موسوڵمان بوو، لە غەزای ئوحوددا پێغەمبەر ﷺ پشتی پیرۆزی خۆی بۆ نەوی كرد، تا بچێتە سەر پشتی و

لـەوێوە بازداتـە سـەر تـاوێرە بـەردێك !! ئینجـا پێغەمبـەر ﷺ دەربـارەی لـەو کاتـەدا فـەرمووی (وَجَبَتْ) واتە بەهەشتی مسۆگەر کـرد ! لـە کـاتی شـــەڕی جەمەلـــدا لـــە ســـاڵی(36)ك لـــە تەمەنی(64)ساڵیدا کۆچی دوایی کرد.. خـوا لێـی ڕازی بێت..

8 . زوبــەیری کـوڕی ئەلعــەووام: دایکــی نــاوی ســەففیەیە، کــە کچــی عبدالموتتــەلیبی مــامی پێغەمبـەرە ﷺ یـەعنی پـورزای پێغەمبـەرە ﷺ، کــە دەربــارەی وەکــو لــە حەدیســی ســەحیحی بوخـاری و موسلیمدا هـاتووە دەیفـەرموو: (لِكُلِّ نَبِـــيٍّ حَـــوارِي وحَـــوارِيَّ الـــزُّبَيْر) واتـــە هـــەموو پێغەمبـەرێك یـاوەری زۆر نزیکـی هەیـە، یـاوەری زۆر نزیکی منـیش زوبـەیرە.. زوبـەیر لـە مەککـە لەسەر دەستی ئەبوبەکری سددیق موسوڵمان بوو،

ئەم یەکەمین کەس بوو، کە شمشێری لە پێناوی خوادا هەڵکێشا.. لە غەزای ئەحزاب (خەندەق) دا پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموو: (فِداكَ أمِّي وأبي) ترمزی گێڕاوێتیەوەو بە حەدیسی حەسەنی ناساندووە، واتە دایك و باوکم بە قوربانت بن.. ئەمیش لە شەڕی جەمەلدا لە ساڵی(36)ك لە تەمەنی(64) ساڵیدا کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی ڕازی بێت..

9 ـ سەعیدی کوڕی زەید: ناوی سەعیدی کوڕی زەیدی کوڕی عەمری کوڕی نوفەیلە، خۆی و فاتیمەی خێزانی، کە خوشکی عومەری کوڕی خەتتابە لە مەککە موسوڵمان بوون، یاوەرێکی بەڕێزەو یەکێکە لەوانەی دوعایان گیرا دەبوو ! لە ساڵی(51)ك لە تەمەنی(73)یان(74)ساڵیدا لە ناوچەی عەقیق کۆچی دوایی کرد و لە مەدینە نێژرا.. خوا لێی ڕازی بێت..

10 ـ سەعدی کوڕی ئەبو وەققاس: ئەمیش لە مەککە لەسەر دەستی ئەبوبەکری سددیق موسوڵمان بوو، یەکەمین کەس کە لە پێناوی بەرگریی لە دینی خوای گەورە تیری هاویشت، ئەمیش یەکێکە لەو یاوەرانەی دوعایان گیرا دەبوو، پێغەمبەر ﷺ لە غەزای ئوحوددا پێی فەرموو: (إرْمِ فِداكَ أمِّي وأبي) موسلیم گێڕاویەتیەوە، واتە: تیر بهاوە دایک و باوکم بە قوربانت بن.. ئەم، پاڵەوانی شەڕی قادسیە بوو، لە ساڵی(55)ك لە تەمەنی (74)ساڵیدا لە کۆشکی خۆی لە عەقیق کۆچی دوایی کرد و لە مەدینە نێژرا.. کۆتا کەسی عەشەرەی موبەششەرەبوو، کە کۆچی دوایی کرد.. خوا لێی ڕازی بێت..

چەند سیفەتێك لە سیفەتەكانی پێغەمبەری مەزن[1] ﷺ

خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ﴾ ﴿النسـاء: 80﴾ واتـە: ئـەوی ملكەچـی و گوێڕایەڵی پێغەمبەرەكەی خوا بكات، ئەوە ملكەچی و گوێڕایەڵی خوای گەورەی كردووە..

ڕەوشـتی پێغەمبـەر ﷺ یەكپارچـە چەسـپاندنی قورئـان بـوو، ڕەوشـتی قورئانیانـە بـوو، لەبـەر تـەعلیماتی قورئانەكـە تـوڕە دەبـوو، بـە ڕاپەڕانـدنی ئاڕاستەی قورئانەكەش خۆشحاڵ دەبوو، قەت تۆڵەی

[1] ـ ئـەم بەشـە لـە بەشـی شمائـل الرسـول لـە ئیبنـو كەسـیرو ترمزی وەرگیراوە..

لەبەر خاتری خۆی لەکەس نەکردۆتەوە، یان لەبەر خاتری ماڤی خۆی لەکەس توڕە نەبووە، کە توڕەش دەبوو هەموو دەیانزانی، کە بێڕێزییەك بە پیرۆزیەکی خوای گەورە کراوە..

پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس راستگۆتر بوو، لە هەموو کەس بەوەفا تر بوو، نەرم و نیان بوو، خۆش مەشرەب و ڕێزگر بوو، لە کچە بووکی ناو کەژاوە شەرمنتر بوو، چاوی بەرز نەدەکردەوە، زۆر دووربین بوو، ورد سەرنجی شتی دەدا، قسەی ناشیرینی بە دەمی پیرۆزیدا نەدەهات، نەفرینی کەس نەدەکرد، خراپەی بەرامبەر خراپە نەدەکردەوە، لێبوردەیی زۆر بەکار دەهێنا، دلگەورەو سینە فراوان بوو، ئەوی داوای شتێکی لێ بکردایەو هەیبوایە دەیدایێ، نەیبوایە بە قسەی خۆش دڵنەوایی دەکرد، قسەڕەق نەبوو، ڕقن و مۆن نەبوو، بە زەردەخەنەو ڕوو خۆش بوو، ڕووی لەو کەسە وەرنەدەچەرخاند کە

دەیدواند، نە بە قسە نە بە هەستان و جێ گۆڕین قسەی پێ نەدەبڕی، وەك خۆی درۆی لێ نەدەبیسترا، بەرامبەریشی بە درۆ نەدەخستەوە، ڕقی لەکەس هەڵنەدەگرت و کەسی سوێند نەدەدا..

پێغەمبەر ﷺ ڕێزی دراوسێی زۆر لابوو، قەدری میوانی دەگرت، کاتێکی بەفیڕۆ نەدەچوو، یان زیکری خوای تێدا دەکرد، یان بە بانگەوازەکەیەوە خەریك بوو، مەگەر هەڵسوکەوتێك، کە حەتمەن دەبوو وا بکرێت، حەزی لە ڕەشبینی نەبوو، هەمیشە گەشبین و بەئومێد بوو، لە نێوان هەموو دوو هەڵوێستێکدا ئەوەیانی هەڵدەبژارد، کە بۆ ئوممەتەکەی سوك و ئاسانتر بووبێت، حەزی لێبوو بە هانای لێقەوماوانەوە بچێت، هەمیشەپشتی ستەم لێکراوانی زۆر دەگرت..

پێغەمبەر ﷺ یاوەرانی خۆی زۆر خۆشدەویستن، پرس و ڕای پێ دەکردن، هەواڵی دەپرسین، گەر

یەکێکیان دیار نەبوایە لێی دەپرسیەوە، یان خۆی تەشریفی دەبردە لای، یان کەسێکی بۆ هەواڵپرسیی دەناردە لای، هەر کەسێکیان نەخۆش کەوتایە، سەردانی دەکرد، ئەوی لەبەر چاوان دیار نەدەما، چاوی بۆ دەگێڕاو لێی دەپرسی، هەر یەکێکیان بمردایە دەچووە دووی جەنازەکەی، دوعای خێری بۆ دەکرد، ئەوی نەدەهاتە خزمەتی پۆزشی بۆ دەهێنایەوە بە خاوەن عوزری دەناساند، کە کابرا پۆزشی دەهێنایەوە، دەسبەجێ لێی وەردەگرت ، چەندوچوونی لەگەڵ کەسیان نەدەکرد، زاهیری لێ وەردەگرتن، بەهێزو لاواز، دەسەڵاتدارو بێ دەسەڵاتی لا وەکو یەك بوو، کە شتێکی دەفەرموو ئەوەندە هێدی و لەسەرخۆو رەوانبێژانەو بە رستەی کورت دەیفەرموو خەلکی دەیانتوانی وشەکانی بژمێرن، سوعبەتی دەکرد، بەلام غەیری حەق بە دەمی پیرۆزیدا نەدەهات..

ئەدەب و ڕەفتاری پێغەمبەر ﷺ

پێغەمبەر ﷺ بەبەزەییترین کەس بوو، ڕێزی یاوەرانی خۆی زۆر لابوو، کۆڕو کۆمەڵی خۆی هەرچەند قەرەباڵغ بوایە، کە یەکێکی تریان بهاتایەتە ژوورەوە، جێی بۆ دەکردەوە، تووشی هەر یەکێك لە یاوەرانی دەبوو، ئەم ﷺ خێراتر سلاوی لێ دەکرد، کە تەوقەی لەگەڵ هەر پیاوێکیان دەکرد، دەستی لە دەستی دەرنەدەهێنا، تا ئەو کەس خۆی دەستی دەکردەوە، خزمەتی هەموو کەسێکی دەکردەوە کە خزمەتی دەکات، نەیدەهێشت کەس لە دوایەوە بڕوات..

پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس زیاتر بێ هەواو فیز بوو، کە دەچووە کۆڕێکەوە لەو جێیە دادەنیشت کە چۆڵ بوو، لە هەر کوێیەکی کۆڕو شوێنەکەوە

بوایە دادەنیشت، ڕووی پاکی خۆی بە سەر هەموو ئامادەبواندا دابەش دەکرد، سەیری هەموانی دەکرد، هەر یەکە وای دەزانی ڕوی بە تەنها لەوەو بۆ ئەو دەدوێت، کەس لە ئامادەبوانی کۆڕەکانی وای هەست نەدەکرد یەکێك هەیە لەو کۆڕەدا، لای ئەو ﷺ لەم بەڕێزترو گەورەتر بێت، هەر کەسێکی لا دابنیشتایە وای لێ نەدەکرد هەستێ و بڕوات، مۆڵەتیشی لێ وەرنەدەگرت، تا هەستێت و بڕوات مەگەر بۆ کارێکی بوو بێت، پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە دینەکەوە بووبێت، ئەو کاتە داوای مۆڵەتی لێ دەکردو دەڕۆیشت !!

پێغەمبەری پێشەوا ﷺ حەزی لێ نەبوو کەس لەبەری هەستێت، ئەنەسی کوڕی مالیك خوا لێی ڕازی بێت دەفەرموێ: (کەس نەبوو لای یاوەران لە پێغەمبەر ﷺ خۆشەویستر بێت، بەلام کە دەشهاتە کۆڕیان لەبەری هەڵنەدەستان، چونکە دەیانزانی پێی

قـەڵس دەبێـت) حەدیسـێکی سـەحیحەو ئیمـامی ئەحمەدو ترمزی گێڕاویانەتەوە..

پێغەمبـەری رێـزدار ﷺ گـەر بیزانیایـە کەسێك شتێکی پێ ناخۆشە، هەرگیز ئەو شتەی لەبەرچاوی نەدەکرد، یان بۆی باس نەدەکرد، هەژارو دەسکورتی خـۆش دەویسـت و بـەردەوام سـەری لـێ دەدان، لەگەڵیانـدا دادەنیشـت، لەگـەڵ جـەنازەی هـەر یەکەیانـدا دەچوو، قـەت بەچـاوی نزمـەوە سـەیری هـەژارێکی نـەکردووە، لەبـەر دەوڵەمەنـدی و دەسـەڵاتیش چاوپۆشـی لـە هەڵەی کـەس نـەکردووە، عەیبەی لـە هیچ خواردنێك نـەدەگرت، گـەر حـەزی لێبوایـە دەیخـوارد، گـەر حـەزی لـێ نەبوایـە دەسـتی دەکێشایەوە..

پێغەمبـەر ﷺ جارێـك حـەجی کـرد، سـواری وشترێك بـوو، کورتـانێکی دڕاوی پێوەبوو،پارچـەیەك قوماشی بەسـەرەوە بوو، بایی چوار درهـەم نـەدەبوو،

هەر دەیفەرموو: (اللهُمَّ اجْعَلْهُ حَجّاً لا رِياءَ فيهِ ولا سُمْعَةً) واتە: خوای بیکە حەجێك، کە نە ریابازیی تێدا بێت، نە بۆ ناودەرکردن بێت..

پێغەمبەر ﷺ، نە لە پۆشاکیدا، نە لە کۆڕو هەڵسوکەوتیدا خۆی لە یاوەرانی جودا نەدەکردەوە، بۆیە جاری وا هەبوو دەشتەکیەك دەهاتە کۆڕەکەوەو دەیپرسی کامەتان محمدە ﷺ؟!! حەزی لە پۆشاکی درێژ بوو، بەڵام لە خوارەوە، تا ناوەڕاستی لاقی پیرۆزی دەبوو، هەرگیز نە لە خۆراکیدا نەلە پۆشاکیدا ئیسراف نەدەکرد، قەلەنسوەو عەمامەی لەسەر دەکرد، مستیلەیەکی زیوی لە پەنجەی تەنیشت پەنجە تووتەی پیرۆزی دەستی ڕاستی دەکرد..

بانگەوازو جیهادی پێغەمبەر ﷺ

خوای پەروەردگار بە رەحمەت و بەزەیی خۆی محمدی پێغەمبەری نازداری خۆی ﷺ بۆ هەموو خەڵکی سەر زەمین لە هەموو نەوەکانیدا نارد، ئەویش سەلامی خوای لێ بێت سەرەتا هەموو عەرەبەکانی بۆ ئەم بانگەوازە خواییە بانگ کرد، ئینجا هەموو خەڵکی بانگی دەکردن بۆ ئەو خێروبەرەکەتەی لەم دینەدایە، کە خێرو چاکەی دنیاو قیامەتی هەموو لایەکیانی پێوە بەندە..

یەکەمین شتێك کە ئەو زاتە پاکە ﷺ ئەو خەڵکەی بۆ بانگهێشت کرد، خواپەرستی بوو، نوێژو پاڕانەوە بوو، هانا بۆ خوای تاك و پاك بوو، کە تەنها بۆ ئەو ببرێت و بەس، وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ قُلْ إِنَّمَآ أَدْعُواْ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِهِۦٓ أَحَدًا ﴾ ﴿الجن : 20﴾ واتە:

بڵێ من بەرەو لای خوا بانگەواز دەکەم، تا تەنها ئەو بپەرسترێت و شەریکی بۆ دانەنرێت..

بەڵام موشریکەکان لەبەر ئەوەی ئەم بانگەوازە خواییە دژی بیروباوەڕو بتپەرستیەکەی ئەوان بوو، قبووڵیان نەکردو زۆر سەخت دژی وەستانەوە، چونکە ئەو عەقیدە پوچەڵەی خۆیان کە لە باب و باپیرانی خۆیانەوە بۆیان مابۆوە بەراستتر دەزانی، بۆیە ئەمەی پێغەمبەری نازداریان ﷺ ئیستیعاب نەدەکرد، سەرباری ئەوەش، خۆیان بە ژیرو خاوەن بیر دەزانی و، ئەویان ﷺ بە شێت و سیحر لێکراوو سیحر باز دەزانی، لەکاتێکدا کە هەر خۆشیان لە دەست پاکی و ڕەوشت بەرزیدا ناویان لێنابوو ڕاستگۆی دەستپاک..

پێغەمبەر ﷺ زۆر بە ئارام بوو، سەبرێکی زۆری لەسەر ئەم بەربەست و سەرسەختیەیان گرت، زۆری تەحەمولی ئەشکەنجەو ئازاری قوڕەیشی کرد،

چونکە خوای گەورە پێی فەرمووە: ﴿فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا﴾ ﴿الانسان،24﴾ واتە: لەسەر فەرمانی خوای خۆت بەئارام بەو گوێڕایەڵی هیچ تاوانبارو کافرێکیان نەکەیت.. ماوەی سێزدە ساڵ لە مەککە مایەوەو لەسەر بانگەوازی یەکخواناسی خۆی بەردەوام بوو سەبرێکی زۆری گرت، زۆر لە یاوەرانی کۆچیان کرد، بۆ حەبەشە، بۆ مەدینە، تا خۆشی تەشریفی بردە مەدینەو کۆمەڵگەی ئیسلامی یەکەمی ئەم دینەی لەوێ دامەزراند ، دەسەڵاتێکی خوا ویستی لەسەر بنەماکانی دادو خۆشەویستی و یەکسانی پێکهێنا، خوای گەورەش پێ بە پێ یارمەتی دەداو پشتیوانی لێ دەکرد، بەردەوام بەم قورئانە بۆ جیهادو زانست و پێشکەوتن ئاراستەی دەکرد..

پێغەمبەر ﷺ نامەی بۆ هەموو پاشاو دەسەڵاتدارانی ئەو سەردەمە نووسی، بۆ خواویستی بانگی کردن و بۆ خاوەن پەیامە ئاسمانیەکانی بەو شێوازە نوسی، کە خوای گەورە پێی فەرمووبوو: ﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾ ﴿ال عمران/64﴾ واتە: بڵێ ئەی خاوەن پەیامە ئاسمانیەکان وەرن، با لەسەر دیدو تێڕوانینێکی هاوبەشی نێوانمان ڕێکەوین، کە هیچ لایەکمان غەیری خوای گەورە نەپەرستین و شەریکی بۆ بڕیار نەدەین و کەسمان کەسی ترمان لە جێی خوای گەورە دانەنێین.. واتە کەسمان پیاوی دینە، کە لە مەسەلەکانی یاساو ڕێسا دانانی حەڵاڵ و حەرام ناساندندا نەخەینە پلەو پایەی خوای گەورەو ئەو مافەیان پێ ڕەوا نەبینین و بیاندەینێ..

پێغەمبەر ﷺ دژی کافرو موشریکان جەنگاو بەسەریاندا زاڵ بوو، بۆ خۆی ﷺ لە بیست غەزادا بەشدار بوو، دەیان سریەو مەفرەزەی لە یاوەرە عەزیزەکانی خۆی بەملاولادا بۆ بانگەوازو جیهاد نارد، سوپای پێکەوەناو دوای خۆشی، یاوەرە سەرکردە بەڕێزەکانیشی زۆر لە گەلانی سەر زەویان ڕزگار کردو، پەیامی خواییان پێ گەیاندن و، سیستمی دادی خوا ویستیان بە واقیعی نیشان دان و لە خاك و میللەتاندا بۆیان پیادە کردن..

خۆشویستن و شوێنکەوتنی پێغەمبەر ﷺ

خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿ قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۚ ﴾ ﴿ال عمـــــران، 31﴾ واتــە: واتــە: پێیـان بڵـێ گـەر خواتـان خـۆش دەوێت، شوێنی مـن بکـەون، تـا خـوای گـەورە خۆشـی بوێن ولە گوناهەکانتان ببورێت. پێغەمبـەریش ﷺ دەفـەرموێ: (لا يُؤمِنُ أحَدُكُمْ حَتَّى أكونَ أحَبَّ اليـهِ مِـنْ والِـدِهِ وَوَلَـدِهِ والنـاسِ أجمعـينَ) بوخـاری وموسـلیم گێڕاویانەتەوە، واتە کەستان باوەڕی دانامـەزرێت تـا مـنی لـە بـاوك و کـوڕو هـەر هـەموو خـەڵکی زیـاتر خۆش نەوێت.

پێغەمبـــەری پێشـــەوامان ﷺ لـــە ڕەســـەنێتی جــوامێریی ونازایــەتی و ســـەخاوەت دا گەنجینــەی هـەموو ڕەوشــتە بــەرزەکانی مرۆڤایــەتی بــوو، هــەر

کەس دەیدی بە سام و هەیبەتەوە تەماشای دەکرد، ئەوی تێکەڵی دەبوو زۆری خۆشدەویست..

پێغەمبەری خوا ﷺ پەیامەکەی بە تەواوی گەیاند، ئوممەتەکەی پێکەوە ناو خستیە سەر ڕاستەڕێ وئامۆژگاریی کۆتایی دایە، دڵ و دەروونی یاوەرانی وەك یەك لێکردو ڕاو بۆچوونی هەموانی کردە یەك، ڕەوشتی هەموانی وا داڕشت، کە لە بریقەدانەوەی ڕەوشتی خۆی دەچوون[1] ، هەر بۆیە پێش ئەوەی بچنە قەڵاو قوڵلەی میللەتانەوەو بیانگرن، توانیان بچنە دڵیانەوە، ئاوا ئاسان توانیان خەڵکی لە پەرستنی مرۆڤی وەکو خۆیانەوە دەربهێنن و بیانخەنە سەر پەرستنی خوای کردگاری هەموان..

---

[1] مەحوی شاعیری خواناسی کورد دەرهەقیان دەفەرموێ:
بە شوعلەی نوری نبووەت ئەوەندە مونعەکیس بوو بوون
غەریبی تازە هاتوو دەیووت ئەم پێغەمبەرستانە ! (و).

ئەو بەرێزانەش کە لە خزمەتی ئەو پێشەوا سەروەرەدا بوون ﷺ، ئەم دینەیان بە پاکی و ڕاستی دوور لە هەموو ئەفسانەو بیدعەیەك و بە ڕەوایی و ڕەوانی گەیاندە هەموو لایەك کە ئیتر نەپێویستی بەوە ما، لێی کەم کرێتەوە، نە ئاتاجی ئەوەش بوو بۆی زیاد کرێت.. هەر وەکو ئەوەی، کە خوای گەورە دەرهەقی فەرموو بووی: ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾ ﴿المائدة: 3﴾ واتە: ئەمڕۆ دینەکەم بۆ تەواو کردن و نیعمەتی خۆم بە تەواوی بەسەر دا ڕشتن و ڕازی بوم، کە ئیسلام بەرنامەی ژیانتان بێت..

پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: (إنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الاخْلاقِ) سەحیحەو ئیمامی ئەحمەد گێڕاوێتیەوە، واتە: تەنها بۆ ئەوە هاتوم، تا گەنجی ڕەوشتەکان پڕ کەم..

ئـا ئەمـە ڕەوشـتی پـاکو بـەرزو نموونـەیی پێغەمبـەری پێشـەواو سـەروەرو سـەردارمانە، کـە خوای گـەورەو کـارزان پەسـەندی کردووەو فـەرمانی بە ئێمەش کردووە، کە شوێن پێی هەلگرین و پێوەی پابەنـد بـین: ﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ ﴿الاحـزاب: 21 ﴾ واتـە: بەڕاسـتی نمونـەی پێشـەوایەتی و ئیقتیـدا پێکردنـی جوانتـان لـە پێغەمبەری خوادا بۆ دیاری کراوە..

بـا ئـەوە بـزانین کـە خۆشەویسـتی ڕاسـتەقینەی خـوای پـەروەردگارو پێغەمبـەر عەزیزەکـەی ﷺ لەوەدایـە، کـە شـوێن قورئـانی پـیرۆزو سـوننەتی سەلماوی پێغەمبەر ﷺ کەوین و قسەی هیچ کەس نەخەینـە پـێش فەرمایشـتی ئـەوان، وەکـو خـوای پـەروەردگار فـەرمانی پێـداوین و فەرموویـەتی:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَيِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۖ وَٱتَّقُواْ

ٱللَّهَ ﴾ ﴿الحجـرات: 1﴾ واتــە: ئــەی ئــەو کەســانەی باوەڕتان هێناوە راو بۆچوونی خۆتان مەخەنە پـێش ئاڕاستەی خواو پێغەمبەرەکەیەوەو لە خوا بترسن..

خوایـە بـە لوتـف و بـەزەیی خـۆت خۆشەویسـتی خۆت و پێغەمبەرە بەڕێزەکەت ﷺ و باوەرانیمان لـە دڵدا بچەسپێنەو لە ڕۆژی دواییشدا بمانخە بەر تکای ئەو.. ئامین

والحمد لله رب العالمين

ناوەرۆك

سەردێڕ	لاپەڕە
ڕەچەڵەکی بەڕێزی	13
ڕەچەڵەکی لە خەتی باوکیەوە:	14
ڕەچەڵەکی لە خەتی دایکییەوە:	15
لەدایك بوونی	16
ناونانی	17
بەخێو کردنی	18
گەشەو نەش و نمای	19
ژن هێنانی	25
سەرەتای پێغەمبەرێتیەکەی	29
سەرەتای بانگەوازەکەی	35
موعجیزەی قورئانەکە	38
موعجیزەی قورئان:	40
هەڵوێستی قورەیش لە بانگەوازەکە	45
دانوستانی قوڕەیش و ئەبو تالیب	51
کۆچ کردن بۆ حەبەشە	54

قورەیش و کۆچەرەکان: 57
موسوڵمان بوونی حەمزەو عومەر 59
باسی تابلۆی ئیعلانەکە 61
کۆچی دوایی ئەبو تالیب و خەدیجە: 64
هەڵوێستی قورەیش لە پێغەمبەر ﷺ 65
چوونی بۆ گائف 67
ئیسرا و میعراج........................ 72
ئیسـراو: 74
میعـراج: 78
بانگهێشتی هۆزەکان 80
بەیعەتی عەقەبە: 81
پیلانە فاشیلەکەی قورەیش 87
کۆچی مەدینـە 89
برایەتی کردن........................ 100
رێکەوتن و پەیماننامەکان 102
دروست کردنی مزگەوتەکەی پێغەمبەر ﷺ 104
رۆژ ژمێری کۆچی........................ 105
غەزاو سەرییەکان........................ 112
شەرعێتی جەنگ: 112
سەرییەکان 120

غەزای مەزنی بەدر 125
غـەزای ئوحـود.................................. 132
غەزای خەندەق (ئەحزاب) 141
پەیمانی حودەیبییە................................ 151
نامەکانی پێغەمبەر ﷺبۆ پاشاکانی ئەو سەردەمە..... 157
ئازاد کردنی مەککـە 161
غەزای حونەیـن 168
غـەزای تەبوك...................................... 175
ناردنی وەفـدەکان.................................. 181
ووره وور لەگەڵ جولەکەکان 183
حەجی ماڵئاوایی 196
بڵاوبونەوەی ئیسلام 201
منداڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ).......................... 207
خێزانەکانی پێغەمبەر (ﷺ).......................... 211
خزمانی پێغەمبەر ﷺ 227
دە مژدە دراوەکە بە بەهەشت......................... 229
چەند سیفەتێك لە سیفەتەکانی پێغەمبەریﷺ 242
ئەدەب و ڕەفتاری پێغەمبەر ﷺ.......................... 247
بانگەوازو جیهادی پێغەمبەر ﷺ 251
خۆشویستن و شوێنکەوتنی پێغەمبەر ﷺ 256

ئەسڵی کتێبەکــە وەزارەتــی کاروبــاری ئیسلامی کــوەیتی نوسیبووی و بــڵاوی کردبــۆوە، بــەو هیوایــەی لەئاڵقــەکانی قورئــان لەبــەرکردنی مزگەوتەکانــدا بخوێندرێت کەگەنجە موسڵمانەکانی تێدا فێری ئیسلام دەکرێــت.. سەرچــاوەکانی هــەمووی سەرچــاوەی بــاوەڕپێکراوی ئــەهلی ســوننەتن. زیــاتر هەوڵــدراوە لەکتێبــەکانی حەدیســەوانی وەربگیــرێن والحمــد لله..

ئینجا ئەمیندارێتی ئەنجومەنی باڵای جیهانی بۆ کاروباری مزگەوتــەکان کــە ســەر بــە ڕابیتــەی جیهــانی ئیسلامیە لەشانشــینی عــەرەبی ســعودی وەکــو خۆیــان لــە پێشــەکیەکەیدا نوســیویانە: (کــە زانیمــان ســودی زۆرە) چــاپ و بلاویــان کــردەوە، ئەمــەی ئێســتا بــەکوردی لەبەردەســتدایە چــاپی پێنجــەمی ئــەو کتێبەیــە، بــۆ ڕەزامەنــدی وەرگێڕانــی بــۆ کــوردی و بلاوکردنــەوەی پەیوەندیمان کرد بە ڕابیتەی سعودیەوەو ئەوانیش خــوا خێریان بنوسێت ڕەزامەندی خۆیان دەربری..

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن
هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر ئوتێلی شیرین پالاس
Mob:00964 750 460 81 22
Tel: 0964 750 26 18 138
www.tafseer-pub.com
tafseeroffice@yahoo.com